cefu | Center for Ungdomsforskning

Hvor blev **drengene** af?

– køn og uddannelsesvalg efter gymnasiet

Camilla Hutters og Rikke Brown

Hvor blev **drengene** af?

Hvor blev drengene af?
- køn og uddannelsesvalg efter gymnasiet

Af Camilla Hutters og Rikke Brown

© Forfatterne og Center for Ungdomsforskning 2011
Grafisk design: Line Krogh Jensen, Center for Ungdomsforskning

Center for Ungdomsforskning er et forskningscenter på Institut for Uddannelse og Pædagogik på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Faculty of Arts, Aarhus Universitet. Vi påtager os mange slags opgaver og modtager gerne henvendelser fra alle der interesserer sig for ungdomsforskning. Hvis det passer ind i vores profil kan vi igangsætte både smalle målrettede undersøgelser og større undersøgelser af almen interesse.

Man kan som institution, organisation eller forening også blive medlem af Foreningen Center for Ungdomsforskning, og dermed indgå i et samarbejde og netværk med centerets forskere og støtte centerets eksistens.

For yderligere oplysninger om Center for Ungdomsforskning se www.cefu.dk

Indholdsfortegnelse

Forord 7

Sammenfatning 9

Kapitel 1 - Indledning 12

- Fokus på de mandlige studenter 13
- Projektets opdrag 14
- Forskningsdesign og metoder 14
- Rapportens opbygning 15

Kapitel 2 - Perspektiver på køn og uddannelsesvalg 17

- Oversigt over centrale perspektiver og begreber 18
- Biologiske forskelle 18
- Læringsformer og pædagogik 19
- Uddannelseskultur og subjektpositioner 21
- Normalbiografier og fremtidsforestillinger 22
- Uddannelseschancer og social mobilitet 24
- Det kønsopdelte arbejdsmarked 25

Kapitel 3 - Registerundersøgelse af årgang 2006 28

- Hvor er de studenter, som ikke er i videregående uddannelse? 29
- Har studenterne, som ikke er i uddannelse efter tre år været det? 31

Kønsforskelle på de fire gymnasieretninger 31
Karakterer og uddannelsesfrekvens 32
Karakterer og valg af uddannelsesniveau 33
Køn og indvandrerbaggrund 35
Hvordan "overhaler"studenter med dansk baggrund dem med indvandrerbaggrund? 35
Social baggrund og studenternes videre uddannelse 36
Geografiske forskelle 40

Kapitel 4 - Uddannelsesplaner og uddannelsespauser 44

Studenternes forklaringer og logikker 44
Et planlagt og realistisk valg 45
Strategier og karakterer i gymnasiet 45
Forskelle i planlægningshorisont 49
Bekymrede kvinder og "loose" mænd 50
Aldersræs, job-ræs og CV-ræs 51
Fra forsørgerrolle til karriere 53
Optagelsessystemets betydning 56
Behovet for en pause 58
Når der går tomgang i den 60
At være gået i stå 61
At sparke sig selv igang eller blive sparket igang 62

Kapitel 5 - Uddannelsesinteresser og karriereperspektiver 64

De målrettede 66
De selvrealiserende 68
At udrette noget 69
Alternative karriereveje: At arbejde sig op 71
Behov for praksislæring 73
Utraditionelle uddannelsesvalg 75

Kapitel 6 - Perspektiver og anbefalinger 79

Hvem er i fare for ikke at få en videregående uddannelse? 79
Hvordan kan de mandlige studenters uddannelsesfrekvens øges? 80

Bilag A - Udvalg og sammensætning af fokusgrupper 83

Sammensætning af fokusgrupperne 83
Præsentation af de 40 interviewpersoner 85

Litteraturliste køn og uddannelsesvalg 87

Forord

Drenge i Danmark klarer sig dårligere i uddannelsessystemet, end pigerne gør. De siver fra uddannelserne, som var det en utæt rørledning. Særligt i overgangene fra folkeskole til ungdomsuddannelse og fra ungdomsuddannelser videre i systemet synes der at være et stort hul. 37,2 % af drenge med en gymnasial uddannelse er efter tre år ikke kommet videre i systemet.

Det er et problem, at drengene dropper fra - ikke bare for drengene selv, men for vores samfund som helhed. Alle prognoser peger mod, at vi i fremtiden får mere og mere brug for uddannet arbejdskraft, og at efterspørgslen efter ufaglært arbejdskraft vil falde. De gymnasiale uddannelser er ikke kompetencegivende i sig selv, men er tænkt som et fundament for at komme videre. Derfor er det helt nødvendigt, at de drenge, der har taget en gymnasial uddannelse, rent faktisk får brugt den til en videregående uddannelse. Eller at de i hvert fald får en kompetencegivende uddannelse.
Der har indtil videre været meget begrænset viden om, hvor drengene egentlig bliver af, efter at studenterhuen er i hus, og hvorfor de i langt mindre grad end pigerne kommer videre i uddannelsessystemet. Derfor er vi rigtig glade for, at vi nu med denne rapport i hånden har langt større viden og dokumentation at kunne agere ud fra.

Rapporten viser blandt andet, at drengene er en meget mere polariseret gruppe end pigerne. Typisk er billedet, at drengene med de gode karakterer kommer videre ind på de lange videregående uddannelser, mens mange af drengene med de knap så gode karakterer ikke kommer videre. For pigerne er det mere typisk, at de uanset karakterer kommer videre i den ene eller anden form for uddannelse - for en stor dels vedkommende på de mellemlange videregående uddannelser, der for de fleste uddannelsers vedkommende traditionelt opfattes som pigeuddannelser.

Rapporten viser desuden, at piger og drenge ofte har meget forskellig indstilling til deres egen uddannelse. De fleste piger ser uddannelse som en nødvendig måde at komme til at klare sig godt i livet på. Mange af dem er meget velovervejede, planlæggende og realistiske i deres tilgang til uddannelse og karrierer. Heroverfor har mange af drengene en langt mere løs og uplanlagt tilgang til uddannelse. De savner en mere praktisk erfaring med, hvad de rent faktisk kan komme til at arbejde med, når de er færdige med en uddannelse. Mange af dem føler sig efterladt med en stor uafklarethed, når de står med huen i hånden.

Rapporten har fokus på områder, som Ligestillingsministeriet og mange ungdomsuddannelsesinstitutioner, organiseret i Forum100%, arbejder med. Hvordan hænger måden, vi arrangerer vore ungdomsuddannelser på – både strukturelt og pædagogisk - sammen med valget af videregående uddannelser? Hvordan har social baggrund, etnicitet, biologi eksempelvis indflydelse på, hvorledes de unge bevæger sig videre inden for uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet? Hvordan tænker de unge i det hele taget om deres egen situation?

Rapporten rummer megen viden, der vil kunne bruges fremadrettet, både politisk og fagligt/pædagogisk på den enkelte ungdomsuddannelsesinstitution. Der er statistisk overblik, der er lagt et stort arbejde i via interviews at høre på, hvad de unge selv siger, der er fokus på strukturelle barrierer, der kan arbejdes med, eksempelvis adgangskravene til de videregående uddannelser og fleksibilitet mellem uddannelserne vertikalt og horisontalt,

Rapporten viser således, at der skal handles på flere niveauer for at få løst problemerne med kønsforskelle i uddannelsessystemt. Der skal ske ændringer på uddannelserne og i vejledningssystemet, så drengenes behov for eksempelvis mere praktisk viden kan imødekommes. Desuden vil der være et behov for at få klarlagt, hvordan drengenes identifikation med det at tage en uddannelse og få erhvervskompetence kan styrkes.

God læselyst!

Finn Arvid Olsson og Ulla Eriksen
Forum100%

FORUM100%

Foreningen Forum 100%
www.forum100.dk

Sammenfatning

Undersøgelsen *Hvor blev drengene af?* sætter fokus på en relativt ubelyst problemstilling. Nemlig hvad der sker med de – især mandlige - studenter, der ikke forsætter på en videregående uddannelse. Til trods for at 29 % af de kvindelige studenter og 37 % af de mandlige studenter ikke er i gang tre år efter deres studentereksamen, så er det en gruppe, der har været meget lidt fokus på – både uddannelses- og ligestillingspolitisk.

Sigtet med undersøgelsen er at afdække, hvorfor flere mandlige end kvindelige studenter fravælger at tage en videregående uddannelse, hvad de laver i stedet for, og hvilken betydning gymnasieretning, karaktergennemsnit, familiebaggrund, etnicitet og geografi har i den forbindelse. Undersøgel-sen har særligt fokus på de mandlige studenters forløb efter gymnasiet, men giver også indblik i de kvindelige studenters forløb.

Sammenhængen mellem køn og uddannelsesvalg er blevet belyst fra mange forskellige teoretiske perspektiver. Indledningsvist indkredses seks centrale perspektiver, som danner afsæt for undersøgelsens design og analyse.

Selve undersøgelsen består af to delundersøgelser. Dels en registerundersøgelse baseret på data fra Danmarks Statistik. Registerundersøgelsen følger de unge, der blev studenter i 2006 og tre år frem.

Registerundersøgelsen viser:

- Størstedelen af de studenter, der ikke er i gang, er i beskæftigelse.

- Op mod hver fjerde af de studenter, der ikke forsætter på en videregående uddannelse, vælger at starte på en erhvervsuddannelse. Det gælder både mænd og kvinder.
- Af de studenter, som ikke er i gang med en uddannelse tre år efter, har 58,2 % af mændene og 48,2 % af kvinderne ikke været i gang med nogen uddannelse, siden de blev studenter.

- 5 % af 2006-årgangen - svarende til 1.500 studenter - er hverken i uddannelse eller arbejde.

- Navnlig mandlige studenter fra HF samt mandlige studenter med et lavt karaktergennemsnit fra deres studentereksamen er mere tilbøjelige til ikke at forsætte på en videregående uddannelse, end tilsvarende kvindelige studenter er. Det skyldes først og fremmest, at de ikke i samme grad som tilsvarende kvindelige studenter vælger en mellemlang videregående uddannelse.

- Studenter med anden etnisk baggrund starter tidligere på en videregående uddannelse, end de danske studenter gør. Efter tre år ligner de to gruppers uddannelsesfrekvens imidlertid hinanden.

- Uanset forældrenes socioøkonomiske status er færre mænd end kvinder i gang med en videregående uddannelse. De største kønsmæssige skævheder findes blandt studenter, hvis forældre er topledere eller lønmodtagere med job som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau.

Den anden del af undersøgelsen omfatter en kvalitativ analyse af 10 fokusgruppeinterviews med i alt 40 studenter - 25 mandlige og 15 kvindelige. Syv af de mandlige interviewpersoner har en anden etnisk baggrund end dansk. 2/3 af interviewpersonerne var ikke på interviewtidspunktet i gang med en videregående uddannelse. Analysen har fokus på, hvilke begrundelser og logikker studenterne benytter, når de selv skal forklare deres forløb efter gymnasiet.

De vigtigste tendenser er:

- Mange mandlige studenter har ikke en klar plan efter gymnasiet. De lægger vægt på at tage tingene, som de kommer, og på at være afklarede, før de starter på en videregående uddannelse.

- De kvindelige studenter planlægger længere frem og forholder sig i højere grad til familieplanlægning og risici på arbejdsmarkedet. Samtidig tilpasser de i højere grad deres uddannelsesvalg til, hvad de oplever som realistisk i forhold til optagelsessystemet.

- Også de mandlige studenter med en anden etnisk baggrund indtænker familieplanlægning i deres uddannelsesplaner, og det betyder, at de gennemgående starter tidligere på en videregående uddannelse, end de danske mænd gør.

- For mange af de mandlige studenter er det vigtigt at holde en pause efter gymnasiet, hvor de kan prøve sig selv af i nogle nye sammenhænge og derved blive modne og afklarede i forhold til valget af videregående uddannelse. For nogle mænd fører pausen til, at de "går i tomgang" og i nogle tilfælde har svært ved at komme videre med deres uddannelsesplaner.

- For de kvindelige studenter er uddannelse den eneste vej til at klare sig. De oplever det som risikofyldt ikke at have en uddannelse.

- De mandlige studenter oplever til gengæld, at der er attraktive karriereveje og jobmuligheder, der ikke kræver en videregående uddannelse. Fx. at blive selvstændig, at arbejde sig op inden for en virksomhed eller branche eller at blive autodidakt.

- Mændene motiveres desuden af uddannelse og arbejde, som giver dem mulighed for "at udrette noget" og for prøve ting af i praksis. Det kan i nogle tilfælde betyde, at de mangler muligheder i uddannelsessystemet.

- De mænd, der vælger utraditionelt i forhold til familiebaggrund eller køn, er gennemgående længere tid om at afklare deres uddannelsesvalg.

Undersøgelsen indkredser på denne baggrund en række grupper, som er i særlig fare for ikke at få en videregående uddannelse. Der drejer sig især om de overvejende mandlige studenter, der går i stå i forbindelse med deres uddannelsespause, og som i dag mangler tilbud. Men også de mandlige studenter, der i udgangspunktet vælger at gøre karriere uden for uddannelsessystemet, kan få vanskeligt ved at komme tilbage i uddannelsessystemet igen. Endelig er der også flere kvindelige studenter, der befinder sig i en risiko for ikke at få en videregående uddannelse. Navnlig i forbindelse med frafald, personlige problemer eller stress er der en risiko for, at kvinderne går i stå og ikke kommer videre i uddannelsessystemet.

Kapitel 1

Indledning

1996 var et *turning point* i dansk uddannelseshistorie. Det var nemlig året, hvor der for første gang var flere kvinder end mænd indskrevet på en universitetsuddannelse. Dermed synes kvindernes indtog i uddannelsessystemet nærmest total. Hvor det efter 2. Verdenskrig forsat var forholdsvist usædvanligt, at en kvinde fik en højere uddannelse, er kvinderne i dag i overtal – både på de gymnasiale uddannelser og på de videregående uddannelser. De seneste opgørelser viser, at mens 51 % af kvinderne er i gang med en videregående uddannelse, inden de bliver 25, så gælder det kun for 34 % af drengene (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2011). Tilsvarende er der færre af de mænd, der får en gymnasial uddannelse, som efter tre år er i gang med en videregående uddannelse (Uni-C Statistik og Analyse 2010)[1] .

Det danske uddannelsessystem præges således af nogle markante kønsmæssige forskelle – både når det handler om de to køns uddannelsesfrekvens, uddannelsesniveau og konkrete fagvalg. Mænd får gennemgående set kortere uddannelse, end kvinder gør, blandt andet fordi flere mænd vælger en erhvervsuddannelse direkte efter grundskolen, en kort videregående udannelse eller slet ikke får en erhvervskompetencegivende uddannelse. Desuden vælger mænd i højere grad uddannelser inden for det tekniske og naturvidenskabelige område. Kvindernes uddannelsesfrekvens er højere, blandt andet fordi flere kvinder får en gymnasial uddannelse og efterfølgende forsætter på enten en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Kvinderne vælger desuden i højere grad at uddanne sig inden for det humanistiske, sundhedsvidenskabelige og pædagogiske område (Ligestillingsministeriets perspektivplan 2010).

1 Ifølge Undervisningsministeriets såkaldte profilmodel, der er baseret på fremskrivninger af 2009-årgangens adfærd i uddannelsessystemet, vil 17 % af de mænd, der blev studenter i 00'erne, hverken få en videregående uddannelse eller en erhvervsuddannelse, mens det samme gælder 11 % af de kvindelige studenter.

I de seneste år er de kønsmæssige forskelle i uddannelsessystemet imidlertid øget. Færre unge mænd får i dag en erhvervskompetencegivende uddannelse, end for 15 år siden (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2011b). Problemet skyldes både, at færre mænd får en ungdomsuddannelse, og at en voksende del af de mandlige studenter ikke får yderligere uddannelse, efter de har afsluttet deres studentereksamen. Sidstnævnte gruppe har heller ikke en erhvervskompetencegivende uddannelse, da de gymnasiale uddannelser alene regnes for studieforberedende og almendannede. Forskningen viser desuden, at forskellene er større i de nordiske lande end i de øvrige europæiske lande (EVA 2005).

Det har ført til bekymring for, at vi som samfund er i færd med at producere et nyt proletariat af ufaglærte mænd, der er i fare for at blive marginaliseret på arbejdsmarkedet (Munk 2008, Baagøe Nielsen red. 2011). Problemet forstærkes som følge af overgangen fra industrisamfund til vidensamfund. Beregninger fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd viser således, at virksomhedernes efterspørgsel efter ufaglært arbejdskraft vil falde med ca. 200.000 personer, mens behovet for højtuddannet eller faglært arbejdskraft omvendt vil stige med ca. 300.000 personer (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2011a). Meget tyder altså på, at det i fremtiden bliver særdeles risikabelt ikke at have en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Fokus på de mandlige studenter

Sigtet med denne undersøgelse er at afdække, hvad der er baggrunden for, at et stigende antal - især mandlige - studenter ikke får yderligere uddannelse efter deres gymnasiale uddannelse. Undersøgelsen har således et særligt fokus på de mandlige studenters forløb efter gymnasiet, men giver også indblik i de kvindelige studenters forløb samt i, hvad kønnet betyder i overgangen mellem gymnasiet og en videregående uddannelse.

Konkret sigter undersøgelsen mod at besvare følgende spørgsmål:

- Hvad kendetegner hhv. mandlige og kvindelige studenters forløb efter gymnasiet?
- Hvorfor fravælger de mandlige studenter i højere grad end de kvindelige at tage en videregående uddannelse?
- Hvad tilvælger de mænd, der ikke tager en videregående uddannelse?
- Hvilken betydning har geografi, gymnasieretning, karaktergennemsnit og social baggrund for de unge mænds forløb efter gymnasiet?
- I hvilket omfang er der forskel på de forløb, som etnisk danske mænd og mænd med indvandrerbaggrund har efter gymnasiet?

Projektets opdrag

Projektet er finansieret i et samarbejde mellem Ligestillingsministeriet og foreningen Forum 100%[2] , og resultaterne fra projektet skal kvalificere begge organisationers videre arbejde. Projektet indgår således som en væsentlig indsats i Ligestillingsministeriets perspektiv- og handlingsplan for 2011 i relation til ministeriets mål om *Et frit uddannelsesvalg. Køn må ikke være nogen begrænsning.* Projektet kommer derfor med anbefalinger til, hvad der kan gøres – ligestillingspolitisk og i uddannelsessystemet - i forhold til at øge andelen af unge mænd, der tager en videregående uddannelse.

Tilsvarende indgår projektet i et større forskningsprojekt under Forum 100% omkring *Køn og læring i uddannelsessystemet*. Sigtet er at undersøge kønnets betydning i forhold til realiseringen af de nationale målsætninger om, at så mange unge som muligt – ideelt set 100 % - skal have en ungdomsuddannelse, og 50 % skal have en videregående uddannelse. Forskningsprojektet gennemføres i samarbejde med Forum 100%'s medlemsskoler.

Forskningsdesign og metoder

Projektet består af to delundersøgelser. En kvantitativ registerundersøgelse, der kortlægger de unges færden efter gymnasiet og dermed giver svar på, ***hvad*** de unge gør. Samt en kvalitativ undersøgelse, der gennem fokusgruppeinterviews udvikler tentative bud på, ***hvorfor*** de unge gør, som de gør.

Den kvantitative del er gennemført som **en registeranalyse** baseret på tal fra Danmarks Statistik. Sigtet er at udarbejde en oversigt over særligt de unge mænds veje efter endt gymnasial uddannelse. Registeranalysen omfatter alle, der sommeren 2006 bestod en gymnasial uddannelse (STX, HF, HHX eller HTX).

Analysen belyser forbindelsen mellem køn, videregående uddannelse (frekvens og uddannelsesområde) samt en række baggrundsfaktorer så som: Forældrenes uddannelse og indkomst, kulturel baggrund (dansk vs. indvandrer og efterkommere), gymnasieretning, karaktergennemsnit samt arbejdsmarkedsstatus (beskæftiget/ikke beskæftiget). Registeranalysen har desuden særligt fokus på, hvad gruppen af studenter, der ikke forsætter i videregående uddannelse, laver i årene efter gymnasiet. Registeranalysen har dannet afsæt for at indkredse de undersøgelsesgrupper og temaer, som undersøges i projektets kvalitative del.

Anden del består af en **kvalitativ undersøgelse** af udvalgte studenter og deres erfaringer og overvejelser i forbindelse med valget af videregående uddannelse. Undersøgelsen omfatter i alt 10 fokusgruppeinterviews, hvor i alt 40 studenter er blevet interviewet – 15 kvinder og 25 mænd. Af de mandlige studenter havde syv af interviewpersonerne en anden etnisk baggrund. Interviewgrupperne er sammensat med henblik på at sikre en spredning i forhold til gymnasieretning, uddannelse efter gymnasiet (i gang/ikke i gang), forældrenes uddannelse og

2 Forum 100% er et tværsektorielt og uafhængigt forum for ungdomsuddannelserne, der arbejder for at skabe rammer i uddannelsessystemet, der giver alle unge mulighed for at få en ungdomsuddannelse.

erhverv samt geografi [3].

1/3 af interviewpersonerne var i gang med en videregående uddannelse på interviewtidspunktet, mens 2/3 ikke var. Navnlig de studenter, der ikke er i gang med en uddannelse, har vist sig vanskelige at finde frem til. Hverken gymnasier, Studievalgscentre eller jobcentre har systematisk kontakt med denne gruppe. Undersøgelsen vidner på den måde om, at gruppen af studenter uden videre uddannelse er en relativt overset gruppe, som der mangler overblik over og viden om.

Fordelen ved fokusgruppeinterviews som metode er, at de både giver adgang til studenternes forklaringer og overvejelser – men også til, hvordan de begrunder og diskuterer deres overvejelser med hinanden. Dermed giver interviewformen mulighed for at få indblik i, hvordan studenterne konstruerer mening i interaktion med hinanden (jf. Demant 2006). Ved at sætte deltagerne sammen og bede dem diskutere deres forløb med hinanden får interviewformen en parallelitet til de måder, hvorpå de unge ellers taler om emnet. Fokusgruppeinterviews gør det derfor muligt at få indblik i de kulturelle logikker og selvfølgeligheder, som studenterne begrunder deres forløb og uddannelsesvalg med over for hinanden. Herunder, hvilke logikker det er legitimt at trække på, og hvilke, det ikke er.

Undersøgelse har først og fremmest fokus på, hvilken betydning køn har, når studenterne skal forklare og begrunde deres forløb efter gymnasiet. Hvilke logikker fremstår som særligt legitime for hhv. mandlige og kvindelige studenter, og hvordan kan disse forskelle være med til at forklare forskellen i de to køns uddannelsesfrekvens. Analysen har derfor et særligt fokus på de forskelle i studenternes forløb, der relaterer sig til køn. Betydningen af studenternes køn kan imidlertid ikke forstås isoleret, men vil løbende gennem undersøgelsen blive set i samspil med andre faktorer så som familiebaggrund, geografi og etnicitet.

Rapportens opbygning

Kapitel 2: *Perspektiver på køn og uddannelsesvalg* indeholder en indledende kortlægning – mapping – af de seks væsentlige perspektiver og forklaringer omkring køn og uddannelsesvalg. Kortlægningen har dannet afsæt for interviewguide og analyse i forbindelse med fokusgruppe-interviews.

Kapitel 3: *Registeranalyse af årgang 2006* præsenter de vigtigste tendenser og resultater fra den registeranalyse der er gennemført af de studenter, der blev færdige i sommeren 2006. Analysen belyser sammenhængen mellem på den ene side studenternes køn, på den anden side deres gymnasieretning, karaktergennemsnit, familiebaggrund, etniske baggrund samt geografi.

Kapitel 4: *Uddannelsesplaner og uddannelsespauser* udgør det første af to afsnit, der præsenterer de væsentligste resultater og tendenser fra de 10 fokusgruppeinterviews. Dette afsnit har fokus på, hvilken betydning køn har for de overvejelser og planer, som studenterne har efter gymnasiet. Herunder de overvejelser, studenterne har om, hvorvidt de skal holde en pause fra uddannelsessystemet, og hvad de bruger pausen til.

---

3 For en nærmere beskrivelse af udvalg og sammensætning af fokusgrupperne: Se bilag A.

Kapitel 5: *Udannelsesinteresser og karriereperspektiver* sætter fokus på, hvilke motivationer og interesser studenterne har i forhold til uddannelse og karriere, samt hvad køn betyder i den sammenhæng.

Kapitel 6: *Perspektiver og anbefalinger* samler op på, hvilke studenter der har en særlig risiko for ikke at komme videre i uddannelsessystemet. I forlængelse heraf opstilles bud på og anbefalinger til, hvordan de mandlige studenters uddannelsesfrekvens kan øges.

Kapitel 2

Perspektiver på køn og uddannelsesvalg

Sammenhængen mellem køn og uddannelse har været et centralt forskningsområde i hele uddannelsesforskningens historie. Og lad det være sagt med det samme: Trods den indgående forskningsindsats, er det ikke muligt at påpege nogen entydig sammenhæng mellem køn og uddannelsesvalg. Dels er køn ikke i sig selv en entydig størrelse, idet der kan være store forskelle mellem personer inden for samme køn. Dels tyder størstedelen af den aktuelle forskning på, at den betydning, det biologiske køn har, skal ses i sammenhæng med andre faktorer af både psykologisk, kulturel og social karakter (EVA 2009, Aarhus Kommune 2011). Den hidtidige forskning tilbyder på den måde forskellige perspektiver og dermed forklaringer på, hvorfor færre mænd får en videregående uddannelse.

Formålet med den indledende *mapping* er at indkredse de væsentligste perspektiver og forklaringer inden for uddannelses-, køns- og arbejdsmarkedsforskningen. Hvordan kan sammenhængen mellem køn og uddannelsesvalg forstås? Hvilke væsentlige begreber og kategorier kan forklare de kønsmæssige forskelle? Hvad betyder det for, hvordan man konkret og metodisk kan arbejde med at undersøge og analysere mænds og kvinders uddannelsesvalg. Sigtet er ikke at finde frem til, hvilket perspektiv der er det rigtige – dertil er problemstillingen for kompleks. Kortlægningen har i stedet dannet afsæt for udarbejdelse af spørgsmål og begreber, der er blevet efterprøvet og udviklet i forbindelse med undersøgelsens analyser.

Oversigt over centrale perspektiver og begreber

Perspektiv	Antagelse	Centrale begreber
Biologiske forskelle	Fysiologiske og kognitive forskelle betyder, at kvinder modnes hurtigere end mænd.	Biologisk udvikling Karrieremodenhed
Læringsformer og pædagogik	De dominerende pædagogikker og læringsformer i uddannelsessystemet virker negativt på drengenes lyst til at uddanne sig.	Feminisering Kompensatorisk pædagogik Varierede læringsformer
Udannelseskultur og kønsidentitet	Kulturen i uddannelsessystemet samt ungdomskulturen skaber stereotyper ifht. hvad der er hhv. maskulint og feminint at gøre.	Kulturelt genkendeligt Subjektposition Strategier
Normalbiografier og fremtidsforestillinger	Mænd og kvinder har forskellige forestillinger om, hvordan deres livsforløb bliver, og det påvirker deres uddannelses- og erhvervsplaner.	Normalbiografi Fremtidsorienteringer Individualisering
Uddannelseschancer og social mobilitet	Samspillet mellem køn og social baggrund betyder, at mænd fra ufaglærte hjem har ringere uddannelseschancer, end tilsvarende kvinder har.	Uddannelseschancer Social mobilitet Kapital (kulturel og økonomisk)
Det kønsopdelte arbejdsmarked	Lønforskelle og hierarkier på arbejdsmarkedet betyder, at det ikke er attraktivt for mænd at vælge kønsutraditionelt.	Vertikal og horisontal kønsopdeling Statushierarkier Konjunktureffekt

Biologiske forskelle

Køn er - og har altid - været forbundet med kropslige og fysiologiske forskelle. Et centralt spørgsmål i forskningen har derfor været, i hvilket omfang de biologiske forskelle har betydning for de to køns læring og skolepræstationer – og i forlængelse heraf, om det kan forklare forskellene i de to køns uddannelsesfrekvens. Samtidig er det også et af de perspektiver, der har været mest debatteret. Dels fordi et fokus på biologi kan medvirke til at udvikle kønsstereotype forestillinger og derved blokere for, at der er mange måder at være hhv. mand og kvinde på. Dels fordi et ensidigt fokus på biologi kan fjerne fokus fra betydningen af samspillet mellem den biologiske krop og de sociale og samfundsmæssige rammer (Illeris 2006, EVA 2009).

Navnlig den medicinske forskning har påpeget en række fysiologiske forskelle mellem de to køn. Dels bliver mænd gennemsnitligt fysisk større og stærkere og vil derved på en række fysiske områder kunne præstere mere end kvinder (Illeris 2006). Dels udvikler kvinders hjerne sig hurtigere og er gennemsnitligt set et år længere fremme i udvikling end mænds. Kvinders hjerner er således færdigudviklet i 18-årsalderen, mens mænds hjerner først er udviklet i starten af 20'erne (Skolverket 2006, Knudsen 2005). Derfor vil kvinder ofte modnes hurtigere, ligesom de hurtigere vil være i stand til at modtage kompleks læring. Herhjemme har blandt andre hjerneforskeren Ann Elisabeth Knudsen argumenteret for, at drenge og piger bør behandles forskelligt som følge af forskellene i biologisk udvikling. Blandt andet bør drenge starte senere i skolen, ligesom der bør anvendes en højere grad af kønsopdelt undervisning (Knudsen 2005).

Forskningsmæssigt findes der dog ikke belæg for at antage en entydig sammenhæng mellem køn og modenhen (EVA 2010). En svensk undersøgelse har søgt at afprøve "modenhedshypotesen" ved at sammenligne karaktererne i de enkelte årgange i grundskolen med forskellene i en kontrolgruppe, hvor drengene gennemsnitligt set var et år ældre end pigerne (Skolverket 2006 p. 31). Undersøgelsen viser, at ca. 30 % af forskellen på de to køns præstationer forsvinder, når drengene er et år

ældre. Forskellene i biologisk udvikling synes således at spille en rolle. Men de kan ikke forklare hele forskellen på de to køns skolepræstationer og uddannelsesfrekvens.

En anden udlægning af modenhen findes inden for den amerikanske forskning vedrørende "karriere-modenhed" (Niles & Harris-Bowlsbey 2002). Modenhed forstås her som et udviklingspsykologisk forhold, der konstrueres i et psykosocialt samspil mellem den enkeltes kognitive og følelsesmæssige udvikling og evnen til at håndtere de samfundsmæssige krav til uddannelses- og karrierevalg. Set i dette perspektiv har den enkelte udviklet karrieremodenhed, når vedkommende er i stand til at træffe realistiske og gennemtænkte uddannelses- og karrierevalg. Det kræver blandt andet, at den enkelte er i stand til at planlægge, undersøge, vurdere og i sidste ende tilpasse sit karrierevalg til de samfundsmæssige rammer – evner, som gennemsnitligt set udvikles i 14-24 årsalderen.

En systematisk gennemgang af forskningen på området viser, at kvinder i denne aldersgruppe generelt set udviser en større grad af "karrieremodenhed"[1], end jævnaldrende mænd gør - målt gennem individuelle test (Patton & Lokan 2001). Oversigten kan imidlertid ikke sige noget om, hvilke faktorer der skaber disse kønsforskelle. Herunder om de skyldes, at mænd og kvinder udvikles gennem forskellige former for psykosocialt samspil eller håndterer kravene om karriere-modenhed forskelligt. Så selv om der både biologisk og udviklingspsykologisk synes at være nogle overordnede forskelle på mænds og kvinders udviklingsforløb, så kan de ikke i sig selv forklare forskellene i de to køns uddannelsesfrekvens. Andre faktorer uden for den biologiske krop må inddrages.

Læringsformer og pædagogik

Inden for den pædagogiske forskning har faldet i mændenes uddannelsesfrekvens sat fokus på, om der er forhold i uddannelsessystemet, som virker negativt på drengenes motivation og lyst til at uddanne sig. Interessen har særligt samlet sig om, hvorvidt de læringsformer og pædagogikker, der benyttes, i højere grad imødekommer pigernes end drengenes tilgange og interesser og derfor gør det lettere for pigerne at få succes i uddannelsessystemet.

Adskillige undersøgelser har gennem årene vist, at drenge og piger allerede fra en tidlig alder behandles forskelligt i forbindelse med undervisningen. Drengene får mere opmærksomhed og taletid i forbindelse med undervisningen, mens pigerne får til opgave at være det sociale kit, der får helheden til at fungere (For en oversigt se NIKK 2005 p. 26). Nyere studier af undervisning på universiteterne viser, at samme mønstre gør sig gældende her (Hasse 2002, Thomsen 2008). Køn må på denne baggrund siges at være "et dominerende organiseringsprincip i undervisningen" (NIKK 2005 p. 57) – både i grundskolen, på ungdomsuddannelserne og på universitet.

Hvor forskningen for 20 år siden havde fokus på, hvordan uddannelsessystemet pædagogisk kunne kompensere for "de stille pigers" tilbageholdenhed, er fokus de seneste år i stigende grad blevet rettet mod drengene. Problemfeltet har således flyttet sig fra pigepædagogik til drengepædagogik (NIKK 2005). Afsættet har været en række studier, der har vist, at den moderne progressive pædagogik med sin vægt på relationer, stillesiddende aktiviteter og verbal kommunikation og afstandstagen fra konkurrence, fysisk aktivitet og aggression har en tendens til at hægte – i hvert

1 Teorien om "career maturity" er udviklet i 1950'erne af den amerikanske psykolog Donald Super (Niles & Harris-Bowsly 2002).

fald en gruppe af drengene af (Kryger 1988, Skoleverket 2006, Nordahl 2005). Problematikken forstærkes af den øgede brug af gruppe- og projektarbejde med en lav grad af lærerstyring og struktur, der gør det svært at gennemskue, hvad der forventes, og hvad der skal præsteres.

Nogle forskere og debattører forklarer denne udvikling med, at der er sket en *feminisering* af uddannelsessystemet (Zlotnik 2005, Nordahl 2005). Kernen i denne forklaring er, at en overvægt af kvindelige ansatte i daginstitutioner og skoler gør det vanskeligt for drengene at udvikle deres kønsidentitet på en konstruktiv måde. Det er brugt som argument for flere mandlige ansatte i dagsinstitutioner og skoler for derved at sikre drengene mandlige identifikationsobjekter (Baagøe Nielsen red. 2011).

Forklaringen om feminisering er søgt afprøvet af det svenske Skolverket, der har undersøgt, hvad grundskolelæreres kønssammensætning betyder for elevernes karakterer (Skoleverket 2006). Konklusionen er her, at lærerens køn ikke kan forklare de gennemsnitlige forskelle mellem drenges og pigers karakterer. Karakterforskellene er lige store – uanset om der er 30 eller 80 % kvindelige lærere . Det, der har betydning, er lærerens metodiske og didaktiske kompetence samt vedkommendes glæde og engagement i forhold til at undervise i det pågældende fag.

Det er også konklusionen i et netop afsluttet forsøgs- og udviklingsprojekt i Århus Kommune. Projektet havde til formål at indhente viden om og erfaringer med, hvordan man tilrettelægger undervisningen, så den tilgodeser drengenes forudsætninger, behov og interesser. 9 folkeskoler indgik i projektet, som blev evalueret af Per Fibæk Laursen fra DPU (Århus Kommune 2011). I forbindelse med projektet afprøvede skolerne en række didaktiske og metodiske tiltag, som de forventede i højere grad ville imødekomme drengenes forudsætninger, behov og interesser. Nogle af de ting, der blev afprøvet, var mere bevægelse i forbindelse med undervisningen, øget brug af formaliseret samarbejde og konkurrence, ændret lokaleindretning samt kønsopdelt undervisning.

Evalueringen viser, at didaktiske og metodiske tiltag som mere struktur og mere varieret undervisning virker i retning af et større læringsudbytte hos eleverne – både hos drenge og piger. Det samme gælder engagerede undervisere samt gode sociale relationer i klassen, som de involverede drenge selv fremhæver som vigtigst. Det vigtigste er således ikke at satse på bestemte kønsopdelte undervisningstilbud – det har ikke nogen direkte effekt på drengenes læring og trivsel. Det afgørende er, at lærerne har fokus på at differentiere undervisningen i forhold til forskellige elevers behov. Det gavner ikke kun drengene, men også pigerne, og kan på den måde medvirke til en generel hævning af elevernes trivsel og læring.

Tilsvarende projekter er (endnu) ikke gennemført på ungdomsuddannelsesområdet, og det er derfor ikke sikkert, at erfaringerne direkte kan overføres. Erfaringerne fra Århusprojektet rejser imidlertid det grundlæggende spørgsmål, hvorvidt man i uddannelsessystemet skal udvikle pædagogikker, der kompenserer for forskellige tilbøjeligheder og udgangspunkter hos de to køn. Eller om man i stedet skal satse på at udvikle varierede undervisningsformer, der muliggør forskellige former for læring og forskellige måder at være elever på – hvad enten man er pige eller dreng.

Uddannelseskultur og subjektpositioner

Andre forskere forklarer faldet i drengenes uddannelsesfrekvens med forandringer i den fremherskende uddannelseskultur (Baagøe Nielsen & Rieck 2005). Uddannelseskulturen er generelt kønnet, men hvor uddannelse tidligere har bygget på præstation og konkurrencepræget motivation og derved har haft en tendens til at favorisere drenge, så synes den aktuelle uddannelseskultur at favorisere – i hvert fald nogle – piger. Pointen er, at uddannelseskulturen i begge tilfælde er kønnet forstået på den måde, at den sætter rammer og koder for, hvad der er passende og genkendeligt at gøre – og for hvem (Hasse 2002). Det skaber kulturelle stereotyper i forhold til, hvad der er hhv. maskulint og feminint. Drenge forventes at være udfarende, entreprenante og konkurrenceorienterede. Piger forventes at være tilbageholdende, tilpasningsorienterede og sociale.

Skolekulturen defineres ikke kun af de lærings- og bedømmelsesformer, som lærere og ledelse vælger at benytte sig af. Også de menings- og betydningsdannelser, der sker mellem eleverne, har stor betydning for den enkeltes identitet og oplevelse af muligheder i uddannelsessystemet. En række forskere har i de seneste år sat fokus på køn som en social konstruktion, hvis betydning kontinuerligt konstrueres gennem de lokale interaktionsprocesser, som den enkelte indgår i (Staunæs 2004, Gilliam 2009, Nordberg 2010). Og her spiller både skolens læringskultur og den ungdomskultur, eleverne udvikler indbyrdes, en rolle.

Køn er i dette perspektiv ikke nogen fast kategori, men noget, der gøres og forhandles i samspil med de kulturelle betydningssystemer, der gør sig gældende i den konkrete uddannelseskontekst. Konstruktionsprocesserne er på den ene side rammesat af, hvad der opfattes som kulturelt og socialt genkendeligt, og hvilke subjektpositioner – forstået som kulturelt legitime måder at være subjekt på - der er til rådighed for de forskellige elever. Samtidig skal den enkelte også tage positionen på sig og gøre den til sin egen og har herigennem mulighed for at forhandle og udvikle forståelsen af, hvad der er meningsfuldt og betydningsfuldt. Kønsforskelle må således forstås i sammenhæng med de subjektpositioner, som er tilgængelige i en konkret skolekultur, og den måde, forskellige elever udfylder dem på.

Et eksempel er Laura Gilliams undersøgelse af, hvordan særligt drenge med etnisk minoritetsbaggrund får social status og maskulinitet ved at lave ballade og aktivt modarbejde de aktiviteter, der foregår i skolen (Gilliam 2009). For at få en position og et tilhørsforhold til gruppen udvikler mange af disse drenge de en "balademageridentitet", som på den ene side betyder, at de inkluderes i gruppen. På den anden side betyder, at de klarer sig dårligt i skolen og dermed på sigt marginalisere s i forhold til uddannelse og arbejde. Gilliams pointe er, at problemerne ikke kan løses gennem yderligere styring og disciplinering – det vil kun forstærke drengenes modkultur. I stedet skal både den enkelte skole og uddannelsessystemet som sådan blive mere rummeligt i forhold til drengenes sociale og kulturelle virkelighed. Der findes ifølge Gilliam piger, der oplever samme form for marginalisering i skolen, men de reagerer ved at blive passive, og de udgør derfor ikke på samme måde som drengene et forstyrrende element.

Andre studier kommer til tilsvarende konklusioner (Staunæs 2004, Skolverket 2006, Nielsen 2010). At være en sej dreng med en stærk social position er ikke umiddelbart forbundet med at være en dygtig dreng. Det hænger sammen med, at drenge via deres kammeratskabsgrupper og under indflydelse fra de maskulinitetsidealer, der dominerer i massemedierne, socialiseres til noget andet end uddannelse. Drenge skal også være "cool" forstået på den måde, at de skal udvise "distance"

og "ligegyldighed" over for skolen. Drenge risikerer derfor at miste status som drenge, hvis de engagerer sig for meget i skolearbejdet, og det kan være en af forklaringerne på, at drenge gennemsnitligt præsterer dårligere og har lavere uddannelsesfrekvens end pigerne.

Omvendt er det vigtigt, at fokusset på det kulturelt genkendelige ikke fører til stereotype forståelser af de to køn og deres praksis i uddannelsessystemet. For ligesom der findes drenge, der udvikler en anti-skolekultur, så findes der også drenge, der har andre strategier og planer i forbindelse med skolen. En "cool" attitude behøver ikke at være ensbetydende med, at man som dreng ikke er interesseret i skolen. Johnson (2010) har således i forbindelse med et feltarbejde i den svenske udskoling konstateret, at de samme drenge, der går op i at være cool, også bekymrer sig om deres skolepræstationer og karakterer. Tilsvarende er der ingen afstandstagen til de drenge, der får gode karakterer – de er ikke mindre cool af den grund.

Marie Nordberg (2010) finder i sit feltarbejde i fire, svenske gymnasieklasser frem til, at der er flere acceptable måder at være cool – og derved maskulin – på. Cool kan både være en æstestik markør, en betegnelse for selvkontrol og ironi og en betegnelse for en mere traditionel udadreagerende maskulinitet. Hun finder desuden, at ligesom der er drenge, der orienterer sig mod lønarbejde (og er tilfredse med middelkarakterer), så er der drenge, som arbejder hårdt og anvender meget af deres fritid på at opnå top-karakterer. Studiet bekræfter dermed blandt andet engelske studier i, at mange drenge - når de forlader grundskolen - bliver meget mere målrettede og fx opgiver fritidsaktiviteter for at kunne hellige sig skolearbejdet – og kampen for de gode karakterer (se fx Epstein 1998).

Drengenes strategier synes således at ændre sig, når de starter på en gymnasial uddannelse, og det skaber nye forskelle på, hvordan de to køn positionerer sig i skolen. I en undersøgelse af læringsmiljøet i HHX lavet af Center for Ungdomsforskning angiver de mandlige elever, at de bruger mindre tid på at forberede sig til undervisningen, ligesom de er mere selektive med, hvor de lægger deres arbejdsindsats (Brown mfl. 2010). Tilsvarende er der flere af de mandlige elever, der er aktive i undervisningen, selvom de ikke har forberedt sig. De kvindelige elever er omvendt mere flittige i forhold til lave lektier, ligesom de holder sig mere tilbage timerne, hvis de ikke har forberedt sig.

Dette smitter også af på, hvilke fag og undervisningsformer eleverne foretrækker. De mandlige elever foretrækker at arbejde med iværksætteri samt at have mange prøver i forbindelse med undervisningen, hvor man belønnes for at udvise risikovillighed, og hvor der er lettere at målrette sine præstationer. De kvindelige elever foretrækker i stedet sprogfag samt klasseundervisning, hvor de i højere grad får feed back fra lærerne i forhold til deres arbejdsindsats. Kønnet synes på den måde at spille en vigtig rolle i forhold til, hvad det er for nogle strategier, eleverne anlægger i forhold til gymnasiet.

Normalbiografier og fremtidsforestillinger

Selv om unge i dag er frisat fra tidligere tiders mere eller mindre forudbestemte livsforløb og i stigende grad skal vælge deres livsbane, så påpeger flere undersøgelser af danske unges udannelsesvalg, at de unge forsat strukturer deres valg i forhold til forventningen om, hvordan en normalbiografi forløber (Hutters 2004, Pless 2009). Samtidig viser undersøgelserne, at der er forskel på, hvad hhv. unge mænd og unge kvinder oplever som en normalbiografi. Normalbiografi

forstås i denne sammenhæng som en social forventning om, hvordan et "normalt" livsforløb ser ud, og hvordan den enkelte derfor "bør" leve sit liv (se fx Kohli 2007).

Mette Pless undersøger i sin ph.d.-afhandling udsatte unges oplevelser og overvejelser i forhold til at vælge ungdomsuddannelse – dvs. de unge, som er i fare for ikke at få en ungdomsuddannelse (Pless 2009). Hun kommer her frem til, at de udsatte pigers forventninger til normalbiografien er mere i opbrud end tilsvarende drenges.

For drengene i undersøgelsen tegner fremtiden sig relativt indlysende. De har en rimelig klar plan for, hvad der skal ske efter grundskolen. Først en uddannelse, der skal overstås for at nå det egentlige mål: Et lønarbejde. Drengenes planer kan derfor i vidt omfang ses som en videreførelse af deres forældres – og især fædres - liv, hvor omdrejningspunktet er et håndværksmæssigt lønarbejde og en familie, som man kan forsørge. Mange har mandlige familiemedlemmer, som de kan se klarer sig udmærket uden en uddannelse, og de oplever derfor ikke uddannelse som en nødvendighed. De udsatte drenge har således en udpræget lønarbejderorientering, der ikke er væsentlig anderledes end den, der kunne konstateres hos tidligere generationer af arbejderklassedrenge (jf. Simonsen 1993, Willis 1977).

Pigerne har omvendt ikke samme positive identifikationspositioner på arbejdsmarkedet. For dem handler det om at lave noget andet end deres mødre, der typisk er i omsorgssektoren eller uden for arbejdsmarkedet. Hverken en "håndværkeruddannelse" eller et ufaglært arbejde opleves som et realistisk eller ønskværdigt alternativ. De udsatte piger har derfor svært ved at se, hvilke muligheder de har ud over at tage en gymnasieuddannelse. Samtidig cirkler pigernes fremtidsdrømme om at etablere det lykkelige parforhold og kernefamilien. De udsatte pigers forestilling om en normalbiografi er således mere i opbrud, end tilfældet er for de udsatte drenge. Der er få positive identifikationsmuligheder til rådighed for disse kvinder – og deres drømme om såvel familie som arbejde ligger langt fra deres egne erfaringer.

Pless påpeger derfor, at der synes at være et større subjektivt pres på pigerne i retning af at uddanne sig, og at det kan være en af forklaringerne på pigernes dominans i uddannelsessystemet. Pigerne oplever simpelthen uddannelse som mere nødvendig, hvis de vil bevæge sig hen imod end anden social position end deres mødres (Pless 2009, se i øvrigt også Nielsen 2010).

Analysen af de udsatte unges forløb kan ikke uden videre overføres til valget af videregående uddannelse – blandt andet fordi en stor del af de udsatte drenge netop ikke tager en gymnasial uddannelse. Tilsvarende analyser af unges valg af videregående uddannelse viser imidlertid, at der også her er forskel på de to køns forventninger til deres livsløb, og at det påvirker de unges uddannelsesvalg. Fx kommer Hutters (2004) i sin ph.d.-afhandling frem til, at de kvindelige studenter i højere grad end de mandlige studenter forholder sig til risikofaktorer som adgangsbegrænsninger og arbejdsløshed, når de vælger videregående uddannelse. Det betyder, at de unge kvinder i højere grad tilpasser deres valg til, hvad de vurderer er "realistisk".

Det svenske Skolverket kommer frem til en tilsvarende konklusion i en undersøgelse af svenske gymnasieelevers forventninger (og strategier) i forhold til uddannelse, arbejde og fritid (Skolverket 2006). Pigerne fremstår her mere ambitiøse end drengene. De har høje mål for fremtiden og vil gerne rejse, udvikle sig selv og gøre karriere samtidig med, at de også har tid til familie og børn. Drengene angiver i højere grad instrumentelle begrundelser for deres uddannelsesvalg og ser i højere grad det

at tage en uddannelse som et instrument til at opnå et bestemt job eller statusposition. Drengene bekymrer sig først og fremmest om, hvorvidt de får et godt job, mens pigerne generelt angiver at være mere stressede end drengene og angiver også at være mere stressede i valgsituationer.

Der synes således at være væsentlige forskelle på de fremtidsforventninger, som hhv. unge kvinder og unge mænd oplever, de skal tage hensyn til, når de vælger uddannelse og erhverv. Kvinder oplever i højere grad uddannelse som vigtigt i forhold til at opnå social mobilitet og undgå sociale risici. Samtidig er kvinderne mere pressede – både i forhold til at vælge den rigtige uddannelse og i forhold til at færdiggøre deres uddannelse, inden de når en bestemt alder.

Uddannelseschancer og social mobilitet

Også når man ser på den sociale mobilitet, som hhv. mænd og kvinder oppebærer i uddannelsessystemet, er der nogle markante forskelle. Social mobilitet afhænger overordnet set af to forhold. For det første, hvilke ressourcer den enkelte har med sig i kraft af sin opvækst og skolegang. Det er det, der populært betegnes social arv. Samtidig afhænger den enkeltes sociale mobilitet af, hvilke adgangsveje og uddannelsesmuligheder der er til rådighed og tilgængelige i uddannelsessystemet.

En række nyere undersøgelser påviser en statistisk sammenhæng mellem køn og så, hvilken form for social mobilitet den enkelte oppebærer i forhold til uddannelsessystemet. Det gælder blandt andre professor Martin Munk, der gennem sin forskning i social mobilitet kommer frem til, at mænds uddannelseschancer i dag er ringere end kvinders (Munk 2008, 2009). Hvor den sociale skævhed i uddannelsessystemet generelt er mindsket i det seneste tiår, så er den kønsmæssige skævhed øget. Forskellene i de to køns uddannelsesfrekvens synes i nogen grad at hænge sammen med social baggrund. Navnlig mænd fra uddannelsesfremmede hjem samt mænd fra akademikerhjem får mindre uddannelse end kvinder fra tilsvarende sociale miljøer. Tilsvarende er det især piger fra hjem med lav uddannelseskapital, der udviser social mobilitet. Fx er andelen af kvinder med mødre uden uddannelse tredoblet på universiteterne (fra 3.2 % i 1985 til 8.6 % i 2005).

Trond Beldo Klausen (2007) kommer til samme konklusion i sin ph.d.-afhandling om sammenhængen mellem social klasse, uddannelsesvalg og livsindkomst. Sammenhængen mellem social oprindelsesklasse og indkomst er stærkere for mænd end for kvinder. Det kommer blandt andet til udtryk ved, at lønforskellene mellem mænd fra hhv. de øverste og laveste sociale klasser er større, end tilfældet er for kvinder fra tilsvarende klasser. Størst er forskellene mellem mænd fra den såkaldt øvre økonomiske klasse (ejere, ledere eller funktionærer i den private sektor) og mænd fra familier, hvor forældrene er ufaglærte. Der er således en større spredning i mænds indkomst end i kvinders. Samme tendens gør sig gældende, når man ser på sammenhængen mellem uddannelse og livsindkomst. Mænd fra den øvre økonomiske middelklasse får relativt set et større økonomisk udbytte (målt i indkomst) ud af at tage en videregående uddannelse, end kvinder fra samme sociale oprindelsesklasse gør.

Den kvantitative mobilitetsforskning kan imidlertid ikke sige noget om årsagen til disse forskelle. Et bud kan være, at piger fra uddannelsesfremmede familier i højere grad opmuntres til at tage en videregående uddannelse end drenge fra disse miljøer (Munk 2009). Det kan skyldes, at kvindefrigørelsen i 1970'erne var en særlig stræk bevægelse i Danmark og de øvrige nordiske lande, hvilket har betydet, at kvinder i særlig grad er blevet opmuntret til at uddanne sig og derved frigøre sig

fra den traditionelle kvinderolle. En anden forklaring kan være, at mændene oplever, at der mangler uddannelsesmuligheder, der matcher deres uddannelsesinteresser.

Erik Jørgen Hansen påpeger i en historisk analyse af uddannelsesmobiliteten, at det først og fremmest er væksten i kvindernes uddannelsesfrekvens inden for alle sociale lag, der er baggrunden for den generelle vækst i befolkningens uddannelsesniveau (Hansen 2005). Den uddannelseseksplosion, der fandt sted fra 1960'erne og frem, har i særlig grad været et pigefænomen. Det er først og fremmest de mellemlange uddannelser, der er forklaringen på stigningen i kvindernes uddannelsesniveau. Samtidig er andelen af mænd, der havner i restgruppen uden uddannelse, ikke faldet i samme grad som pigernes andel. Dertil kommer, at der også er der kommet nye restgrupper til i form af unge, der ikke får en uddannelse efter gymnasiet – både blandt de mandlige og kvindelige studenter.

Kønsforskellene i uddannelsessystemet bunder således i en større spredning blandt mændene – både hvad angår præstationer og uddannelsesfrekvens. Kvinderne klumper sig sammen på de mellemlange uddannelser, mens mændene enten får erhvervsuddannelser eller en kort videregående uddannelse – eller også en universitetsuddannelse. Det betyder samtidig, at kvinderne relativt set ikke får omsat deres (højere) karakterer til tilsvarende høje uddannelser (Henningsen 2007, 2010). Omvendt så er de mænd, der forsætter i det videregående uddannelsessystem, relativt set bedre til at omsætte deres karakterer i forbindelse med valget af videregående uddannelse - og til at gennemføre dem (det er således forsat de unge mænd med høje karakterer, der klarer sig bedst i det videregående uddannelsessystem). Det hænger ifølge Henningsen sammen med, at adgangskravene til de videregående uddannelser, der søges af kvinder, er - og historisk har været - højere end adgangskravene til de videregående uddannelser, der hovedsagligt søges af mænd. De mænd, der afvises fra KOT (i 2010 var det 6.500), er derfor først og fremmest mænd, der har søgt traditionelle kvindeuddannelser som fx psykologi, humaniora (eller bare har søgt de samme uddannelser som kvinderne).

Det kønsopdelte arbejdsmarked

Danmark har i dag et af de mest kønsopdelte arbejdsmarkeder i Europa samtidig med, at vi også har en af de største andele af kvinder på arbejdsmarkedet. Det kommer til udtryk i en udbredt kønsopdeling både på sektorniveau, fagniveau, i forhold til de enkelte jobfunktioner og også i forhold de to køns placering i de enkelte arbejdspladsers hierarki. Fx er tre ud af fire mænd ansat i den private sektor, mens kvinder er nogenlunde ligeligt fordelt på den offentlige og den private sektor (Ligestillingsministeriets handlingsplan 2010).

Inden for kønsforskningen skelner man ofte mellem vertikal og horisontal kønsopdeling. Vertikalt er mænd således stadig overrepræsenteret blandt lederne – særligt i topledelsen. Horisontal kønsopdeling henviser til, at mænd og kvinder ofte arbejder i forskellige brancher og arbejdsfunktioner. I Danmark betyder den horisontale opdeling, at kvinder i særlig grad arbejder i den offentlige sektor og i serviceerhvervene, mens mænd især arbejder i den private sektor - navnligt inden for byggeri og industri. Kønsarbejdsdelingen er relativt uændret – til trods for en række strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet (Baagøe mfl. 2011). Faktisk ændrer kønssammensætningen i stærkt kønsopdelte brancher sig så langtsom, at det vil tage op mod 100 år, før der er en ligelig kønsfordeling, hvis den nuværende udvikling forsætter i samme tempo.

Kønsopdelingen på arbejdsmarkedet skal ses i sammenhæng med, hvad der kulturelt og socialt opleves som attraktivt arbejde (Baagøe Nielsen red. 2011). Undersøgelser fra Center for Ungdomsforskning viser, at disse oplevelser dannes tidligt. Der er således stor forskel på, hvilke jobønsker hhv. drenge og piger i grundskolen har (Katznelson & Pless 2005,Nielsen 2010). Dertil kommer, at jobønskerne er overvejende kønstraditionelle. Pigerne vil være pædagog, frisør og sygeplejerske. Drengene vil være mekaniker, ingeniør og tømrer. De unge reproducerer således i høj grad den eksisterende kønsopdeling på arbejdsmarkedet. Samtidig er der blandt pigernes jobønsker en overvægt af job, der kræver en lang videregående uddannelse. Top 3 hos pigerne er således læge, advokat og designer – alle uddannelser, der kræver en uddannelse på kandidatniveau. Omvendt er top 3 hos drengene alle håndværkeruddannelser: Mekaniker, kok og tømrer.

En af forklaringerne kan være, at uddannelseskravene til de traditionelle kvindefag er større end til de traditionelle mandefag (Henningsen 2005, 2010). Fx skal man have en mellemlang videregående uddannelse for at få et middellønnet job i den offentlige sektor, mens et – ofte bedre lønnet - håndværkerjob kræver en kortere erhvervsuddannelse[2] . Uddannelse er således ikke ensbetydende med status og god indtjening. Samtidig betyder forskellene i aflønning, at mænd ved at vælge kvindefag almindeligvist vil blive økonomisk straffet, mens kvinder omvendt må forventes at blive økonomisk belønnet (Baagøe Nielsen & Rieck. 2005, Baagøe Nielsen red 2011).

Forandringen i uddannelsesmønstre afspejler derfor også forandringer i de indkomstmuligheder, som forskellige uddannelser giver. Flere studier peger således på, at det økonomiske afkast af en uddannelse falder i takt med, at der er flere kvinder, der søger den (Munk 2008). Så selv om kvinderne er gået frem inden for prestigefyldte områder som medicin og jura, så har det ikke i nævneværdig grad ændret ved, at det forsat er mænd, der besidder de mest magtfulde og vellønnede positioner inden for erhvervslivet. Når flere kvinder får lange videregående uddannelser som fx læge og advokat, så er der også en tendens til, at disse positioner relativt set mister status i forhold til indflydelse og løn. Eller, som Erik Jørgen Hansen udtrykker det: Pigernes succes i uddannelsessystemet er indtil videre ikke omsat i en efterfølgende succes for pigerne på arbejdsmarkedet (Hansen 2005).

Uddannelsesudtraditionelle valg kræver derfor generelt mere forklaring end kønstraditionelle valg, navnlig for unge mænd. En ny nordisk undersøgelse af rekruttering mænd af til omsorgsfag viser, at disse mænd begrunder valget af erhverv med, at det på anden vis kan give adgang til en for dem attraktiv position på arbejdsmarkedet. Fx at de er sikret gode beskæftigelsesmuligheder, at der er gode specialiseringsmuligheder, og/eller deres muligheder for et ledelsesjob derved øges (Baagøe Nielsen red 2011).

Undersøgelsen peger endvidere på, at arbejdsløshed er en af de væsentligste grunde til, at mænd bevæger sig mod traditionelle kvindefag som fx omsorgsfag. Der er en mindre gruppe af yngre mænd, som vælger omsorgsfagene af interesse, men langt de fleste mænd, der vælger omsorgsfag, gør det i en relativt sen alder, hvor de allerede har haft andre erhvervs- og/eller uddannelseserfaringer. Ofte fordi de grundet helbredsproblemer, arbejdsløshed eller livskrise er nødt til at foretage et karriereskift. Sammenhængen mellem køn og udannelsesvalg er således også påvirket af den såkaldte konjunktureffekt forstået på den måde, at lysten til at uddanne sig

2 En erhvervsuddannelse kan vælges direkte efter grundskolen og varer oftest 3½ år, mens en mellemlang uddannelse kræver en studentereksamen plus yderligere 3-4 års uddannelse.

kønsutraditionelt er påvirket af de økonomiske konjunkturer.

Undersøgelsen viser desuden, at de brancher, der traditionelt beskæftiger mænd, er særligt ramte af finanskrisen (fx bygge og anlæg samt industri), og at der derfor er langt flere mænd end kvinder, der har mistet deres arbejde i forbindelse med krisen. I de nordiske lande har det i særlig grad vakt bekymring, at det i særlig grad er de yngre mænd (alderen 25-39 år), der rammes af arbejdsløshed. Det har fået nogle debattører til at hæfte betegnelsen man-cession på den aktuelle recession (Baagøe Nielsen red. 2011 p. 19). Omvendt er der ikke noget, der tyder på, at kvinderne vil overtage arbejdsmarkedet, når krisen er forbi. Snarere må den aktuelle krise ses som en eskalering af en generel udviklingstendens, der hænger sammen med, at samfundet bevæger sig fra en industribaseret økonomi til en service- eller vidensbaseret økonomi. Alt tyder således på, at uddannelseskravene til både mænd og kvinder fremover vil øges.

Kapitel 3

Registerundersøgelse af årgang 2006

Den kvantitative registeranalyse kortlægger de unges færden efter gymnasiet og tre år frem. Registeranalysen er baseret på udtræk fra registre hos Danmarks Statistik og omfatter alle, der i sommeren 2006 bestod en gymnasial uddannelse (STX, HTX, HHX eller HF). Ved hjælp af registerdata om de 31.224 personer, som blev studenter i 2006, sættes der fokus på forskelle mellem de mandlige og de kvindelige studenter i forhold til deres valg og fravalg af videregående uddannelse.

De vigtigste tendenser og resultater er:

- 37,2 % af de mandlige studenter og 29,5 % af de kvindelige studenter er ikke er i gang med videregående uddannelse efter tre år.
- Mænd og kvinder, som ikke er i gang de første tre år efter studentereksamen, fordeler sig overordnet set ens i forhold til, om de fx er i beskæftigelse eller går i gang med en erhvervsuddannelse, hvilket næsten hver fjerde vælger at gøre.
- Videreuddannelsesfrekvensen er meget forskellig for de fire gymnasieretninger, men det gælder for alle fire gymnasieretninger, at det især er pigerne, som er i gang med en videregående uddannelse efter tre år. Især på HF er mændene tilbøjelige til ikke at komme i gang.
- Især de mandlige studenter er ikke i gang, hvis deres studentereksamensresultat er dårligt. Det skyldes først og fremmest, at mange kvindelige studenter med relativt lave karaktergennemsnit vælger mellemlange uddannelser – det er ikke i samme grad tilfældet for drengene.

- Studenter med indvandrerbaggrund (af begge køn) går tidligere i gang en videregående uddannelse end studenter med dansk baggrund. Efter tre år ligner de to gruppers uddannelsesfrekvens imidlertid hinanden.

- Uanset forældrenes socioøkonomiske status er færre mænd end kvinder i gang med en uddannelse tre år efter studentereksamen. De største kønsmæssige skævheder findes blandt studenter, hvis forældre er topledere eller lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau. Her er færre mænd i gang med uddannelse i forhold til kvinder med samme sociale baggrund.

- Når først de unge fra tyndt befolkede områder har valgt og fuldført gymnasiet, fortsætter de i videregående uddannelse i mindst lige så høj grad som andre unge – på trods af de større geografiske afstande fra barndomshjemmet. For mange af kvinderne fra de tyndt befolkede områder realiseres deres uddannelsesstrategier imidlertid i en MVU[1] .

Hvor er de studenter, som ikke er i videregående uddannelse?

Overordnet set viser registeranalysen, at den kønsmæssige skævhed i forhold til uddannelsesfrekvens også gælder for årgang 2006. Andelen af mandlige studenter, der ikke er i gang med en videregående uddannelse efter tre år (1. okt. 2009), er således på 37,2 %, mens andelen af kvinder blot er på 29,5 %[2] . Forholdsmæssigt er der derfor flere mænd, der ikke starter på en videregående uddannelse. Til gengæld er der ikke kønsmæssig forskel på, hvad gruppen, der fravælger en videregående uddannelse, foretager sig i årene efter gymnasiet. Blandt de studenter, som ikke er i gang med en videregående uddannelse, ligner kvinderne og mændene hinanden i forhold til, om de er i beskæftigelse, i gang med en erhvervsuddannelse eller en anden gymnasial uddannelse eller befinder sig i gruppen, der hverken er beskæftiget eller i uddannelse.

1 Der benyttes i analysen følgende forkortelser: KVU: Kort videregående uddannelse på et erhvervsakademi. MVU: mellemlang videregående uddannelse, typisk på en professionshøjskole. LVU: Lang videregående uddannelse på et universitet.

2 De af studenterne, som har været i gang med den samme KVU i mindst 2 år, er ikke talt med, da de kan have fuldført den. Det drejer sig om 2,6 % af mændene og 2,9 % af kvinderne.

Figur 1. Hvad laver de studenter fra sommeren 2006, som ikke er i gang med en videregående udannelse i 2006, 2007 og 2008? Kilde: Danmarks Statistik.

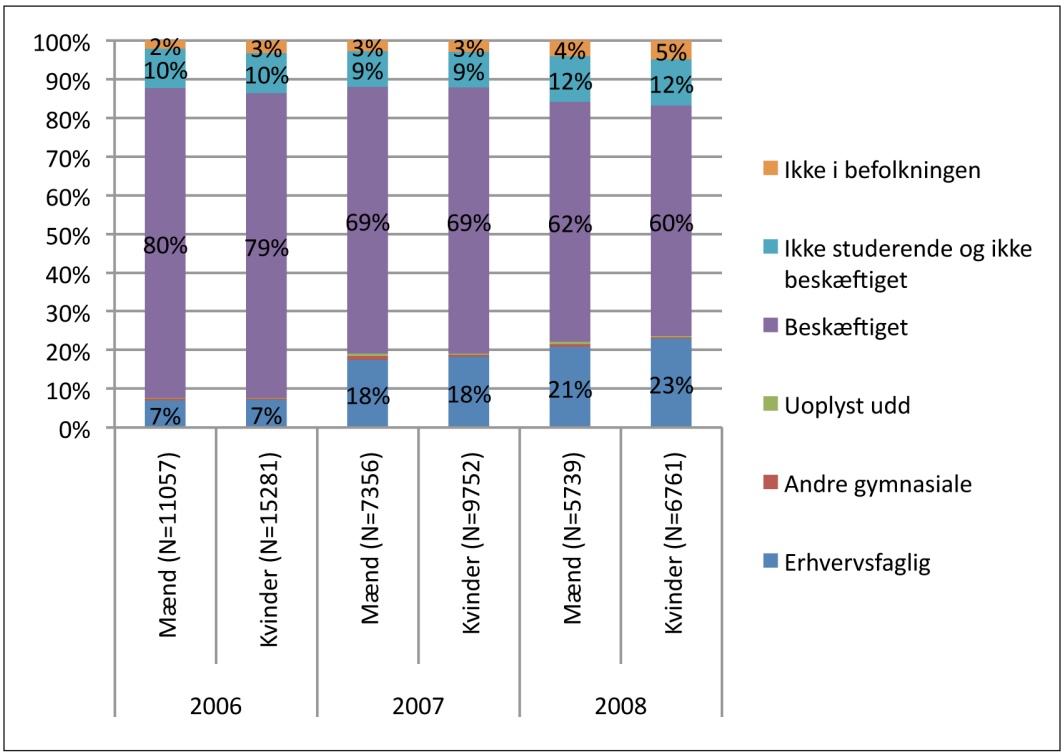

Langt de fleste, som ikke er i gang med videregående uddannelse et, to eller tre år efter deres studentereksamen, er beskæftiget. Denne andel er dog klart størst lige efter studentereksamen, hvor det er meget udbredt ikke at være begyndt på en videregående uddannelse endnu – hvilket afspejler, at mange arbejder i et første "sabbatår" mellem gymnasiet og en videregående uddannelse. Dette gælder såvel kvinder som mænd. To år efter studentereksamen (i 2008) er det to tredjedele, som er beskæftiget. Næsten hver fjerde er begyndt på en erhvervsuddannelse - og er dermed på vej til at få en erhvervskompetencegivende uddannelse (for både de mandlige og især de kvindelige studenters vedkommende først og fremmest erhvervsuddannelser inden for handel og kontor, men en del af de mandlige studenter finder man desuden inden for bygge og anlæg samt jern og metal, og en del kvindelige inden for områderne sundhed og service.). Hver ottende er hverken beskæftiget eller i uddannelse. Især den sidste gruppe udgør en risikogruppe, som er i fare for at blive marginaliseret uden for såvel uddannelsessystem som arbejdsmarked. Denne gruppe udgør samlet set ca. 5 % af hele studenterårgangen, hvilket svarer til 1.500 personer.

Har studenterne, som ikke er i uddannelse efter tre år, været det?

Af de studenter, som ikke er i gang med en uddannelse tre år efter, har 58,2 % af mændene og 48,2 % af kvinderne ikke været i gang med nogen uddannelse (pr. 1. okt. [3]), siden de blev studenter. Tabel 1 viser, at andelen blandt mændene, som har været i gang med en videregående uddannelse, er omtrent lige så stor som andelen, der har været i gang med en erhvervsuddannelse. Hos kvinderne har flere derimod været i gang med en erhvervsuddannelse end en videregående uddannelse.

Tabel 1. Andele af de studenter, som ikke er i gang med en uddannelse 1. okt. 2009, som har været i gang med videregående eller erhvervsuddannelse (pr. 1. okt. i et eller flere af årene 2006-2008).

	Mænd	Kvinder
Videregående uddannelser	21,0 %	21,9 %
Erhvervsuddannelser	22,0 %	32,2 %

Zoomes yderligere ind, viser det sig, at det først og fremmest er de erhvervsfaglige praktik- og hovedforløb inden for handel og kontor, som gør, at flere kvindelige studenter har været i gang. Mens 17,8 % af mændene har været på en sådan uddannelse, gælder det 24,7 % af kvinderne. Dvs. hver fjerde af de kvinder, som i 2009 ikke er i gang med en uddannelse, har været i gang med en handels- og kontoruddannelse. Faktisk vil de fleste af dem formentlig have fuldført den, da de med en studentereksamen kan tage uddannelsen på omkring to år.

Det er således ikke bare de mellemlange videregående uddannelser, der er med til at give flere af de kvindelige end de mandlige studenter en erhvervskompetencegivende uddannelse. Også flere kvinder end mænd benytter sig af muligheden for at bygge en erhvervsuddannelse oven på deres studentereksamen og dermed opnå erhvervskompetence – først og fremmest erhvervsuddannelser inden for handel og kontor.

Kønsforskelle på de fire gymnasieretninger

Det gælder for alle fire gymnasieretninger, at det især er pigerne, som er i gang med en videregående uddannelse efter tre år. Navnlig på HF er få mænd i gang i forhold til deres kvindelige tidligere medstuderende.

3 Mange erhvervsuddannelser har flere optag om året, men da udtrækkene fra Danmarks Statistik er igangværende pr. 1. oktober, vil det ikke fremgå i data, hvis man kun har været i gang med en erhvervsuddannelse i en periode uden om 1. oktober.

Figur 2. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med en videregående uddannelse 1. okt. i hhv. 2006 og 2009. Fordelt på gymnasieretninger og køn. Kilde: Danmarks Statistik.

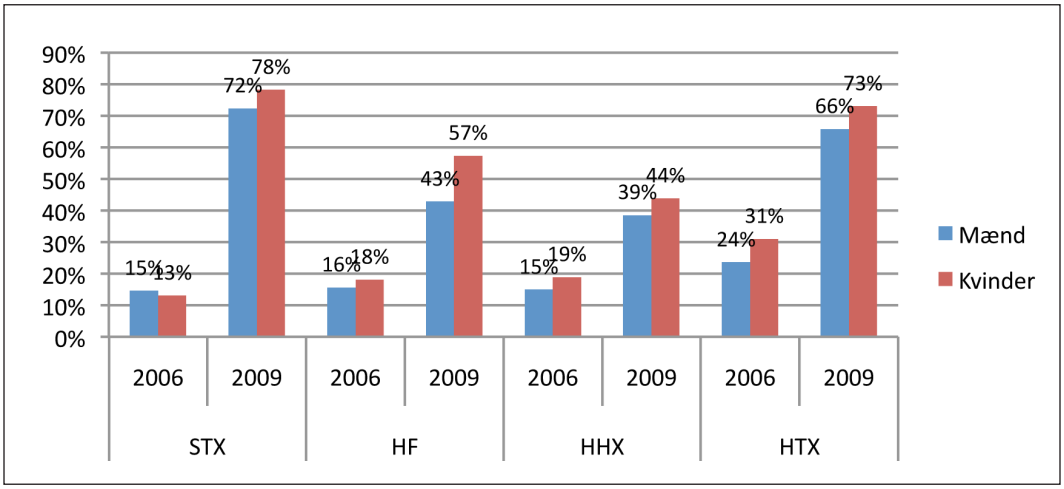

Det er især htx'ere, som skynder sig i gang med en videregående uddannelse lige efter studentereksamen[4] . Størst er andelen blandt pigerne, men også mange htx-drenge er hurtigt i gang. Faktisk er næsten dobbelt så mange af htx-drengene i gang lige efter studentereksamen som af pigerne fra stx. Stx-pigerne udgør sammen med drengene på stx, hhx og hf den gruppe, hvoraf flest venter mindst et år med at læse videre.

Efter tre år er billedet imidlertid vendt, og flest er i videregående uddannelse blandt stx-pigerne – dog stadig skarpt efterfulgt af htx-pigerne. Drengene fra stx og htx ligger også relativt højt, men er dog forsat bagefter pigerne fra deres respektive gymnasieretninger. På hhx ligger begge køn lavt med hensyn til videregående uddannelse, men også her ligger drengene lavere end pigerne. Størst er forskellen som nævnt for hf-studenterne, hvor kun 43 % af mændene er i gang med en videregående uddannelse efter tre år mod 57 % af kvinderne. Der er på den måde en tydelig sammenhæng mellem gymnasieretning, køn og uddannelsesfrekvens.

Karakterer og uddannelsesfrekvens

Karaktergennemsnittet for den afsluttende studentereksamen har afgørende betydning for den enkeltes muligheder for videregående uddannelse. Dette fordi størstedelen af optaget til de videregående uddannelser sker på baggrund af ansøgernes karaktergennemsnit.

Figur 3 viser, hvordan gruppen, som ikke er i gang med en uddannelse, fordeler sig i forhold til det karaktergennemsnit, hhv. de mandlige og de kvindelige studenter har opnået ved deres studentereksamen. Blandt studenterne med højt snit er der ingen forskel på, hvor mange af kvinderne og

4 Samme tendens til, at htx'erne og i særdeleshed htx-pigerne er hurtigt i gang, er også fundet i *Universitets- og Bygningsstyrelsen 2010*.

mændene der ikke er i gang. Men jo lavere snit studenterne har opnået, jo større er kønsforskellen. Især de mandlige studenter er ikke i gang, hvis deres studentereksamensresultat er dårligt. Blandt mændene med et snit på 6,0-6,8 er 49,2 % ikke i gang, mens det blandt kvinderne med samme snit gælder 38,0 %.

Figur 3. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som ikke er i gang med uddannelse tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og karaktergennemsnit ved studentereksamen.

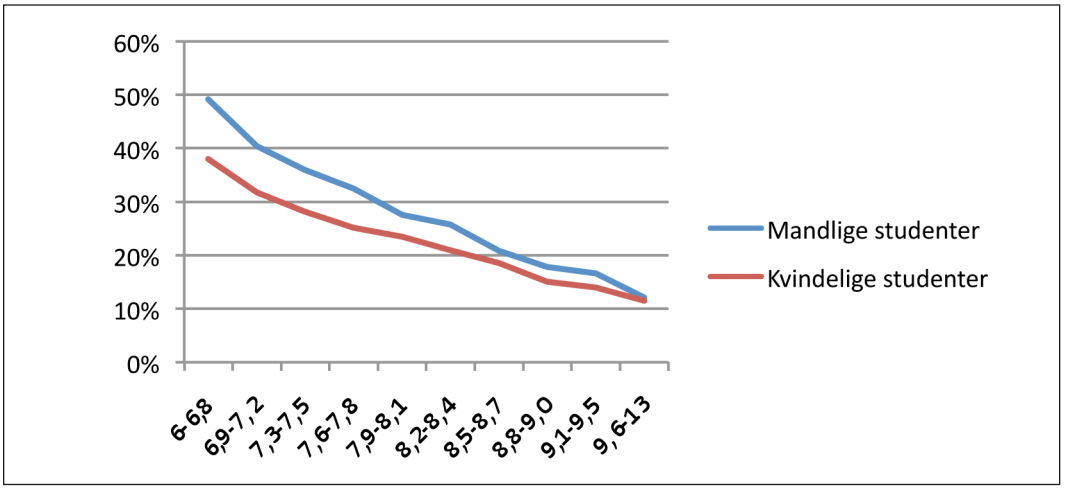

Karakterer og valg af uddannelsesniveau

De mandlige studenter er endvidere en mere polariseret gruppe, når man ser på deres valg af videregående uddannelse, end de kvindelige studenter er. For ud over at en større andel af mændene, som vi så i forrige afsnit, ikke er i uddannelse tre år efter studentereksamen, er der omvendt også en større andel af mændene, som er i gang med en lang videregående uddannelse (38,0 % mod 33,6 % af de kvindelige studenter).

Figur 4 viser, at mændenes større tilbøjelighed til de lange videregående uddannelser også gælder, når man ser på mænd og kvinder med samme studentereksamensresultat (karaktergennemsnit).

Figur 4. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med hhv. KVU, MVU og LVU tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og karaktergennemsnit ved studentereksamen.

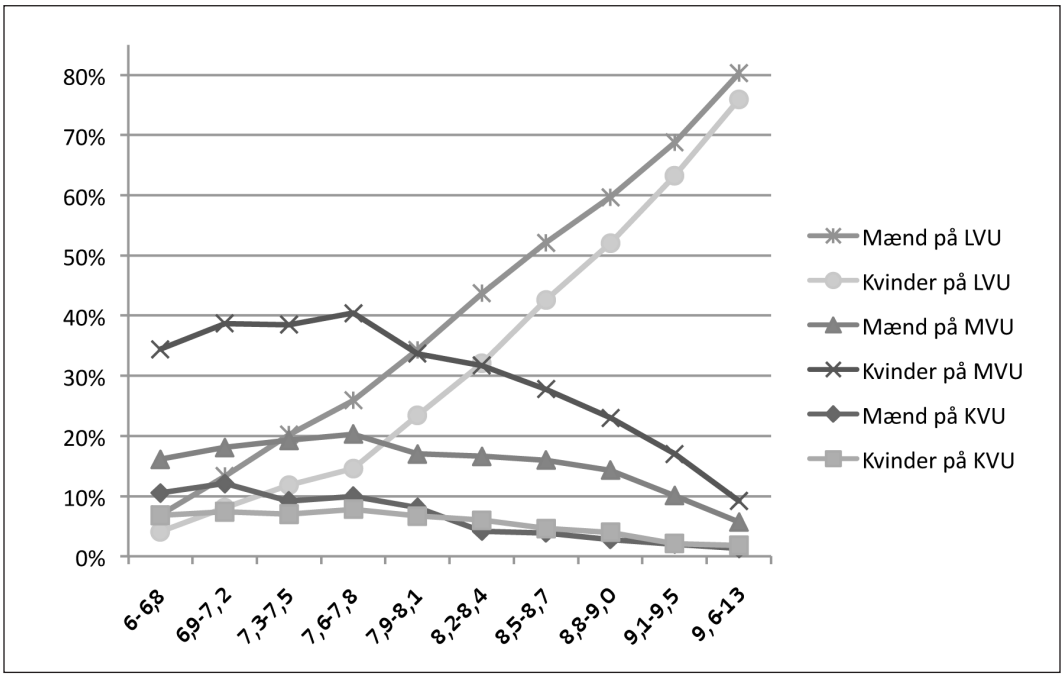

Figur 4 viser desuden, at mange kvindelige studenter med karaktergennemsnit, som ikke er i den høje ende, vælger mellemlange uddannelser – mens det tilsvarende er ikke tilfældet for drengene. Unge mænd med lavt karaktergennemsnit synes på den måde at have sværere ved at omsætte deres snit i en konkret videregående uddannelse, end de unge kvinder har.

Det er i den sammenhæng interessant at sammenholde registeranalysen med ansøgertallene fra den Koordinerede Tilmelding[5] , hvilket gør det muligt at undersøge kønnets betydning i forhold til søgemønstre og optag. Tallene fra 2010 viser her en kønsmæssig skævhed i forhold til, hvem der afvises fra de videregående uddannelser, de søger ind på. På mange uddannelser afvises nemlig en højere andel af de mandlige end af de kvindelige ansøgere. Det gælder ikke mindst på kvindetunge uddannelser som sygeplejerske, erhvervssprog, folkeskolelærer, socialrådgiver og humaniora på universiteterne, men også i forhold til de mest populære naturvidenskabelige uddannelser. Den modsatte tendens gør sig gældende i forhold til de korte it-uddannelser samt i forhold til de samfundsvidenskabelige universitetsuddannelser, hvor der afvises flest kvinder. Samlet set blev der i 2010 afvist en lige stor andel af de mandlige og kvindelig ansøgere, fordi flest mænd søger de uddannelser, som ikke afviser ret mange ansøgere.

5 Andele af ansøgere (1. prioritet) som blev totalafvist på de hovedtyper af uddannelser, der havde minimum 1.000 ansøgere. Kilde: KOT HOVEDTAL2010, Tabel 4 Ansøgere, optagne og afviste fordelt efter hovedtyper af uddannelser og køn, 2010.

Køn og indvandrerbaggrund

Et vigtigt aspekt i registeranalysen har været at undersøge, om der er forskel på uddannelsesfrekvensen hos unge med dansk oprindelse og unge med indvandrerbaggrund, og om køn spiller en rolle i denne sammenhæng. Som det fremgår af figur 5, har den unges kulturelle baggrund først og fremmest betydning for, hvor hurtigt den unge går i gang med en videregående uddannelse. Dobbelt så mange i gruppen af indvandrere/efterkommere som blandt studenterne med dansk oprindelse er således i gang med en videregående uddannelse lige efter studentereksamen. Blandt studenterne med indvandrerbaggrund er kvindernes uddannelsesfrekvens i hele perioden en smule højere end mændenes.

Figur 5. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med en videregående uddannelse 1. okt. i hhv. 2006 og 2008. Fordelt på kulturel baggrund og køn. N=31.224. Kilde: Danmarks Statistik.

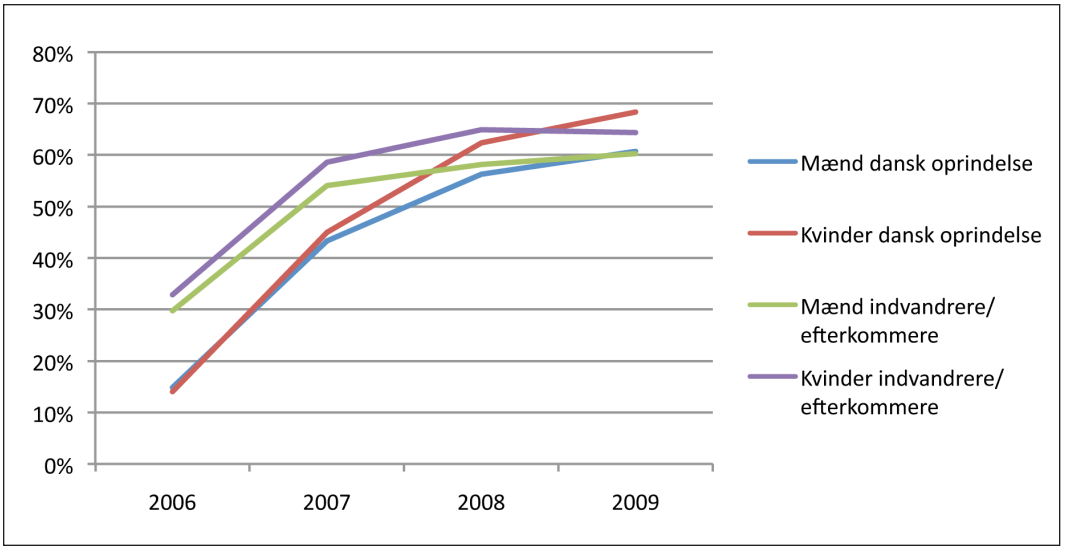

Både blandt både de mandlige og kvindelige indvandrere/efterkommere flader grafen imidlertid ud i forhold til studenter med dansk oprindelse. Tre år efter studentereksamen er flest kvinder med dansk oprindelse således i gang med en videregående uddannelse efterfulgt af kvinder med indvandrerbaggrund, mens mændene med dansk oprindelse kun lige har halet indvandrer/efterkommermændenes forspring ind.

Hvordan "overhaler" studenter med dansk baggrund dem med indvandrerbaggrund?

Når gruppen af studenter med dansk baggrund "overhaler" gruppen med indvandrerbaggrund i forhold til, hvor mange der er i gang med uddannelse, skyldes det både, at færre af studenterne med dansk baggrund falder fra en videregående uddannelse, og at flere af dem debuterer sent i de

videregående uddannelser.

Tabel 2, hvor vi udelukkende ser på de af 2006-studenterne, som ikke er i gang med en videregående uddannelse i 2009, viser således, at flere med indvandrerbaggrund har været i gang med en videregående uddannelse, som de altså ikke længere er i gang med – de er med andre ord faldet fra. Større frafald blandt studenterne med indvandrerbaggrund fra videregående uddannelse er altså en del af forklaringen på, at studenterne med dansk baggrund overhaler dem med indvandrerbaggrund.

Men **Tabel 3**, hvor vi omvendt udelukkende ser på de af 2006-studenterne, som er i gang med en videregående uddannelse i 2009, viser, at der også er færre, som begynder på deres første videregående uddannelse tre år efter deres studentereksamen, blandt studenterne med indvandrerbaggrund end blandt studenterne med dansk baggrund. Det vil sige, at der også sker en opbremsning i at gå i gang blandt studenterne med indvandrerbaggrund – en opbremsning, som er større end den, der sker blandt studenterne med dansk baggrund.

Tabel 2. De 2006-studenter, der ikke er i gang med en videregående uddannelse i 2009. Tabellen viser andelene af disse, som har været i gang med mindst en videregående uddannelse (pr. 1. okt. i et eller flere af årene 2006-2008) fordelt på køn og indvandrerbaggrund.

	Mænd	Kvinder
Dansk baggrund	20,2 %	21,0 %
Indvandrer/efterkommer	30,2 %	31,7 %

Tabel 3. De 2006-studenter, der er i gang med en videregående uddannelse i 2009. Tabellen viser andelene af disse, som ikke har været i gang med en videregående uddannelse tidligere (pr. 1. okt. i et eller flere af årene 2006-2008) fordelt på køn og indvandrerbaggrund.

	Mænd	Kvinder
Dansk baggrund	20,0 %	17,2 %
Indvandrer/efterkommer	12,8 %	10,5 %

Social baggrund og studenternes videre uddannelse

Mange analyser har påvist en klar statistisk sammenhæng mellem forældres uddannelse og job og deres børns uddannelsesniveau, og ikke mindst ved valget af ungdomsuddannelse slår disse forskelle markant igennem. Således viser UNI•C Statistik & Analyse fx, at andelen af studenterne i 2010 fra hjem, hvor mindst en af forældrene har en mellemlang eller lang videregående uddannelse, er næsten dobbelt så stor som blandt den 30-69-årige befolkning (45,6 % mod 24,6 %)[6] .

6 UNI•C Statistik & Analyse, 12. maj 2010: Sommerens gymnasiale studenter 2010 Af Hanne Bech & Alexander Uldall Kølving.

Men når vi ser nærmere på årgangen af studenter fra 2006, viser der sig at være en vis forskel på hhv. de mandlige og kvindelige studenters sociale baggrund. Gruppen af mænd, der tager en studentereksamen, er en mere (selv)selekteret gruppe end kvinderne i forhold til forældrebaggrund. Især er der, som det fremgår af **figur 6**, en større andel af de mandlige studenter, hvis forældre er lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, og omvendt en lavere andel af de mandlige studenter, hvis forældre er lønmodtagere med job, som kræver erhvervsuddannelse eller grundskoleuddannelse. 26,6 % af de mandlige studenter har en far, som er topleder eller lønmodtager med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau mod 21,3 % af de kvindelige studenter.

Tabel 4. 2006-studenternes forældres socioøkonomiske status fordelt på køn.

Fars socioøkonomiske status	Mænd	Kvinder
Selvstændig, med ansat(te)	3,9 %	4,1 %
Selvstændig uden ansatte	7,0 %	7,6 %
Topleder	7,4 %	6,3 %
Lønmodtager med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau*	19,2 %	15,0 %
Lønmodtager med job, som kræver kort eller mellemlang videregående uddannelse**	13,6 %	12,9 %
Lønmodtager med job, som kræver erhvervsuddannelse eller grundskoleuddannelse***	20,5 %	23,4 %
Andre lønmodtagere	4,0 %	5,1 %
Lønmodtagere færdigh. uoplyst	13,2 %	13,8 %
Overførselsindkomst	9,0 %	9,6 %
Andet	2,1 %	2,1 %
Total	100,0 %	100,0 %

Mors socioøkonomiske status	Mænd	Kvinder
Selvstændig, med ansat(te)	1,1 %	1,0 %
Selvstændig uden ansatte	3,2 %	2,8 %
Topleder	2,8 %	2,4 %
Lønmodtager med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau*	17,3 %	13,5 %
Lønmodtager med job, som kræver kort eller mellemlang videregående uddannelse**	24,7 %	24,0 %
Lønmodtager med job, som kræver erhvervsuddannelse eller grundskoleuddannelse***	25,5 %	28,4 %
Andre lønmodtagere	2,7 %	3,7 %
Lønmodtagere færdigh. uoplyst	9,5 %	10,1 %
Overførselsindkomst	9,5 %	10,6 %
Andet	3,6 %	3,3 %
Total	100,0 %	100,0 %

* Hos Danmarks Statistik kaldet Lønmodtager, høj færdighed (fx aktuar, læge, advokat, bibliotekar, musiker og præst).

** Hos Danmarks Statistik kaldet Lønmodtager, mellem færdighed (fx laborant, programmør, fotograf og sygeplejerske).

*** Hos Danmarks Statistik kaldet Lønmodtager, grundfærdighed (fx kontorarbejde, kundeservice, håndværk og landbrugsarbejde).

Men hvad betyder forældrenes uddannelse og job for de unges veje videre i eller ud af uddannelsessystemet, når først de er blevet studenter? **Figur 6** viser andelen, som ikke er i gang med en uddannelse tre år efter studentereksamen fordelt på faderens socioøkonomiske status for hhv. de mandlige og kvindelige studenter. Uanset faderens socioøkonomiske status er færre mænd end kvinder i gang med en uddannelse efter tre år. Det samme gælder, hvis man ser på moderens socioøkonomiske status.

Figur 6. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som ikke er i gang med uddannelse tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og fars socioøkonomiske status.

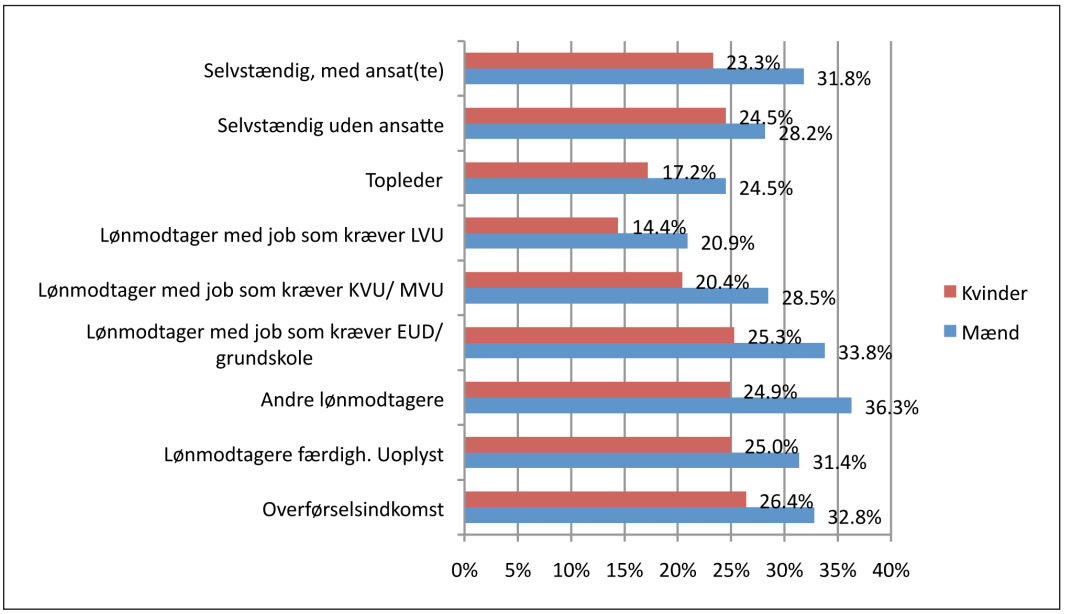

Gruppen, som ikke er i gang med en uddannelse tre år efter studentereksamen, er mindst blandt de studenter, hvis forældre er lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, og næstmindst blandt studenter med forældre, som er topledere. Dette gælder også, når man ser på både fars og mors socioøkonomiske status.

Samtidig er det blandt disse studenter (samt dem, hvis forældre er kategoriseret som "andre lønmodtagere"), at man finder de største kønsmæssige skævheder – hvor færrest mandlige studenter med andre ord er i gang med uddannelse i forhold til de kvindelige studenter med samme sociale baggrund. Således er 20,9 % af mændene og 14,4 % af kvinderne med en far, der er lønmodtager med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, ikke i uddannelse efter tre år. Og blandt studenterne med en far, som er topleder, gælder det 24,5 % af mændene og 17,2 % af kvinderne. Kønsforskellen er mindst blandt de studenter, hvis far er selvstændig uden ansatte. Her er 24,5 % af kvinderne i uddannelse efter tre år, mens det gælder 28,2 % af mændene.

Ser man på, hvilke videregående uddannelser studenter med forskellig social baggrund vælger, er det også først og fremmest studenterne med forældre, som er lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, der skiller sig ud. Som figur 7 viser (med fars socioøkonomiske status), er det ikke overraskende her, man finder den største andel, som er i gang med en LVU tre år efter studentereksamen.

Figur 7. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med hhv. KVU, MVU og LVU tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og fars socioøkonomiske status.

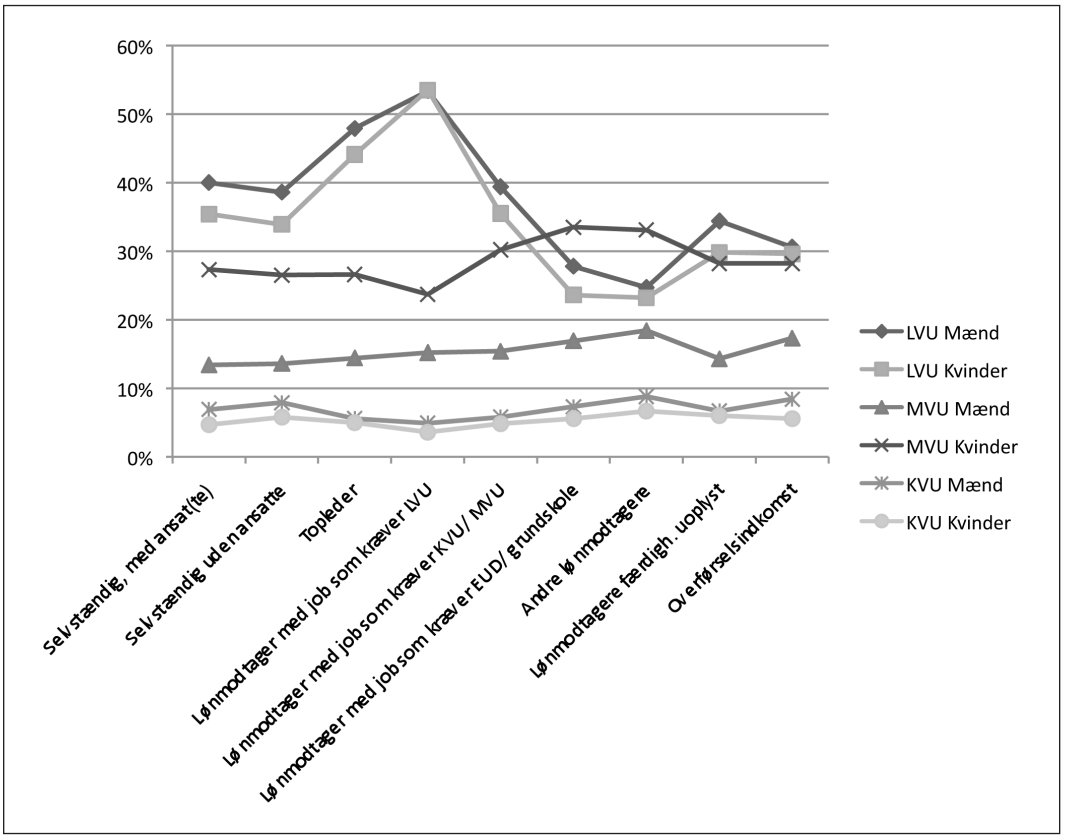

Studenterne med forældre, som er lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, skiller sig også ud ved, at andelen, som er i gang med LVU, er lige stor blandt de mandlige og kvindelige studenter. Andelen, som er i gang med MVU, er da også allermindst blandt netop kvinderne med denne sociale baggrund. Det er blandt disse studenter, at kvinderne og mændene minder mest om hinanden i deres valg af niveau af videregående uddannelse – og det altså i kraft af, at kvinderne med denne baggrund i højere grad end andre kvindelige studenter vælger LVU frem for MVU.

For både de mandlige og kvindelige studenter med forældre med job, som kræver uddannelse på universitetsniveau, er det altså flertallet, som selv er i gang med en lang videregående uddannelse efter tre år. Flere kvinder med denne baggrund ser imidlertid stadig en mellemlang videregående uddannelse som et alternativ til de lange videregående uddannelser, mens det ikke ser ud til at være tilfældet for mændene.

Geografiske forskelle

Det er veldokumenteret, at både ungdomsuddannelses- og videregående uddannelsesfrekvensen varierer markant i forskellige dele af Danmark. Ifølge Undervisningsministeriets Profilmodel 2009 spænder den gennemsnitlige andel af ungdomsårgangene 2005-2008, som forventes at opnå en ungdomsuddannelse, fra 71,6 % (i Ishøj) til 87,4 % (i Lyngby-Taarbæk). Tilsvarende spænder andelen af samme årgange, som forventes at opnå en videregående uddannelse, fra 34,9 % (i Ishøj) til hele 68,1 % (i Rudersdal). Det er først og fremmest unge fra kommuner nord for København, som forventes at opnå et højt uddannelsesniveau, og specielt unge fra forstadskommuner, hvis forventede uddannelsesniveau ligger lavt (UNI·C Statistik & Analyse 2010). Disse forskelle hænger tæt sammen med den meget forskellige befolkningssammensætning i disse områder i forhold til blandt andet uddannelsesniveau. Med andre ord vil begrebet social arv i høj grad kunne forklare, at få unge fra Ishøj og mange fra Rudersdal tager en videregående uddannelse.

En lidt anden geografisk problemstilling, som er blevet sat på dagsordenen de senere år, er imidlertid spørgsmålet om tyndt befolkede områder. Om forskellen mellem at bo i en pulserende storby, hvor der er et væld af muligheder, ikke mindst uddannelsesmuligheder, inden for en ganske lille radius eller at bo uden for en lille landsby, hvor det kan kræve en timelang rejse blot at komme til det nærmeste gymnasium.

Kendetegnende for nogle af de såkaldte udkantsområder er også, at traditionelle erhverv som fiskeri og landbrug er gået i arv fra generation til generation, især fra far til søn – og i en vis udstrækning stadig gør det i dag. Lykke Nielsen peger i sin interviewundersøgelse af unge i Vendsyssel på, hvordan dette sætter sig igennem i hhv. drengenes og pigernes uddannelsesvalg. Hun finder, at en del af drengene i dette udkantsområde giver udtryk for modstand mod skole og nødvendigheden af uddannelse, mens mange af pigerne orienterer sig mod gymnasiet, da traditionelle kvindejob, som ikke kræver en studentereksamen, ikke appellerer til dem (Lykke Nielsen 2010).

Tabel 5 viser en lille forskel mellem de mandlige og kvindelige studenter fra 2006, som peger i samme retning. En lidt mindre andel af de mandlige studenter end af de kvindelige kommer således fra landdistrikter (12,8 % af mændene mod 14,0 % af kvinderne), mens omvendt en større andel af de mandlige studenter kommer fra de største byer (18,0 % af mændene mod 16,9 % af kvinderne). Kønsfordelingen i gymnasiet til pigernes favør er altså lidt mere skæv blandt studenter, der kommer fra landet end fra byen.

Tabel 5. Størrelsen af den by, 2006-studenterne boede i det år, de blev studenter - fordelt på køn.

	Mænd	Kvinder
Hovedstadsområdet	18,0 %	16,9 %
Byer =/>100.000 indbyggere	9,8 %	9,1 %
Byer med 20.000-99.999 indbyggere	20,9 %	21,2 %
Byer med 5.000-19.999 indbyggere	17,4 %	17,4 %
Byer med 200-4.999 indbyggere	21,2 %	21,5 %
Byer < 200 indbyggere	12,8 %	14,0 %
Total	100,0 %	100,0 %

I forhold til de unge, som blev studenter i 2006, har vi også set på størrelsen af den by, de boede i i 2006 i forhold til, om de er i uddannelse tre år efter. **Figur 8** viser først og fremmest, at uanset hvor stor eller lille en by man kommer fra, er flere kvindelige studenter end mandlige studenter i uddannelse tre år efter studentereksamen.

Figur 8. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som ikke er i gang med uddannelse tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og bystørrelse.

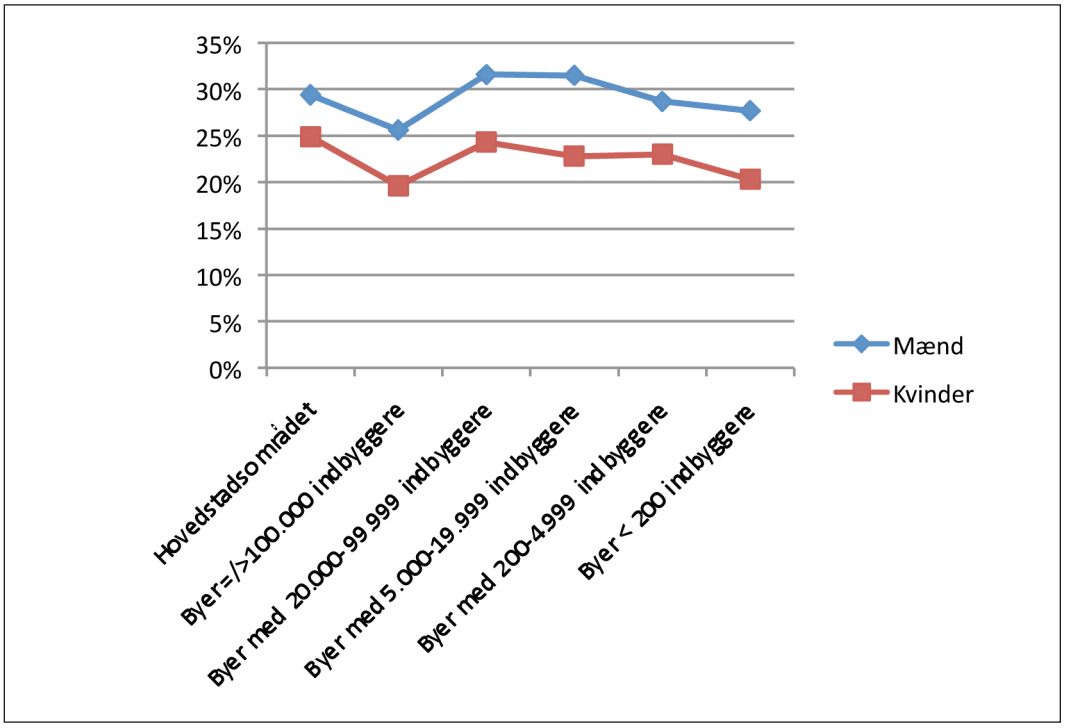

Figuren viser også, at der ikke er en entydig sammenhæng mellem bystørrelse og uddannelsesfrekvens. For både mændene og kvinderne gælder det således, at den laveste andel, som ikke er i uddannelse, findes i byer med mindst 100.000 indbyggere uden for Hovedstadsområdet.

Den næstlaveste andel, som ikke er i uddannelse, findes – igen for begge køn – blandt de unge fra landdistrikter (byer < 200 indbyggere). Som det fremgår af tabel 6, gælder det for begge køn, at en anelse flere er i gang med en uddannelse tre år efter studentereksamen blandt de studenter, som boede i et landområde det år, de blev studenter, end blandt hele studenterårgangen.

Tabel 6. Andele af studenter fra sommeren 2006, som ikke er i gang med videregående uddannelse tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009).

	Byer < 200 indbyggere	Total
Mandlige studenter	27,7 %	29,5 %
Kvindelige studenter	20,3 %	22,9 %

Når først de unge fra tyndt befolkede områder har valgt og fuldført gymnasiet, fortsætter de altså i videregående uddannelse i mindst lige så høj grad som andre unge – på trods af de større afstande dertil fra barndomshjemmet.
Større er forskellene imidlertid, når vi ser på, hvilke uddannelser studenterne tager.

Figur 9. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med hhv. KVU, MVU og LVU tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og bystørrelse.

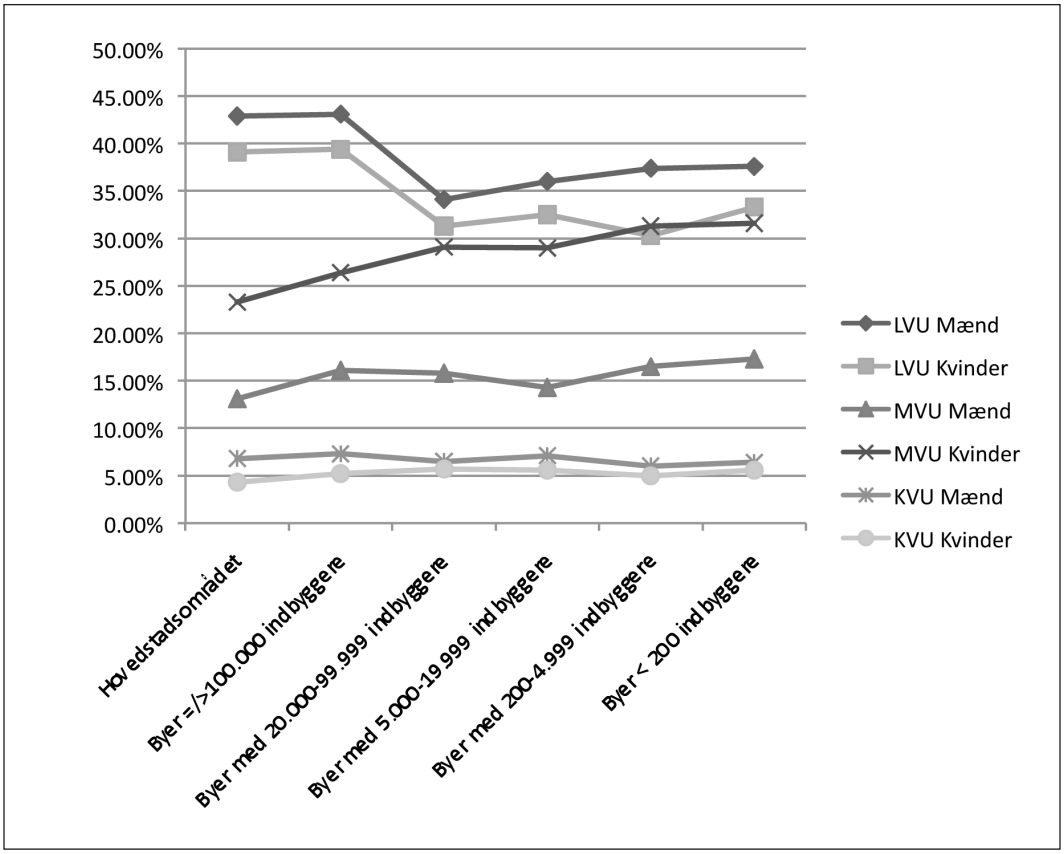

Som det ene er det meget markant, at andelen, der tager en LVU, er størst blandt de unge, som, da de blev studenter, boede i Hovedstadsområdet og de største byer (med mindst 100.000 indbyggere). Dette gælder både de mandlige og kvindelige studenter. De kvindelige studenter fra små byer (200-4.999 indbyggere) er imidlertid ikke så tilbøjelige til at tage en LVU som de kvindelige studenter totalt set. Mandlige studenter fra små byer er derimod ikke mindre tilbøjelige til at tage en LVU end de mandlige studenter totalt set.

Andelen af de kvindelige studenter, som tager en MVU, stiger generelt, jo mindre by, de kommer fra. Den eneste gruppe, hvoraf flere tager en MVU end en LVU, er således blandt de kvindelige studenter fra de små byer med mellem 200 og 4.999 indbyggere. For mange af kvinderne fra de tyndt befolkede områder realiseres deres uddannelsesstrategier i en MVU.

Kapitel 4

Uddannelsesplaner og uddannelsespauser

Studenternes forklaringer og logikker

I det følgende præsenteres det første af i alt to analyseafsnit, der omhandler studenternes egne forklaringer og logikker i forhold til deres forløb efter gymnasiet. Analysen tager afsæt i de 10 fokusgruppeinterviews, der er gennemført med i alt 40 studenter - 15 kvinder og 25 mænd. Af de mandlige studenter havde syv af interviewpersonerne en anden etnisk baggrund. Gruppen af interviewpersoner er desuden bredt sammensat hvad angår gymnasieretning, geografi, forløb efter gymnasiet samt forældrenes uddannelsesniveau[1] .

Tre af interviewene er blevet gennemført med studenter, der er startet på hhv. en kort videregående uddannelse (finansøkonom), en mellemlang videregående uddannelse (læreruddannelsen) samt en universitetsuddannelse (statskundskab). Derudover er der blevet gennemført et fokusgruppeinterview med mandlige studenter, der efter deres studentereksamen har påbegyndt en erhvervsuddannelse (EUD). De øvrige seks interviews er med studenter bosiddende forskellige steder i landet, der ikke er påbegyndt en videregående uddannelse eller er faldet fra. Samtlige interviewpersoner er anonymiseret, hvad angår deres navn, men ikke i forhold til i hvilken sammenhæng studenterne er blevet interviewet.

1 For yderligere information om udvalg og sammensætning af fokusgruppeinterviews, se bilag A.

Et planlagt og realistisk uddannelsesvalg

Overordnet set oplever både de mandlige og de kvindelige studenter udfordringer i forhold til overgangen til en videregående uddannelse. En af de største udfordringer er, hvordan de skal håndtere det, de oplever som et overordnet krav i uddannelsessystemet: Kravet om, at man som student skal foretage et planlagt og realistisk uddannelsesvalg. Det indebærer, at den enkelte student helt fra gymnasiet er i stand til at planlægge sit uddannelsesforløb på en måde, der gør det muligt for vedkommende at komme hurtigt i gang og igennem en videregående uddannelse og ud på arbejdsmarkedet. Både ved at vælge de rigtige fag, opnå det krævede karaktergennemsnit samt ved at være "realistisk" omkring, hvilke optagelseschancer og beskæftigelsesmuligheder man har[2] .

Helt fra gymnasiet er der imidlertid en række forskelle på, hvordan de mandlige og kvindelige studenter håndterer kravet om et planlagt og realistisk valg. De kvindelige studenter er således mere fokuserede på at planlægge deres uddannelsesvalg, end de mandlige er, ligesom de i højere grad tilpasser deres valg til, hvad de oplever som realistiske muligheder i uddannelsessystemet. Omvendt har de mandlige studenter mere fokus på at "tage tingene, som de kommer" og på at være "afklarede", før de starter på en videregående uddannelse. Derfor lægger mange af dem vægt på at holde en pause, hvor de laver noget helt andet end at uddanne sig. I det følgende belyses, hvordan denne forskel i planlægningsperspektiv præger studenternes uddannelsesforløb fra gymnasiet og frem.

Strategier og karakterer i gymnasiet

For de fleste studenter har gymnasiet været et indlysende valg af ungdomsuddannelse. Frem for alt fordi de oplever det som "nødvendigt" at have en gymnasial uddannelse, hvis man vil klare sig i dagens Danmark - både i forhold til kunne klare kravene på arbejdsmarkedet og for at være i stand til at navigere og orientere sig i samfundet. Set i studenternes perspektiv er man således ikke færdiguddannet, før man har en studentereksamen:

> ***Memeth:*** *Gymnasiet er ligesom et minimumskrav i dag. 9. klasse det er for lidt. Man lærer ikke sådan almen viden generelt, og man ved ikke helt, hvordan samfundsstrukturerne er sat sammen, og hvordan verdensbilledet ser ud.*
> *(Mandlig student med anden etnisk baggrund).*

Det, der gennemgående fylder mest for studenterne i forhold til deres gymnasietid, er spørgsmålet om karakterer. Der er imidlertid stor forskel på, i hvilket omfang studenterne har haft en klar plan og strategi for, hvad de vil bruge deres studentereksamen til, og hvor målrettet de har arbejdet på at opnå gode karakterer. Studenternes køn synes her at spille en væsentlig rolle. For de mest

2 Målsætningen om det planlagte uddannelsesvalg har de seneste år dannet baggrund for en række ændringer af optagelsessystemet til de videregående uddannelser. Blandt andet er der i de seneste adgangsbekendtgørelser til de videregående uddannelser blevet indført flere såkaldte specifikke adgangskrav, hvor man skal have bestemte fag på bestemte niveauer for at blive optaget. Tilsvarende er der indført en såkaldt "bonus hurtig i gang", som betyder, at studenter, der påbegynder en videregående uddannelse inden for to år, kan gange deres karaktergennemsnit med 1,08. Jf. BEK nr. 233 af 24.03.2001 (universiteternes adgangsbekendtgørelse) samt BEK nr. 87 af 07/02/2011 (erhvervsakademier og professionshøjskoler).

målrettede kvindelige studenter er gode karakterer et resultat af hårdt og ambitiøst arbejde. Karakterer er noget, man "knokler for", og som kræver, at man gider "nørde" med lektier og har styr på sine ting. Til gengæld har man mulighed for at lære meget. Det er blandt andet indstillingen hos to af de kvindelige studenter fra Statskundskab:

> ***Nanna:*** *Jeg var faktisk den yngste på mit hold. Og jeg var hende den lidt irriterende, som snakkede i timerne, og som fik de gode karakterer. Og hende nørden, der sad over i hjørnet. Så jeg skilte mig meget ud, fordi jeg fik et højt snit. og det så ud som en leg, men det var det ikke. Jeg har virkelig knoklet, for de gode karakterer kommer ikke let til mig, men hvis jeg virkelig knokler, kan jeg godt få dem.*
> ***Lotte:*** *Jeg synes, det var vildt fedt at gå i gymnasiet. Jeg var virkelig en irriterende nørd. Det er sådan noget, jeg godt kunne ønske at gøre igen. Fordi man har mulighed for at lære så mange forskellige ting.*

Som de to kvinder selv er inde på, så kan strategien med at knokle og være ambitiøs let virke "irriterende" på de andre elever. Det kan betyde, man bliver oplevet som en "nørd", der ikke går op i andet end lektier og skole. Strategien med at være ambitiøs giver måske nok gode karakterer, men ikke nødvendigvis anerkendelse fra de andre elever. Flere af de mandlige studenter kan således fortælle historier om "irriterende ambitiøse piger", der var flittige og velforberedte, men som ikke nødvendigvis havde de mest interessante synspunkter i timerne:

> ***Arthur:*** *Sådan var det også i min klasse. Pigerne var meget mere omhyggelige, end drengene var. De havde sådan set rimelig meget styr på det og brugte også mere tid på det. Og blev irriterede, hvis man gik op og fik en højere karakter end dem.*
> (Mandlig student, Den Rytmiske Daghøjskole)

> ***Jonas:*** *Alle stræberne i min klasse det var piger, men det var ikke nødvendigvis dem, der var mest begavede.*
> ***Kim:*** *Det var det samme ved os. Piger, der virkelig ikke vidste noget som helst ...*
> ***Jonas:*** *Rækker bare hånden op hele tiden...*
> ***Kim:*** *Ja og tog side op og side ned med noter. Men mange af dem – stort set alle sammen – var så også i gang med uddannelse. Vi har lige haft reunion her for en uge siden. Næsten alle sammen var i gang med uddannelse".*
> (Mandlige studenter uden uddannelse, Aalborg).

Når de ambitiøse kvindelige studerende virker irriterende, er det blandt andet, fordi de rent uddannelsesmæssigt klarer sig godt. Som Kim er inde på, så er næsten alle de kvindelige studenter fra hans gymnasieklasse i gang med en videregående uddannelse. Samtidig fremstår de ambitiøse kvinder også på nogle punkter latterlige i deres mandlige klassekammeraters øjne. De er næsten over-omhyggelige i deres notetagning, og de bruger uforholdsmæssigt meget tid på deres skolearbejde. For trods deres massive indsats får nogle af deres mandlige klassekammerater

alligevel højere karakter til eksamen. Den tid, de anvender på skolen, synes ikke at stå mål med udbyttet.

En del af de mandlige studenter gør i stedet brug af, hvad man kunne kalde en *kalkulerende* karakterstrategi. For dem handler det ikke kun om at få en god karakter, men også om at få en god karakter med mindst mulig arbejdsindsats. Derfor handler det ikke om at knokle, men i stedet om at regne ud, hvad der giver bonus hos den enkelte lærer, og så lægge sine strategier efter det. Fx ved at snakke læreren efter munden, virke aktiv i timerne eller være "cool" til eksamen. Og det er en strategi, der rent faktisk giver karaktermæssig "bonus" for flere af mændene:

> ***Athur:*** *For piger handler det om at få en god karakter. Hvor for drengene – sådan var det i hvert fald i min klasse – der handler konkurrencen også om: Hvor lidt kan jeg lave for at få gode karakterer. Man var da helt klart en helt, hvis man kunne lave ingenting og så gå op og score 12. Det er da helt klart en konkurrence også det der med, at man heller ikke må virke for interesseret – heller ikke, hvis man synes, det er spændende.*
> (Mandlig student Rytmisk Daghøjskole)

> ***Jan:*** *Vi havde også meget med, hvor god er du til at snakke med din lærer. Hvis du var ven med læreren, så fik du som regel også rigtig gode karakterer, bare du sad med fingeren oppe, lige meget om du kun kunne sige halvdelen eller: "nej det har jeg glemt". Læreren skulle bare lige se, at du var der de fleste af gangene, så fik du sgu en meget god karakter ud af det.*
> (Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

Den kultur, der eksisterer i gymnasiet omkring karakterer, synes på den måde at legitimere nogle strategier for de kvindelige elever og andre for de mandlige. Den legitime strategi for kvinderne er således "at knokle" – med fare for derved at virke irriterende. Mens den legitime strategi for de mandlige elever er at være cool og kalkulerende i forhold til hvor, de lægger deres indsats. At dømme efter studenternes fortællinger er det både en kultur, der skabes mellem eleverne, og en kultur, der skabes mellem lærere og elever. Når de mandlige studenter lægger vægt på at være "cool", så er det således ikke alene udtryk for en bestemt maskulinitetskultur, men også for, hvad det er, der giver "bonus" i forhold til lærerne [3].

Det er imidlertid langt fra alle studenterne, der har en strategi for at få gode karakterer. For en gruppe af studenterne har målet først og fremmest været at gennemføre gymnasiet. Hvad de skulle bruge deres studentereksamen til, har de først forholdt sig til bagefter. Som en udtrykker det: *Det der snit, skid hul i det.*

Dårlige karakterer lægger imidlertid nogle begrænsninger på, hvilke uddannelser denne gruppe studenter kan blive optaget på efterfølgende. Flere nævner derfor, at de "fortryder", de ikke gjorde en

3 Jvfr. blandt andet Marie Nordbergs forskning om "coolness", som blev introduceret i den indledende teorioversigt (Nordberg 2010). Nordberg ser imidlertid først og fremmest coolness som et ungdomskulturelt fænomen og kun i mindre grad som et fænomen, der også skabes i relationen til lærerne.

ekstra indsats for at få gode karakter i gymnasiet. Den manglende indsats har imidlertid for en stor del af disse studerende en væsentlig årsag: Skoletræthed. Skoletrætheden giver sig både udtryk i manglende motivation og lyst til at gå i gymnasiet og også for en dels vedkommende manglende motivation og lyst til at tage en videregående uddannelse. Flere af studenterne fortæller således om, at de i løbet af gymnasiet har opgivet konkrete uddannelsesplaner. Både fordi de ikke var i stand til at få de karakterer, som uddannelsen krævede, og fordi de mistede ambitionen om at tage en videregående uddannelse:

> ***Rasmus:*** *Jeg var kørt fuldstændig skoletræt. Der det sidste halve år af gymnasiet der gad jeg simpelthen bare ikke mere. Man skulle virkelig slæbe sig selv til at gå i skole og lave lektier. Der sidste halvdel af 3. g – det hang mig bare ud af halsen. Jeg mistede bare fuldstændig motivationen, som jeg egentlig synes, jeg havde (..) . Så da jeg blev færdig, så tænkte jeg, nu skal jeg have en pause og prøve noget andet. Og så syntes jeg måske heller ikke helt, at jeg var klar til at skulle læse videre på en videregående uddannelse.*
> ***Lasse:*** *Jeg slæbte mig jo i gennem gymnasiet på et tidspunkt, og i de fag, der ikke interesserede mig, havde jeg overhovedet ingen ambitioner. Så mit snit det blev bare, som det var. Og eftersom jeg ikke ville læse på universitetet, så tænkte jeg ikke, det gjorde særlig meget. Det var så også højt nok til at komme ind på læreruddannelsen, heldigvis*
> (Mandlige lærerstuderende)

Studenterne kommer ikke ind på, hvad der konkret fremkalder skoletræthed. Men oplevelsen af at have for mange lektier og ikke kunne slå til går igen. Når man er skoletræt, skal man slæbe sig hen til skolen og tvinge sig selv til at lave lektier. For mange betyder det, at skolen bliver nedprioriteret og i nogle tilfælde endog opgivet i perioder. Alligevel forsætter de for at nå målet om at få en studentereksamen – og ikke stå med oplevelsen af, at tiden i gymnasiet var spildt.

Der er en overvægt af mænd blandt de studenter, der oplever skoletræthed. Det betyder imidlertid ikke, at der ikke er kvindelige studenter, der oplever kriser og motivationsproblemer i gymnasiet. For kvinderne viser det sig imidlertid ikke som skoletræthed, men i højere grad som "personlige problemer" eller "stress". Fx. i forbindelse med afbrudte kæresteforhold, dødsfald eller problemer i familien. Resultatet er imidlertid det samme. Kvinderne mister motivationen – både til deres uddannelse og til tilværelsen som sådan – og det betyder for fleres vedkommende, at de må opgive konkrete uddannelsesplaner, fordi de ikke får det ønskede karaktergennemsnit.

De 40 studenter har på den måde forskellige oplevelser af deres tid i gymnasiet, ligesom de kommer derfra med ret forskelligt karakterudbytte og motivation. Det interessante er imidlertid, at der ikke er nogen entydig sammenhæng mellem den enkeltes oplevelser i gymnasiet, og hvorvidt vedkommende forsætter på en videregående uddannelse. En del af de skoletrætte kvinder (men ikke alle) vælger trods deres oplevelser i gymnasiet relativt hurtigt at påbegynde en videregående uddannelse. Som én forklarer: Det kunne jeg lige så godt. Tilsvarende er der en del af de mandlige studenter, som har gode karakterer, der vælger ikke umiddelbart at forsætte på en videregående uddannelse. Disse mænd understreger behovet for en pause. De kvindelige studenter synes på den måde at have et andet incitament til at komme i gang med og gennemføre en videregående uddannelse.

Forskelle i planlægningshorisont

En af de vigtigste grunde til, at de kvindelige studenter oplever "et pres" i retning af at uddanne sig, er, at kvinderne har en anden planlægningshorisont, når de overvejer valget af videregående uddannelse. De kvindelige studenters uddannelsesplaner er således mere detajlerede og rækker længere ud i fremtiden, end tilfældet er for de mandlige studerende. De har også oftere en plan B, hvis deres fortrukne uddannelsesplan ikke er mulig at realisere. Samtidig giver kvinderne i højere grad udtryk for, at de "har travlt" med at færdiggøre en videregående uddannelse. Omvendt er der mange af de mandlige studenter, som ikke har planer for, hvad de vil efter gymnasiet, og som har brug for tid til at finde ud af, hvad de vil. Forskellene i planlægningshorisont kommer tydeligt frem i denne diskussion fra interviewet med studerende på finansøkonomuddannelsen:

> ***Ole:*** *Jeg har heller ikke haft nogen planer. Jeg har bare taget det, som det kommer. Jeg skulle have et sabbatår, det var det eneste, jeg vidste.*
> ***Mette:*** *Nej, der har jeg det faktisk omvendt, for jeg vidste lige på den dag, hvor jeg gik ud, hvad det var, jeg skulle. Det var totalt planlagt. Det var nærmest planlagt allerede, da jeg sluttede i 2. g, hvad jeg skulle.*
> ***Malene:*** *Jeg havde også fået mit job 4 måneder før, jeg blev student.*
> ***Morten:*** *Jeg havde absolut ikke nogen plan. Jeg tog det meget, som det kom. Tog en kassekredit på 30.000, så gik jeg rundt i en måned, hvor jeg bare festede og slappede af og flyttede herind med en kammerat. Så løb pengene tør. Så skulle man jo have et arbejde. Fandt et eller andet. Jeg havde ikke så travlt.*

En pointe, der går igen i interviewene, er således, at hvor de kvindelige studenter planlægger fremtiden, så tager de mandlige studenter i højere grad tingene "som det kommer". Kvinderne har ofte en plan for, hvad de vil efter gymnasiet, og de følger den mere slavisk. Derfor er de også bedre til at leve op til forventningen om at komme hurtigt i gang og hurtig igennem en videregående uddannelse.

Bekymrede kvinder og "loose" mænd

Et helt centralt symbol på forskellen i planlægningshorisont er brugen af kalender. For som det bliver fremført igen og igen i interviewene: Kvinder har en kalender, det har mænd ikke. Derfor har de kvindelige studenter også helt konkret mere styr på deres planer, end de mandlige studenter har:

> ***Jonas:*** *Kvinder er bare meget bedre til at planlægge deres tid.*
> ***Interviewer:*** *Hvorfor tænker du det?*
> ***Jonas:*** *Fordi kvinder også har et indre ur. Og så tænker de sådan: Så kan jeg lige nå at blive færdig der, og så kan jeg lige nå at få en unge, og så kan jeg lige være på barsel. Altså kvinder, de er ret gode til at planlægge deres tid.*
> ***Detham:*** *Altså de går mere op i tingene, og der skal bare være styr på det hele. Og så skriver de ned: Hvad skal jeg i morgen. De har så meget styr på det. Frem for os. De skriver alt ned, så de kan huske det.*
> ***Søren:*** *Ja. Alle piger har en kalender.*
> (Mandlige studenter på EUD)

Kvinders behov for at planlægge hænger således sammen med, at de oplever en deadline for, hvornår de skal være færdiguddannede. Eller, som Jonas udtrykker det i citatet ovenfor: Kvinder har "et indre ur", som betyder, at de dels planlægger længere ud i fremtiden, dels strukturer deres planer ud fra en idealforestilling om, hvordan det "normale livsløb" ser ud: Først uddannelse, så familie og arbejde. Og det hele skal helst være på plads, inden de bliver 30 år. Fælles for de kvindelige studerende er derfor, at de indtænker familieplanlægning i deres uddannelsesplaner. Dels på den korte bane, hvor flere af de kvindelige studenter fortæller, at de har opgivet at tage ud at rejse eller søge uddannelse i en anden by af hensyn til deres kæreste. Dels på den lange bane, hvor samtlige kvindelige studenter har en plan for, hvornår de planlægger at få børn. Selvom de kvindelige interviewpersoner er først i tyverne, så oplever de, at de skal planlægge deres liv mange år frem.

> ***Caroline:*** *Drenge tænker ikke så langt. Der er rigtig mange drenge jeg kender, der ikke engang har en kalender. Og piger, de har struktureret deres uger tre år frem, og "nu må jeg se, hvornår jeg har tid til at ses". Det er også sådan lidt. Hvis jeg spørger en mand. Hvad laver du om ti år. Så er det bare sådan: Hvorfor fanden stiller du mig det spørgsmål? Hvor de fleste piger har sådan en ide om, hvad de laver.*
> ***Carina:*** *Jeg tror også, piger er sådan mere nervøst anlagt. Vi har svært ved at tage en dag ad gangen. Jeg tror, kvinder tænker sådan mere: Åh nej, jeg skal have en uddannelse, og åh nej, hvad skal jeg så. Ens fremtid, den er jo vigtig. Så man kan tjene nogle gode penge og købe et hus og starte en familie. Jeg tror, kvinder tænker sådan mere ud i fremtiden og tager sorgerne på forskud.*
> ***Lea:*** *De tænker på babyer. Drengene er mere handlekraftige og har lidt mere drive og tør gå en anden vej. Mange piger er jo opdraget som søde piger, og hvis man får ros for at tage en uddannelse, så gør man det. Og man tager den rigtige vej.*
> (Kvindelige studenter uden uddannelse Slagelse/København)

En af årsagerne til, at de kvindelige studenter har en lang planlægningshorisont, er, at de oplever det som risikabelt ikke at planlægge deres fremtid. Det indre ur synes på den måde at relatere sig til en oplevelse af ydre risici. De "tør ikke andet" og er "nervøse" for, hvad der skal ske, hvis de ikke har en plan. Set i dette perspektiv er det således ikke lysten til at uddanne sig, der danner baggrund for kvindernes øgede uddannelsesfrekvens, men snarere angsten for at lade være. Som kvinderne i interviewet ovenfor er inde på, så tør kvinder ikke andet end at uddanne sig, hvorimod mænd godt "tør gå en anden vej".

Samme pointe berøres også af flere af de mandlige studenter. Kvinder bekymrer sig mere om fremtiden, hvorimod mænd tager tingene, som de kommer, og er mere "loose". En forskel, der først og fremmest bunder i, at de mandlige studenter ikke oplever de samme risici ved ikke at planlægge deres fremtid, som de kvindelige studenter gør. Derfor oplever de heller ikke det samme pres i forhold til at starte hurtigt på en uddannelse:

> ***Alfred:*** *Jeg tror bare – no offence – at kvinder bekymrer sig meget mere end mænd. Hvor mænd måske er lidt mere loose i nogle situationer. Hvor kvinder bekymrer sig og tænker meget forud. "Det skal jeg huske at gøre, og det der skal jeg huske at gøre, og det er vigtigt, for så kan jeg nå derhen". Jeg tror bare, at de bekymrer sig generelt mere, hvor mænd tænker: Det skal nok gå.*
> ***Thor:*** *Jeg tror bare, det er noget med, at som dreng, der er det ok, at man – som du siger – er lidt mere loose. Man føler ikke sådan, at man mister noget på det. Hvor piger netop føler, at de får selvtillid og selvbekræftigelse af at have styr på deres ting og gøre deres ting ordentligt. Og hvor de ligesom bruger kræfter på, at de skal være sådan. Hvor som dreng tænker man "nå ok – så fik du ikke lige lavet lektier". Det gør ligesom ikke ens selvtillid anderledes. Og hvis du har fået en høj karakter, så bliver det rimelig hurtigt lige meget.*
> (Mandlige studenter, Den Rytmiske Daghøjskole)

Aldersræs, job-ræs og cv-ræs

Spørgsmålet er så, hvad det er for risikooplevelser, der gør de kvindelige studerende mere bekymrede og pressede i forhold deres uddannelsesvalg? Kvinderne i undersøgelsen peger her på tre typer af risici, der alle relaterer sig til deres forestilling om "det normale livsforløb". For det første er der en risiko forbundet med at blive for gammel – biologisk set - fordi det betyder, at ens fertilitet som kvinde falder, og det derved bliver vanskeligere at få børn. For det andet oplever kvinderne en risiko ved ikke at være kvalificerede og veluddannede nok, fordi det kan gøre det sværere for dem at få en position på arbejdsmarkedet. Endelig oplever kvinderne, at de har en forøget risiko for at blive arbejdsløse, når de er færdiguddannede, fordi arbejdsgiverne har forbehold over for at ansætte kvinder i den fødedygtige alder uden børn.

De kvindelige studenter står derfor over for at skulle håndtere det, de med egne ord kalder *"et alderræs, et cv-ræs og et jobræs"* – og det på samme tid. Det er noget, der presser kvinderne tidsmæssigt, og som i bogstavelig forstand giver dem en oplevelse af, at de skal "ræse" gennem uddannelsessystemet:

Lea: *Jeg tænker da sådan, at når jeg er færdig med biologi, så er jeg 29 år. Og så tænker jeg da, at jeg gider ikke være sådan en gammel mor. Og man tænker på, om der bliver komplikationer, så man ikke kan blive gravid.*
Caroline: *Jeg har kun tænkt på det på den måde, at hvis man bliver færdig og skal ud og søge job som 28-årig kvinde, der ikke har børn, så tror jeg faktisk, det er svært. Og jeg ved selvfølgelig godt, at man må jo ikke diskriminere, men jeg tror godt, at det kan sætte en stopper, hvis man kommer ud som 28-årig og måske har en kæreste, men ikke har børn. Så ved de jo godt, at det skal man nok have inden for nogle år.*
(Kvindelige studenter uden uddannelse, København/Slagelse)

Kvinderne skal derfor planlægge meget og på rigtig mange fronter. Et eksempel er de kvindelige studenter på statskundskab. På den ene side oplever de et massivt tidspres i forhold til at blive færdige så hurtigt som muligt. På den anden side oplever de, at de skal gennemføre en række ekstra curriculære aktiviteter i deres studieforløb. Fx tillægsuddannelser, ekstra fag, studiejob, praktik, udenlandsophold og sågar at tage en ekstra masteruddannelse. Alt sammen med den begrundelse, at de er bange for ikke at kunne få arbejde, når de om nogle år er færdiguddannede:

Nanna: *For mig er det også et alderræs, jeg har kørende. Jeg kan heller ikke lade være med at tænke, at det ser heller ikke for godt ud, hvis jeg først er færdig, når jeg bliver 30.*
Lotte: *Det handler dybest set om, at man gerne vil ud og have et arbejde på et tidspunkt. Hvis man bare går direkte gennem statskundskab og tager de obligatoriske syv fag, det er der virkelig mange der gør. Altså hvis man vil skille sig lidt ud i det der jobræs, så tror jeg, det er godt at have nogle kvalifikationer, der ligger uden for det her institut.*
Nanna: *Jeg så også Pengemagasinet i sidste uge, hvor der var en kandidat herindefra som var sådan: Åh, jeg bliver færdig til august, og jeg har søgt 150 job og er ikke blevet kaldt til samtale. Og så var det sådan lidt: Den tabte generation. Og så havde jeg det sådan: Jeg skal kraftedeme ikke være en del af den tabte generation. Så jeg kører da det der cv-ræs, det vil jeg da gerne indrømme.*
(Kvindelige studenter, Statskundskab)

En del af forklaringen på forskellen i de to køns uddannelsesfrekvens er således, at de kvindelige studenter overordnet set oplever et større pres i retning af at uddanne sig og i forhold til at tilpasse deres planer til uddannelsessystemets – men også arbejdsmarkedets - rammer og krav. Uddannelse bliver således svaret, når de kvindelige studenter skal forsøge at håndtere de mange risikofaktorer, der omgærder dem – både på arbejdsmarkedet og på familiefronten.

Mange af de kvindelige studenter oplever derfor problemer i forhold til at kombinere familie, uddannelse og karriere. De er på mange måder fanget i et slags "catch 22", hvor de enten kan udskyde beslutningen om at få børn til efter, de er færdiguddannede, hvilket betyder, at etableringen af en familie og etableringen på arbejdsmarkedet tidsmæssigt falder sammen. Eller de kan vælge at satse på at "gøre karriere", hvilket imidlertid øger deres risiko i forhold til at "blive for gamle" til at få børn. Endelig kan de vælge at få børn, inden eller under deres videregående uddannelse, hvilket – set i kvindernes perspektiv – øger risikoen for, at de slet ikke får en

uddannelse.
For mange af kvinderne opleves det som et decideret "no go" at få børn, mens man uddanner sig. For dels vil et barn indebære et øget på pres på kvindernes livssituation, både tidsmæssigt og økonomisk. Dels vil et barn indebære en mere fastlåst livssituation og derved begrænse deres udfoldelse i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Derfor er det, som en af de kvindelige studenter fra statskundskab udtrykker det: *"et decideret skrækscenarie. Det er også fordi, jeg har en veninde, der aldrig kom fra Viborg, og som nu sidder med barn og hus. Hun kan slet ikke lave noget."*

Samme ræsonnement går igen i interviewet med de fire kvinder uden uddannelse fra Skive. To af kvinderne her har fået børn tidligt; i begges tilfælde mens de var i gang med deres gymnasiale uddannelse. Og selv om begge kvinder er glade for deres beslutning, så oplever de også vanskeligheder i forhold til deres livssituation. Dels har begge kvinder svært ved at overskue, hvordan de økonomisk skal få råd til at gennemføre en videregående uddannelse. Dels oplever de, at de har et forklaringsproblem, når de skal begrunde, hvorfor de har sat sig i denne fastlåste situation:

> ***Charlotte:*** *Jeg er da helt vildt klar over det der med at skulle have børn. Også at jeg skal have en uddannelse inden. Jeg ved da, at min kæreste siger sådan: Uddannelse – og så børn og slut, prut. For os begge to.*
> ***Natalie:*** *Sådan har jeg også altid set det. Uddannelse først – og så kan du få børn bagefter. Men det tror jeg også hænger sammen med, at hvis jeg selv fik børn og så skulle tage en uddannelse. Det ville jeg slet ikke kunne få til at hænge sammen.*
> ***Kirsten:*** *Jeg har også altid haft det sådan, at jeg skulle have en uddannelse før jeg skulle have børn. Men så blev jeg gravid på P-piller. Det var mod alle forventninger. Og så kunne jeg ikke få mig selv til at få det fjernet.*
> (Kvindelige studenter uden uddannelse, Skive)

Fra forsørgerrolle til karriere

De mandlige studenter oplever ikke de samme problemer i forhold til at kombinere familie, karriere og uddannelse. Modsat kvinderne har de ikke en oplevelse af bestemte deadlines, de skal overholde. Selv om flere forestiller sig, at de skal have børn en dag, så er det ikke noget, der har indflydelse på deres uddannelsesplaner. De mandlige studenter har derfor heller ikke det samme behov for langtidsplanlægning, som de kvindelige studerende har, ligesom de heller ikke oplever det samme (tids)pres i forhold til at komme i gang med en videregående uddannelse. For de flestes vedkommende er det ok at tage det med ro og også give sig tid til andet end uddannelse.

> ***Kim:*** *Jeg har ikke på et eneste tidspunkt i mit liv tænkt på, hvad der kommer til at ske bare når jeg er 24 eller 25 eller 26.*
> (Mandlig student uden uddannelse, Aalborg).

Interviewer: *Er der nogen ting, der er vigtige for jer er sket, når I bliver 30 år?*
Marcus: *Ja, jeg skal have set resten af Australien. Det tror jeg, det bliver efter pædagogseminariet.*
Johan: *Jeg tror også bare, jeg skal rejse og leve.*
Karl: *Jeg vil gerne fange en gedde på over 10 kilo. Det er det, jeg går lidt efter. Min onkel har et landbrug, hvor han har jord ned til en rimelig stor sø ... Men jeg har ikke sådan nogle planer om, at inden for 5 år der skal jeg have børn osv. Overhovedet ikke. Jeg tager det lidt, som det kommer.*
(Mandlige studenter uden uddannelse, Skive)

En undtagelse er dog de syv mandlige studenter med anden etnisk baggrund, der indgår i undersøgelsen. Hvor de mandlige studenter med dansk baggrund ikke har konkrete planer om at stifte familie, så fortæller de syv mænd med anden etnisk baggrund samstemmende, at de oplever en forventning fra deres familier om, at de skal stifte familie, inden de bliver 25. Tre af dem er allerede forlovede, og de øvrige har gjort sig mange overvejelser om, hvordan og hvornår de vil stifte familie. Mange af de etniske mænd vælger derfor at starte tidligt på en videregående uddannelse – nøjagtig som det også kom til udtryk i registerundersøgelsen. For ligesom de kvindelige studenter har de en klar forestilling om, hvordan det normale livsforløb ser ud. Først uddannelse, så arbejde og så bryllup:

Ercan: *Personligt for mig så ville jeg i gang med det med det samme. Jeg vil slet ikke spilde min tid. Og det fordi, jeg gerne vil være uddannet i en tidlig alder, fordi jeg godt vil stifte en familie i en tidlig alder. Jeg vil ikke være alt for sent på den. Senest som 25-årig, der skal jeg blive færdig med uddannelse. Min mor hun har altid sagt til mig, at jeg skal først få mit arbejde, før jeg skal tænke på ægteskab.*
Memeth: *I Danmark er det et tabu, hvis man ikke går i skole eller har arbejde eller sådan noget. Hos os er det bare et tabu, hvis man er over 25 år, og man ikke er gift endnu.*
Nabil: *Nogen føler sig mere klar, modne i en tidlig alder, mens nogen, som er 30, som stadig føler sig som en ung knægt. Man skal kunne føle sig klar både økonomisk, så man kan forsørge sin familie, men også mere moden. Man skal kunne være tålmodig, og man skal kunne tolerere meget i et forhold, synes jeg.*
(Mandlige studenter med anden etnisk baggrund)

For de mandlige studenter med anden etnisk baggrund er målet med at videreuddanne sig først og fremmest at blive i stand til at påtage sig en rolle som forsørger. Uddannelsen er i den sammenhæng et middel til at skabe en tryg økonomisk situation omkring etableringen af en familie. Deres forestilling om det normale livsforløb hænger på den måde sammen med en traditionel mandlig forsørgerrolle, hvor det er mandens opgave at sørge for sin familie økonomisk og materielt. Samtidig giver de etniske mænd også udtryk for, at denne forsørgerrolle er i opbrud. Set fra deres perspektiv handler det ikke kun om økonomisk at kunne påtage sig ansvaret for en familie. Man skal, som Nabil siger, også være "moden", før man kan påtage sig ansvaret for en familie. Modsat deres forældre overvejer flere af de etniske mænd derfor at udskyde planerne om at stifte familie

for i stedet at fokusere på deres egen udviklingsproces og karriere:

> ***Maxim:*** *Hvis man gifter sig, så gifter man sig, det er jo et individuelt valg. Jeg er karrieremenneske. Jeg ser mine kollegaer blive bundet af, at de ikke er i stand til at udvikle sig rent hierarkisk pga., de er bundet af børn og det ene og det andet. Jeg er i en international branche, og den bedst mulige måde det er at være afhængig af så få mennesker som muligt. Jeg har først gifteplaner engang over de 30.*
> (Mandlig student med anden etnisk baggrund)

De mandlige studenter med dansk baggrund har ikke tilsvarende overvejelser over deres fremtidige forsørgerrolle. For dem er familie og beskæftigelsesmuligheder overordnet set noget, der ligger ude i fremtiden, når de "engang er færdige". Det kommer blandt andet til udtryk ved, at flere af de mandlige studenter ikke oplever det som nødvendigt at forholde sig til de aktuelle konjunkturer på arbejdsmarkedet, når de vælger uddannelse. Som én udtrykker det: *Den finanskrise er nok overstået, når vi er færdige*.

En undtagelse er to af de mandlige studenter, der har valgt at forsætte på VVS-uddannelsen. De står begge over for at skulle færdiggøre deres uddannelse inden for kort tid, og for dem er den økonomiske krise et meget presserende og konkret problem. Begge har oplevet fyringer på deres praktikvirksomhed, og begge frygter, at de ikke kan få arbejde, når de er færdiguddannede. Den ene planlægger derfor at tage en kort videregående uddannelse på et erhvervsakademi, mens den anden overvejer at tage et ufaglært job, indtil beskæftigelsesmulighederne er bedre inden for blikkenslagerfaget:

> ***Thomas:*** *Det handler om at kunne være kvalificeret nok til at kunne favne bredt. Det betyder meget for mig, at den dag, jeg får et job, at jeg så er så dygtig og så kvalificeret til det, at jeg er sikker på at kunne beholde det. Sådan at jeg kan skabe trygge rammer. Der synes jeg måske, at blikkenslagerfaget er for farligt. I den tid, vi er inde i. Altså, vi har 14 dages opsigelse. Du har ikke mere – så står du nede i køen med alle de andre, og så får du den der A-kasse, som er 7.000 kr. hver 14. dag. (…) Vi var jo et firma på 26 mand, der hvor jeg var i lære – lige nu løber der 11 mand rundt dernede. Det er 15 mand, der er blevet fyret. Så det er noget, jeg tænker over.*
> (Mandlig student, EUD)

Hvor de kvindelige studenter tænker langsigtet og forholder sig til risici langt ude i fremtiden, så har de mandlige studenter gennemgående et mere kortsigtet tidsperspektiv. Risici er først og fremmest noget, de forholder sig til, når de er der. Tilsvarende er familie også først noget, de tænker at planlægge i forhold til, når de har en. Der er dog ét punkt, hvor flere mandlige studenter eksplicit nævner familiehensyn som begrundelse for deres uddannelses- og erhvervsvalg. Og det er i spørgsmålet omkring fremtidig arbejdstid. En del af de mandlige studenter lægger således vægt på at få et job, hvor de har tid til familie – blandt andet fordi de er vokset op med forældre, der ikke har haft tilstrækkeligt med tid. Også for de mandlige studenter med dansk baggrund synes forsørgerrollen således at være i opbrud. En god far er ikke bare en, der tjener penge, men også en, der har tid til sin familie.

Optagelsessystemets betydning

Samtidig med at de kvindelige studenter oplever et stærkere pres end de mandlige i forhold til at starte hurtigt på en videregående uddannelse, så oplever de også et stærkere pres i forhold til at tilpasse deres uddannelsesplaner til kravene i optagelsessystemet. Det betyder blandt andet, at kvinderne i højere grad vurderer de forskellige uddannelsesplaner, de har, i forhold til, om det er "realistisk" og "sandsynligt" for dem at blive optaget. Er chancerne små, vælger de kvindelige studenter i mange tilfælde at opgive deres oprindelige uddannelsesplaner for i stedet at søge ind på en uddannelse, hvor chancerne for at blive optaget er mere realistiske.

Det er blandt tilfældet for de uddannelser, hvor optaget sker via en optagelsesprøve. Fx uddannelserne til journalist, skuespiller, politibetjent, designer samt musikkonservatorierne. En del af studenterne har overvejet disse uddannelser, men det er kun de mandlige studenter, der for alvor forsøger at blive optaget. Flere af de mandlige studenter, der ikke er i gang med en formel uddannelse, har således i været til optagelsesprøve til den samme uddannelse flere år i træk. For nogle er det lykkedes at komme ind. Andre er endnu ikke blevet optaget, men planlægger at gå til optagelsesprøve igen næste år. Fælles for dem er, at de ikke oplever det som et problem at skulle bruge flere år på at søge ind på den samme uddannelse. De tror på, at de på et tidspunkt bliver optaget, og derfor opererer de ofte ikke med en "plan B":

> ***Interviewer:*** *Havde I søgt igen, hvis I ikke var kommet ind denne gang?*
> ***Albert:*** *Jeg havde overvejet det meget. Fordi det var 4. gang, jeg søgte. Eller 3. seriøse gang, kan du også kalde det. Så jeg havde det sådan lidt, at hvis jeg ikke kommer ind i år, så begynder jeg at blive rigtig træt af det. Så ville jeg begynde at lave noget selv, fordi jeg føler virkelig en trang til at komme ud og skabe noget.*
> ***Arthur:*** *Men jeg tror også, at når du søger ind på den skole, hvor det er svært at komme ind - og det er der ikke nogen, der er i tvivl om, at det er. Så tror jeg, det har meget at gøre med selvtillid. Om du tror på dig selv. Jeg tror også, det er svært at søge ind 3 eller 4 gange og aldrig komme videre til anden eller tredje prøve. Så det har meget at gøre med at tro på sig selv.*
> (Mandlige studerende, Den Rytmiske Daghøjskole)

> ***Kasper:*** *Hvis nu jeg ikke kommer ind til politiet, så ved jeg sgu ikke lige helt. Det tager jeg til den tid. Man kan jo altid søge ind igen, med mindre de giver et eller andet meget meget blankt afslag, hvilket jeg ikke satser på kommer til at ske. Jeg kan ikke umiddelbart se, hvad der skulle stå i vejen for det.*
> (Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

De kvindelige studenter oplever det til gengæld ikke som realistisk at søge ind på den samme uddannelse flere gange i træk. For dem er det vigtigt at tænke "realistisk", både i forhold til, hvor lang tid de bruger på at søge ind, og i forhold til, hvad deres chancer er for at blive optaget. Flere af de kvindelige studenter fortæller således, at de har undladt at gå til optagelsesprøve på en uddannelse, som de var interesseret i, simpelthen fordi de ikke anså det som realistisk. I stedet

vælger de at søge ind på en uddannelse, som de er mere sikre på, de kan blive optaget på:

> ***Nanna:*** *Jeg overvejede det også kort. Men min storesøster søgte så ind – jeg ved ikke, om det mest var for sjov. Men da hun fortalte, hvad det var, man skulle, så tænkte jeg, at den der videntest, det kan jeg sgu godt. Det er ikke noget problem. Men så var der noget, hvor man skal sætte kommaer, og så tænkte jeg: Det tror jeg ikke, jeg kan. Det er ikke realistisk, jeg kan ligeså godt tage statskundskab. Jeg vidste, jeg havde snittet, og jeg tænkte, at det havde jeg sgu været rimelig god til i gymnasiet. Jeg tror hele tiden, jeg har været meget realistisk i forhold til, hvad jeg kunne finde ud af.*
> (Kvindelig student, statskundskab)

> ***Carina:*** *Jeg har også overvejet det der med at søge ind til politiet når jeg blev 21, men der vil jeg jo nok ikke komme ind, fordi de helst vil have, man har en masse på bagen. Og så i stedet hjalp vejlederen mig med at undersøge, hvordan jeg kunne søge ind på socialrådgiveruddannelsen.*
> (Kvindelig student uden uddannelse, Slagelse)

Der findes også mandlige studenter, der opgiver at søge ind på en uddannelse med optagelsesprøve. Et eksempel er Jan fra Aalborg, som tre gange har gået til optagelsesprøve hos politiet. Selv om han får afslag alle tre gange, er det først efter tredje gang, at han beslutter sig for at gøre noget andet. Blandt andet fordi han til den sidste prøve får at vide, at han ikke har "autoritet" til at blive politibetjent. Han vælger i stedet at søge ind på pædagoguddannelsen – noget, han ikke tidligere havde overvejet. De mandlige studerende tilpasser således også deres uddannelsesplaner til, hvad de oplever er realistiske uddannelsesmuligheder. Det tager bare typisk længere tid for dem at foretage denne realitetstilpasning, end det gør for de kvindelige.

Samme tendens gør sig gældende, når det handler om, hvilken betydning de specifikke adgangskrav har for studenternes uddannelsesplaner. For selvom mange af studenterne tager faglig supplering i årene efter gymnasiet, så er det kun et fåtal, der helt vælger at droppe en uddannelsesplan af den grund. Og det er i alle tilfælde kvindelige studenter, der fortæller, at de har afholdt sig fra at søge en uddannelse på grund af specifikke adgangskrav i faget matematik. En enkelt har sågar startet på et suppleringskursus, men har måttet opgive at fuldføre kurset, fordi hun ikke anså det for realistisk at bestå. Navnlig de kvinder, der ikke er begyndt på en videregående uddannelse, oplever matematikkravet som et problem. Deres fokus på at tilpasse sig kravene i uddannelsessystemet bliver en bremse for, at de søger ind på uddannelser, de ellers er motiverede for. Kvindernes fortællinger vidner dermed om, at navnlig adgangskravet om matematik i mange tilfælde kan have en kønsmæssig slagside:

Caroline: *Jeg prøvede at tage matematik på B-niveau, og fandt ud af, at det gad jeg godt nok ikke. Mig og matematik – der var en grund til, at jeg ikke havde det på højniveau i gymnasiet. Men det gjorde så også, at jeg havde meget færre muligheder, fordi jeg klarede ikke det der matematikkursus.*
(Kvindelig student uden uddannelse, København)

Natalie: *Der er kommet en ny uddannelse på KU, som jeg bare synes kunne være helt vildt fed. Husdyrvidenskab. Og jeg tænkte: Det er lige mig, det der, det skal jeg bare. Men så skal man have matematik på A-niveau. Hvad fanden skal dyrene bruge det til? De er da ligeglade. Det synes jeg er fjollet. Det kan jeg ikke. Så valgte jeg ligesom at sige: væk med det. Altså ligesom folk er ordblinde – sådan har jeg det med tal. Jeg er talblind. Det er så svært for mig at finde en uddannelse, som jeg kan komme ind på. Jeg har ikke svært ved kemi og biologi og sådan noget bioteknologi. Men matematikken – det kan jeg bare ikke. Den sætter en stopper for alt, jeg kigger på.*
(Kvindelig student uden uddannelse, Skive)

Behovet for en pause

Hvor de kvindelige studenter oplever en deadline i forhold til, hvornår de skal have færdiggjort en videregående uddannelse, så giver en stor del af de mandlige studenter udtryk for, at de har behov for en pause fra uddannelsessystemet efter gymnasiet. Hvad de fortager sig i pausen, og hvornår de kommer i gang igen, er forskelligt. Behovet for en pause hænger imidlertid i alle tilfælde sammen med et behov for at blive afklaret, modnet og få livserfaring, inden de starter på en videregående uddannelse. Hvor "det normale livsforløb" i kvindernes øjne er at have færdiggjort en videregående uddannelse, inden de bliver 30, så synes mange af mændene at have en idealforestilling om, at de skal være "modne" og "afklarede", inden de går i gang med at videreuddanne sig. For dem bliver pausen en form for moratorium, hvor de afprøver og udvikler sig selv.

Der er naturligvis også flere af de kvindelige studenter, der holder pause efter gymnasiet. Men hvor mændenes pauser ofte indeholder perioder uden planlagte aktiviteter, så har de kvindelige studenter typisk en plan for, hvad de skal lave i deres pause, og hvor det skal føre dem hen. Som en siger, så har hun holdt "bevidst sabbat". Samtidig er der flere af kvinderne, der har holdt en pause, fordi de har været "nødt til det". Fx på grund personlige problemer, eller fordi de var i tvivl om, hvilken uddannelse de skulle vælge. Det handler derfor ikke kun eller altid om, at mændene er "loose" og kvinderne bekymrede og planlægningsfikserede, men om, at det er mere legitimt for mændene at have behov for en (vis) pause, hvor man "går i tomgang" og ikke har en plan – hvilket dog ikke er det samme som, at det er let for mændene at gennemleve en sådan periode.

En del af de mandlige studenter begrunder deres pause med, at de har behov for at "lave noget helt andet end at uddanne sig". Det gælder især de mandlige studenter, som har oplevet problemer med skoletræthed i gymnasiet. For dem opleves det som helt nødvendigt at tage en pause efter gymnasiet, hvis de på sigt skal have lyst og motivation til at videreuddanne sig. Fælles for dem er, at de ikke har haft nogen plan for, hvad de ville lave i deres pause, eller for, hvor pausen skulle

bringe dem hen. Pausen har således mere været fravalget af at uddanne sig end tilvalget af noget andet. Flere af mændene beskriver imidlertid, hvordan lysten til uddannelse er kommet igen med tiden – for nogle af den simple grund, at "der kommer også et tidspunkt, hvor du bliver træt af bare at sidde og slappe af", som en siger. Pausen spiller således for disse mænd en vigtig rolle i forhold til at få lysten til at uddanne sig tilbage:

> ***Morten:*** *Jeg havde ikke rigtig nogen planer. Det var egentlig bare, jeg skal ud og have et sabbatår, og det greb så om sig. Jeg var rigtig skoletræt efter gymnasiet.*
> ***David:*** *Jeg tog det lidt, som det kom, tror jeg. Jeg havde ikke nogen planer overhovedet. Jeg gad bare ikke gå i skole, og så tænkte jeg, at nu holder jeg fri.*
> (Mandlige studenter på finansøkonomuddannelsen)

> ***Assif:*** *Altså ligeud så var jeg lidt træt af skole, så jeg trængte bare til en pause. Der gik også lidt tid, før jeg begyndte at arbejde. Jeg skulle bare slappe af og sove. Men der kommer også på et tidspunkt, hvor du bliver træt af bare at sidde og slappe af. Så er der arbejde. Så kommer der også et tidspunkt, hvor du bare bliver træt af arbejde, så vil du gerne i skole igen. Man får lyst til skole igen. Nu har jeg fået lyst til skole igen der, hvor jeg har søgt ind.*
> (Mandlig student med anden etnisk baggrund)

For andre handler pausen om, at de er i tvivl om, hvilken videregående uddannelse de skal vælge. De bruger pausen på at blive afklaret i forhold til, hvilke uddannelsesinteresser de har. Først og fremmest ved at fortage sig ting, som de oplever gør dem "klogere på sig selv" og gør, at de får "styr på deres liv". Fx erhvervsarbejde, udenlandsrejser, flytte hjemmefra eller være i militæret. Fælles for disse aktiviteter er, at de mandlige studenter her oplever en anden form for ansvar end i uddannelsessystemet, og at det "modner" og "afklarer" dem i forhold til valget af uddannelse og erhverv:

> ***Karl:*** *Men jeg vil også sige, de her år efter gymnasiet – jeg føler slet ikke, de er spildt overhovedet, fordi man har fundet ud af, hvad man sådan – man er blevet klogere på sig selv, man har fundet ud af, hvad man godt kan lide, og hvad man ikke bryder sig så meget om. Så bliver jeg sådan hele tiden sporet lidt mere ind på – sådan føler jeg i hvert fald – ind på, hvad det er, man vil.*
> (Mandlig student uden uddannelse, Skive)

> ***Memeth:*** *Der er så mange muligheder, at man ikke lige rigtig ved, hvad man vil, og det medfører, at man starter på en uddannelse og så springer fra, begynder et andet sted. Jeg har også i en periode af mit liv været så forvirret, at jeg ikke vidste rigtig, hvad jeg skal være. Indtil jeg fandt mig selv. Det var igennem militæret faktisk.*
> (Mandlig student med anden etnisk baggrund)

For mange af de mandlige studenter er det vigtigste formål med uddannelsespausen således, at de får "livserfaring" og bliver klogere på sig selv. Der er på den måde mere tale om at opnå en personlig udvikling end om at afklare faglige og uddannelsesmæssige interesser. En sådan personlig udvikling opleves imidlertid af mange af de mandlige studenter som helt nødvendig, hvis de skal være i stand til træffe et gennemtænkt uddannelsesvalg.

Som både Karl og Memeth betoner i citaterne ovenfor, så er det først i løbet af deres pause, at de er blevet i stand til at tænke langsigtet og planlagt omkring uddannelse og erhverv. De oplever, at de lærer noget i pausen, som er nødvendigt for, at de kan gennemføre en videregående uddannelse. For mange af de mandlige studenter opleves det derfor som mangel på modenhed, hvis man starter på en videregående uddannelse, som man ikke er afklaret om er den rigtige. Denne betoning af vigtigheden af at være moden inden uddannelsesstart finder vi ikke blandt de kvindelige studenter. For dem er det vigtigste ikke at starte på en uddannelse for sent.

Når der går tomgang i den

Uanset hvad de mandlige studenter bruger deres uddannelsespause til, så har en stor del af dem haft perioder, hvor de ikke har lavet særlig meget. Som en fortæller, så er der tale om en periode, hvor han "slappede af for fuld skrue – det var tit, onsdag morgen blev til klokken et om eftermiddagen". Mændene bruger forskellige betegnelser for disse perioder. Fx at der går "tomgang i den", "bajer i den", "computer i den", "hurlumlej i den " – og sågar "kajak i den". Betegnelserne synes dog at dække over det samme fænomen. Nemlig at de ikke foretager sig noget, der kan bringe dem videre i forhold til uddannelse og erhverv.

Fænomenet tomgang findes ikke blandt de kvindelige studenter. Deres oplevelse er, at de hele tiden skal holde sig i gang og hele tiden komme videre med deres planer. Flere af de kvindelige interviewpersoner fortæller til gengæld, at de i perioder har været "syge" eller "er gået ned med stress", og at det har betydet, at de ikke har kunnet komme videre med deres planer. For to af interviewpersonerne er sygdommen opstået i forbindelse med frafaldet fra en videregående uddannelse. En anden fortæller, hun er gået ned med stress i forbindelse med den uddannelse, hun går på nu, og at hun efterfølgende føler sig stresset over "at være kommet bagud".

Heroverfor virker det, som om det er lettere og mere legitimt for mændene at tale om deres tomgangsperioder, og at det er ok at have sådanne perioder. Mange af mændenes fortællinger handler om at gå i tomgang sammen med vennerne:

> ***Johan:*** *Jeg blev færdig i 2008, tror jeg. Efter det gik det rimeligt meget op i at bare tjene lidt penge og så hygge med vennerne og ikke lave alverden.*
> ***Karl:*** *Jeg boede hos nogle kammerater. Det var nok også lidt det, der var problemet, at jeg havde ikke mit eget sted – et værelse eller noget. Det gik bare op i FIFA og alt muligt andet gøgl.*
> (Mandlige studenter uden uddannelse, Skive)

Centralt er det imidlertid, at tomgangen er en periode. Også de mandlige studenter oplever efter noget tid ganske tydelige forventninger om at komme videre i uddannelsessystemet. "Der er ligesom grænser for, hvor meget man kan chille", som en udtrykker det. Andre fortæller om, at det er noget af det værste at skulle fortælle, hvad man laver, hvis man er en af de eneste i vennekredsen, der ikke er kommet i gang med noget. Der synes på den måde at være en underforstået norm om, at tomgangen kun bør være en periode – også i de forventninger, som de mandlige studenter har til sig selv:

> ***Søren:*** *Jeg tror, langt de fleste fra mit gymnasium læser videre eller går på videregående uddannelser.*
> *Interviewer: Har du syntes, du skulle forklare dig over for dem?*
> ***Søren:*** *Nej. Det har ikke så meget været dem, jeg syntes, jeg skulle forklare mig over for. Det har mere været over for en selv, når man pludselig kunne se dem under en komme op. Og man tænker, hvorfor fanden går de på universitetet, når jeg stadig nosser rundt. Så det har været lidt irriterende.*
> (Mandlig student på EUD)

At være gået i stå

At det – i et vist omfang - er legitimt for mændene at gå i tomgang, betyder imidlertid ikke, at disse perioder er en god oplevelse for den enkelte. For flere af studenterne fører tomgangen således til, at de får en oplevelse af at være gået i stå og ikke komme videre med deres liv. Fælles for disse studenter er, at deres dage flyder ud i et og mangler struktur, og at de bruger meget tid alene foran computerskærmen, mens deres venner er på arbejde eller uddannelse. Det gælder fx. Jan, der flyttede til Aalborg uden at have konkrete planer om hverken uddannelse eller arbejde. Han sad de første måneder alene hjemme i sin lejlighed og søgte arbejde "foran skærmen" og var til sidst "nødt til at begynde at styrketræne op til syv gange om ugen – bare for at komme uden for en dør". Med andre ord – for at undgå at gå i stå. Andre mandlige studenter fortæller lignende historier om perioder, hvor de har siddet alene derhjemme og spillet computerspil, playstation eller internetpoker:

> ***Dennis:*** *Man kørte sådan lidt psykisk træt i det, syntes jeg, fordi det var psykisk hårdt. Men det er ikke fysisk hårdt. Du kan jo stoppe, når du vil, og gå i seng, når du vil. Du bestemmer lidt over dig selv. Men det er måske også lidt det, der er problemet.*
> (Mandlig student, finansøkonomuddannelsen)

Marcus: *Jeg har da også selv været gået lidt i stå. Altså, hvor man bare ikke laver andet end bare sidder derhjemme og spiller playstation eller et eller andet i en uge. Og så går man jo bare helt i dvale. Man sidder bare der og går sent i seng, står sent op, og det eneste, man skal, det er egentlig, man skal lige sætte vækkeuret til kl. 8 for lige at ringe ned på jobcenteret og sige at i dag, der er jeg syg, så jeg kan ikke komme. Så sove videre og sætte sig op og spille playstation igen, og så kører det bare.*
(Mandlig student uden uddannelse, Skive)

De kvindelige studenter taler som nævnt ikke om at gå i tomgang, men de kan til gengæld godt gå i stå. Faren herfor synes for kvindernes vedkommende at være særlig stor i perioden efter et frafald fra en videregående uddannelse. Flere af de kvindelige studenter, der har startet på en uddannelse, de har måttet stoppe på igen, oplever psykiske problemer efterfølgende. For dem hænger oplevelsen af at være gået i stå sammen med en følelse af nederlag, fordi de er startet på en uddannelse, de ikke var i stand til at fuldføre. Flere får derfor problemer i forhold til at komme videre – både med hensyn til uddannelse og arbejde. Det gælder blandt andre Carina, der valgte at stoppe på sygeplejerskeskolen efter et år. Efterfølgende gik hun i stå og kom først videre, da hun kom på et beskæftigelseskursus for unge arbejdsløse på det lokale VUC:

Carina: *Altså, jeg så det da som en fiasko, da jeg gik ud. Og tænkte: hvor er jeg svag. Men jeg var sådan helt psykisk kørt ned til sidst, faktisk. Fordi jeg synes, det var hårdt at se alle de dårlige mennesker. Det var slet ikke mig (...) Jeg har jo så ikke fundet et job endnu, men jeg gik også lidt i stå derinde på VUC. Men nu har jeg så søgt en masse her inden for de sidste uger, så nu mangler jeg bare at få nogle svar. Men altså jeg gik lidt i stå, det må jeg nok indrømme.(...) Jeg har også talt med en vejleder på VUC, hvor jeg går nu. Det har været fint. Min vejleder er rigtig god og fik mig også sådan lidt sparket i gang til sidst med at søge nogle job.*
(Kvindelig student uden uddannelse)

At sparke sig selv i gang eller blive sparket i gang

Fælles for både de mandlige og de kvindelige studenter, som oplever at være gået i stå, er, at de står meget alene i disse risikoperioder og kun i begrænset omfang får hjælp til at komme videre. Fx giver flere både mænd og kvinder udtryk for, at de godt kunne bruge hjælp i forhold til at finde et job, sådan at de kan klare sig, indtil de kommer på fode igen. En del studenterne er – som de selv siger - i stand til "at sparke sig selv i gang". For dem kommer der et tidspunkt, hvor tomgangen begynder at blive kedelig, og hvor de i stigende grad kan mærke et pres for at gå i gang med uddannelse. Tomgangsperioden er i disse tilfælde udslagsgivende for, at disse studenter oplever et drive og motivation forhold til at søge ind på en videregående uddannelse:

Johan: *Når man keder sig så meget, så kommer man da til at tænke, hvad skal jeg, hvad skal jeg ikke. Og ja, man lærer da virkelig sig selv meget bedre at kende, når man har en hel dag, hvor man ikke aner, hvad fanden man skal give sig til. Det er jeg helt enig i, at der bliver man altså klogere på en hel masse ting.*
Interviewer: *Bliver man også mere motiveret for at uddanne sig?*
Johan: *Ja, du bliver i hvert fald også bedre til at sparke dig selv i gang, fordi hvis du har en dag, hvor du ikke skal noget som helst, jamen så kan du jo ikke bare sidde en hel dag og ikke lave noget, så er du nødt til at lave et eller andet, finde på et eller andet. Om det så har noget med uddannelse at gøre, eller om det er et eller andet projekt, du har gang i selv eller bare et eller andet. Du bliver nødt til at gå i gang med et eller andet og få nogle ideer – og ikke bare spilde en dag.*
(Mandlig studente uden uddannelse, Skive)

Andre har imidlertid ikke så let ved at hive sig selv op ved håret, når de først oplever at være gået i stå. Flere af de mandlige studenter fortæller i den forbindelse, at de har brug for at "blive sparket i gang af andre" for at komme videre med deres liv. Det kan være deres mor eller kæreste, som i Jans tilfælde, eller det kan være en professionel jobkonsulent, som i Sørens tilfælde, hvor han bliver "skubbet" i gang med en erhvervsuddannelse i forbindelse med en beskæftigelsesindsats for unge arbejdsløse:

Jan: *Jeg har været meget tryghedsnarkoman, så der har været nødt til at ske et eller andet, for at jeg kunne tage alle rødderne op. Så nogen gange får jeg andre til at sparke mig i røven, og andre gange så sparker jeg mig selv i røven og siger, nu skal jeg snart til at komme i gang.*
Interviewer: *Hvem har ellers gjort det?*
Jan: *Jeg har haft en mor, der har været rimelig god til at gøre det, og så har jeg så fået en kæreste, som også er blevet god til at gøre det.*
(Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

Søren: *Jeg havde egentlig planer om at læse på RUC på et tidspunkt, men det blev bare aldrig til noget. Så hævede de lige pludselig snittet. Og så kom jeg jo på bistand, fordi jeg ikke havde nogen skole. Og så går du jo på sådan noget, når du er under 25, hvor du lærer om uddannelse, og hvor du prøver at blive skubbet ud i det, og så besøgte man så en masse uddannelser.*
(Mandlig student, EUD)

Søren efterlyser i den forbindelse mere vejledning i gymnasiet i forhold til, hvilke planer, man har efter gymnasiet, samt hvordan man søger arbejde og uddannelse. Han kunne godt have brugt "et los i røven derfra", som han siger. Det er således langt fra alle studenter, der er i stand til selv at komme videre med deres uddannelses og erhvervsforløb. Tomgangsperioderne synes på den måde at udgøre risikoperioder i studenternes forløb, hvor de kan ende med at gå i stå, hvis ikke de enten "sparker sig selv i gang" eller "bliver i sparket i gang" af andre. Faren for denne gruppe studenter er, at de resignerer og ikke kommer videre i uddannelsessystemet – og for nogles vedkommende heller ikke på arbejdsmarkedet.

Kapitel 5

Uddannelsesinteresser og karriereperspektiver

Studenternes planer efter gymnasiet bunder imidlertid ikke bare i, hvad de oplever som realistisk og hensigtsmæssigt. De bunder også i, hvad der motiverer og interesserer studenterne i forhold til uddannelse og fremtidigt erhverv. Både de mandlige og de kvindelige studenter er optagede af, hvilke job- og karrieremuligheder forskellige uddannelser kan føre til, og af, hvordan de kan skabe forbindelse mellem den uddannelse, de vælger, og deres fremtidige erhverv. Valget af videregående uddannelse er således også et karrierevalg.

Der er imidlertid nogle markante forskelle i forhold til, hvilke motivationer og interesser studenterne har i forhold til uddannelse og karriere. Både hvad angår deres motivation for at uddanne sig, hvilket mål de har med uddannelsen, hvor lang tid de ønsker at uddanne sig, og hvad de anser for et attraktivt og interessant job. Forskellene i uddannelsesinteresser og karriereperspektiver er på den måde medvirkende til, at studenterne vælger forskellige uddannelser, men betyder samtidig, at nogle af studenterne ikke oplever det som meningsfuldt at uddanne sig.

Overordnet set kan studenternes uddannelsesinteresser opdeles i to yderpoler (se nedenstående figur). I den ene ende af skalaen befinder de studerende sig, der har en **målrettet** tilgang til uddannelse og karriere. For dem er uddannelse først og fremmest et middel til at komme ud på arbejdsmarkedet og få et vellønnet job; helst i det private erhvervsliv. Løn, jobchancer og uddannelsens varighed er afgørende parametre, når disse studenter vælger uddannelse . Uddannelsens længde skal stå mål med den løn, man efterfølgende får.

Den anden gruppe af studerende har en **selvrealiserende** tilgang til uddannelse og karriere. For dem er uddannelse først og fremmest et middel til at udvikle sig selv og realisere sine egne projekter. De lægger vægt på, at uddannelsen giver dem lyst til lære, og på at have indflydelse på, hvordan

uddannelsen udformes. For dem er uddannelse ikke (kun) et middel, men et mål sig selv. Tilsvarende lægger de vægt på at få et spændende job, der giver dem mulighed for at arbejde med egne interesser og projekter, ofte i den offentlige sektor eller inden for et kreativt erhverv.

Ingen af de to uddannelsesinteresser er kønsspecifikke forstået på den måde, at der både er mandlige og kvindelige studenter inden for begge tilgange. Snarere synes delingen i målrettede og selvrealiserende at hænge sammen med studenternes familiemæssige baggrund. De studenter, der har en målrettet tilgang, kommer ofte fra familier, der vægter økonomisk kapital. Hvorimod de studenter, der har en selvrealiserende tilgang, kommer fra familier, der lægger vægt på dannelses- eller kulturel kapital[1] .

Uddannelsesinteresser og karriereperspektiver

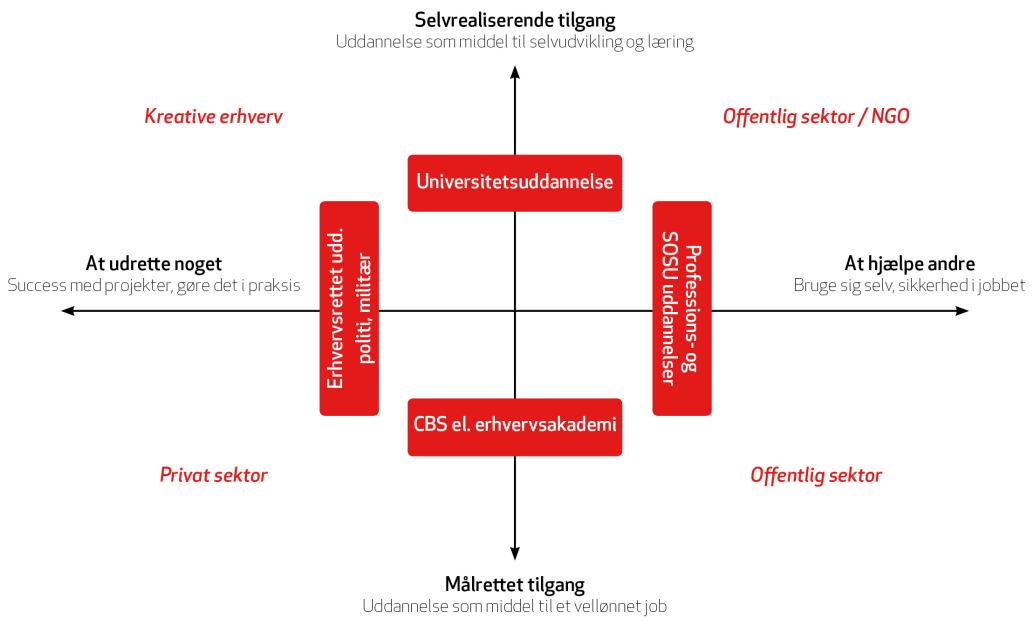

Det interessante er imidlertid, at de mandlige studenter inden for begge tilgange giver udtryk for, at der er attraktive karriereveje på arbejdsmarkedet, der ikke omfatter en videregående uddannelse. Fx at blive selvstændig, at arbejde sig op inden for en virksomhed eller branche eller at blive autodidakt. Disse karriereveje opleves ikke som mulige veje af de kvindelige studenter. For dem er uddannelse derfor den eneste vej til en succesfuld karriere, og de anser det for risikabelt ikke at få en videregående uddannelse. De mandlige og kvindelige studenter synes på den måde at have forskellige perspektiver på, hvilke muligheder de har på arbejdsmarkedet, og hvad uddannelse

1 Opdelingen i økonomisk og kulturel kapital stammer fra den franske sociolog Pierre Bourdieu, jf. afsnittet om køn og social mobilitet i den indledende teorioversigt.

betyder i den sammenhæng.

Samtidig giver de mandlige studenter udtryk for nogle andre motivationer og interesser, end de kvindelige gør i forhold til uddannelse og karriere. De lægger således vægte på at have et job, hvor de kan udrette noget og i praksis medvirke til "at stable noget på benene". For mange er det derfor vigtigt at kunne lære ting i praksis og selv at have ansvar for at få projekter og ideer til at lykkes. Det kan for nogle mænd lade gøre at realisere disse interesser inden for uddannelsessystemets rammer - for andre kan det ikke. For de kvindelige studenter er det vigtigt at få et job, hvor de kan hjælpe andre og bruge sig selv til at gøre en forskel. De lægger vægt på at have et job med gode sociale relationer og med tryghed og sikkerhed i ansættelsen.

Det betyder på den ene side, at i hvert fald en del af mændene ikke oplever det som helt så nødvendigt at uddanne sig, som kvinderne gør. Man kan jo godt klare sig uden en uddannelse. På den anden side betyder mændenes motivationer og interesser i forhold til at lære noget, at en del af dem oplever, at de mangler muligheder i det formelle uddannelsessystem. Begge dele kan ses som væsentlige årsager til, at de mandlige studenter i højere grad fravælger at tage en videregående uddannelser. I det følgende vil forskellene i udannelsesinteresser og karriereperspektiver blive belyst med et særligt fokus på, hvad forskellene betyder for de mandlige studenters uddannelses-frekvens og forløb.

De målrettede

I stort set alle interviewene omtaler interviewpersonerne en bestemt gruppe af studenter: "Dem fra CBS". "Dem fra CBS" er de studenter, der relativt hurtigt efter studentereksamen er begyndt på en økonomisk eller merkantil uddannelse, fx. på Copenhagen Buiness School. De vil gerne være hurtigt færdige og stiler efter job i den private sektor, hvor det er muligt at "tjene kassen". De er villige til at lægge den indsats, det kræver, for at nå dertil – også selvom de skal "arbejde 80 timer om ugen".

Selv om billedet af "dem fra CBS" er noget karikeret, så er der en del af studenterne, der deler den målrettede tilgang til uddannelse. Det gælder især de studerende på finansøkonomuddannelsen samt en stor del af de mandlige studenter med anden etnisk baggrund. Flertallet af disse studenter har gået på handelsgymnasiet (HHX) og giver udtryk for at komme fra familier, der lægger vægt på økonomisk kapital. Enten fordi familien selv er økonomisk velstillede og ønsker, at deres børn skal opnå det samme. Eller fordi de har oplevet økonomisk knaphed i deres familier og derfor ser uddannelsen som et middel til at klare sig bedre økonomisk set end deres forældre. Mange af de studenter, der har en målrettet tilgang til uddannelse, kommer således fra det, man kunne kalde uddannelsesfremmede familier, hvor både de økonomiske og uddannelsesmæssige ressourcer har været begrænsede. Uddannelse er derfor først og fremmest et middel til en god indkomst:

Malene: *Jeg tænker da over, jeg skal kunne forsørge mig selv. Mine forældre er skilt, og jeg tænker da også på, at vi har da altid været på ferie med min mor, selvom hun har været alene. Det vil jeg da også gerne kunne give videre, hvis jeg en dag står i samme situation.*
Ole: *Det betyder næsten alt. Jeg har da taget denne her uddannelse bevidst om, at det nok skal give et ordentligt job med en god løn. Sådan tænker jeg da. Så man ikke har så mange kvaler i livet. Altså selvfølgelig skal man også have et job, som man godt kan lide, men det er da en bonus, hvis det også har nogle ordentlige arbejdstider og giver en god løn.*
(Studerende fra finansøkonomiuddannelsen)

Samme tendens gør sig gældende for de mandlige studenter med anden etnisk baggrund. De fleste af dem er førstegenerations-studenter og ser uddannelse som et middel til mobilitet – både socialt og økonomisk. God økonomi bliver derfor parameter for, om man "har klaret sig" bedre end sine forældre:

Interviewer: *Er der noget, som er vigtigt for jer, at I har gjort, inden I bliver 30?*
Maxim: *Ikke andet end at være godt økonomisk stillet, penge skal være det mindste problem. Når der er harmoni i det, så er der harmoni i alt andet, plejer jeg at sige.*
Memeth: *Jo mere ansvar, jo større indkomst har man, så det er det, som jeg stræber efter.*
Ercan: *Det er også målet med uddannelse for mig, det er at så jeg kan måske arbejde de 37 timer, som min far som rengøringsmand også gør, og så måske få dobbelt så meget som ham.*
(Mandlige studenter, anden etnisk baggrund)

Uddannelse ses således først og fremmest som en investering i at få et vellønnet job. Derfor er det også vigtigt, at der ikke går for lang tid, inden man kommer ud og kan bruge sin uddannelse på arbejdsmarkedet. Flere af de studenter, der har en målrettet tilgang til uddannelse, vælger derfor en kort, erhvervsrettet uddannelse. Gerne en uddannelse, som de kan bygge videre på i takt med, at deres erhvervsmæssige karriere udvikler sig. Tilsvarende har de studerende, der vælger en længere uddannelse, typisk en plan for, hvordan de via deres studiejob sideløbende kan fremme deres karriere:

Mette: *Jeg har i hvert fald vidst, at jeg gerne ville herind og læse. Også fordi det var en kort uddannelse, og jeg gider faktisk ikke at læse i 5-6 år. Jeg vil gerne hurtigt ud og arbejde. Det der med, at hvis man skal have en kandidat, det synes jeg bare er alt for langt ude i fremtiden. To år det er fint nok, og så har vi mulighed for at læse videre bagefter, men så har du en uddannelse, som du så bare kan bygge videre på.*
(Kvindelig student, finansøkonomuddannelsen)

De selvrealiserende

En anden gruppe af studenterne tager omvendt afstand fra ideen om, at uddannelse først og fremmest er et middel til en god indkomst. For dem er det ikke det økonomiske udbytte af uddannelsen, der tæller, men det personlige og læringsmæssige udbytte. Tilsvarende går de efter at få et arbejde, hvor de har mulighed for at realisere deres egne ideer og interesser. Selvrealisering er således det vigtigste parameter for denne gruppe studenter; både hvad angår uddannelse og karriere. Flere studenter fortæller, at de tidligere i deres forløb har haft en mere målrettet tilgang til uddannelse og karriere, men at de nu har ændret deres tilgang. Det gælder blandt andet Kasper, der droppede ud af CBS for i stedet at begynde på læreruddannelsen:

> ***Kasper:*** *Jeg var ovre og se CBS, og jeg tænkte, hold da kæft, det er fedt det her. Det ydre på uddannelsen gør også meget. Man tænker hold kæft, hvor er det flot, her vil jeg gerne prøve at gå. Og jeg havde også et superfedt år derovre. Men jeg fandt bare ud af, at økonomi, jeg gad ikke arbejde med det. Jeg ville gerne gå i jakkesæt, men jeg gad ikke og have sådan et 9-17 job og så overarbejde. Så tænkte jeg, så vil jeg meget hellere noget med mennesker, hvor man giver dem noget erfaring fra en selv. Jeg kan godt lide, hvis nogen spørger mig, kan jeg godt lide at svare dem. At give dem viden.*
> (Mandlig lærerstuderende)

Fælles for de studenter, der har en selvrealiserende tilgang til uddannelse og arbejde, er således, at lysten til at lære er den vigtigste motivation for at uddanne sig. Går man på en uddannelse, man ikke har lyst til, virker det derfor meningsløst at forsætte. Samme holdning gør sig gældende i forhold til karriere. Lysten til arbejdet og muligheder for at udvikle sig er vigtigere end lønnen. De studenter, der har en selvrealiserende tilgang, orienterer sig derfor typisk mod humanistiske og samfundsvidenskabelige universitetsuddannelser, kreative uddannelser samt læreruddannelsen, som de oplever giver dem mulighed for at realisere sig selv.

> ***Lasse:*** *Jeg synes bare, en uddannelse skal være baseret på, hvad man har lyst til at lave, og ikke sådan noget med høj løn.*
> (Mandlig lærerstuderende)

> ***Marcus:*** *Altså jeg ved ikke, om det er den bedste mulighed for at få en høj løn – men det er ikke så vigtigt med en høj løn, som det er med et arbejde, man godt kan lide. Man skal jo lave noget, man har lyst til. Det er jo træls at skulle vågne hver morgen og tænke åh, nu skal jeg på arbejde i 8 timer igen i dag. Så ville det være rarere at tænke, yes 8 timer, måske 9, fordi det er så dejligt.*
> (Mandlig student uden uddannelse Skive).

Flere af de studenter, der har en selvrealiserende tilgang, opponerer derfor mod den politiske målsætning om, at man skal skynde sig gennem uddannelsessystemet. Set fra deres perspek-

tiv strider denne tænkning imod princippet om, at man skal have lyst til og være afklaret om sit uddannelsesvalg. Som en af de mandlige studenter udtrykker det: *Man kan jo ikke sætte en udløbsdato på, hvornår man er klar til at tage en uddannelse*. Flere af studenterne kritiserer derfor i skarpe vendinger den såkaldte "bonus hurtig i gang", der betyder, at studenterne kan gange deres karakter-gennemsnit, hvis de starter inden for to år. Mange af studenterne oplever imidlertid, at reglen i praksis virker stik imod hensigten. De studenter, som starter hurtigt, er ikke nødvendigvis afklarede eller motiverede, og det betyder, at de ofte falder fra eller holder sabbatår senere.

> ***Anton:*** *Jeg har det også meget svært med den der gange snit-ordning. Jeg forstår den ikke helt. Fordi jeg kender i hvert fald rigtig, rigtig mange fra mit gymnasium, der er startet hurtigt på uddannelser og så er droppet ud en 2-3 gange. Og det er sgu da også spild af statens penge. Og det giver jo bagslag, hvis du går i gang med noget, du ikke vil. Og igen – hele det der system, det giver mig bare klaustrofobi. Altså jeg har to gange nu fået brev om, hvorfor jeg ikke er startet på noget. Og det irriterer mig helt vildt meget, når jeg får de der breve, fordi jeg tænker, at det skal I da godt nok ikke blande jer i. Fordi jeg gider ikke forsvare noget.*
> (Mandlig studerende på Den Rytmiske Daghøjskole)

Studenter med en selvrealiserende tilgang motiveres således også af at have selvbestemmelse. De vil selv bestemme over deres liv og deres uddannelsesforløb. Kommer der for meget "løftet pegefinger" fra uddannelsessystemets side, står de af og søger i stedet andre platforme – enten inden for eller uden for uddannelsessystemets rammer - hvor de kan arbejde med at realisere deres ideer og projekter. Af samme grund er der flere studenter, der kritiserer og opponerer mod vejledningssystemet, som de oplever forsøger at presse dem i gang med uddannelser, de ikke har lyst til. For, som Anton udtrykker det: Det skal I da godt nok ikke blande jer i.

At udrette noget

Opdelingen i målrettede og selvrealiserende er ikke i sig selv kønsspecifik. De mandlige og kvindelige studenter har imidlertid forskellige opfattelser af, hvordan de konkret vil realisere deres respektive uddannelsesinteresser. Både de mandlige studenter, der har en målrettet uddannelsestilgang, og dem, der har en selvrealiserende tilgang, kan således godt forestille sig at gøre karriere uden at tage en videregående uddannelse. Enten ved at blive selvstændige eller ved at "arbejde sig op" i en virksomhed eller branche – for de målrettede mænd inden for den private sektor, for de selvrealiserende mænd inden for et kreativt erhverv. Flere af de mandlige studenter planlægger sågar at gå denne vej. Ingen af de kvindelige studenter har lignende planer eller overvejelser. Tværtimod oplever de det som risikabelt at vælge en karrierevej, der ikke omfatter uddannelse.

En af årsagerne til disse kønsforskelle er, at mange af de mandlige studenter lægger vægt på at få et arbejde, hvor de har mulighed for selv at "udrette noget, "skabe noget" og "stable noget på benene". For dem er det vigtigste ikke at få en god karakter eller et fint eksamensbevis. Deres motivation i forhold til uddannelse og arbejde handler i stedet om at være i stand til at virkeliggøre ideer og projekter i praksis. Kan man det, er det i de mandlige studenters øjne ensbetydende med, at man har succes. Vigtigheden af at kunne udrette noget var blandt andet noget, en af de mandlige

studenter blev opmærksom på, da han efter studentereksamen var assistent for en handicappet mand, der havde haft succes i forhold til at opbygge sin egen virksomhed:

> ***Albert:*** *Jeg havde en meget god arbejdserfaring, da jeg arbejdede som halvt handicaphjælper, halvt assistent for en gut, som har et firma. Og hvor jeg var rigtig meget med ude og fulgte ligesom den der opbygning af firmaet, hvor han ligesom begyndte at få rimelig meget succes. Og det synes jeg var rigtig spændende, for der fik jeg ligesom et indblik i det der med at skabe noget. Fordi jeg synes, at meget af den frustration, der er kommet efter gymnasiet, handler om at jeg ligesom har haft brug for at tænke, hvem er jeg. Det handler om, at jeg ikke rigtig har udrettet noget. Jeg vil gerne udrette noget med mit liv og skabe nogle ting, som folk kan se og tage stilling til. Og der synes jeg, det var spændende at følge ham og ligesom se, hvordan gør man det.*
> (Mandlig student, Den Rytmiske Daghøjskole)

Mange af de mandlige studenter nævner således iværksættere som eksempler på personer, som klarer sig godt – og måske endda bedre – end personer, der tager en uddannelse. Tilsvarende er der flere, der overvejer selv at blive selvstændige. Det gælder både de mandlige studenter, der har valgt at forsætte på en erhvervsuddannelse, og de mandlige studenter fra finansøkonomuddannelsen. En af dem, Morten, var selvstændig i flere år, inden han startede på finansøkonomuddannelsen. Hans motivation for at tage en uddannelse er, at han ønsker at blive ejendomsmægler og i den forbindelse få papir på sine kvalifikationer. Når han er færdiguddannet, planlægger han ligesom sine to mandlige medstuderende at arbejde som selvstændig. Jobbet som selvstændig opleves attraktivt. Både fordi det giver mulighed for en høj grad af selvbestemmelse, og fordi de tre studenter finder det motiverende og selvbekræftende, hvis man kan "lykkes med sit eget projekt".

> ***Morten:*** *Det [uddannelsesbeviset] er meget godt at have i bagagen jo, og du kan få et job til en ok løn. Men jeg er slet ikke sikker på, jeg kommer til at bruge det til nogen af de retninger, det er adgangsgivende til. Det er lidt mere for bare at have det på papiret. Altså have nogle kvalifikationer. Så kan det bruges i alle mulige retninger. Jeg vil gerne være selvstændig igen.*
> ***Interviewer*** *Hvad er fedt ved det, synes du?*
> ***Morten:*** *Der kan du lidt styre dine egne arbejdstider og bygge dit eget op. Lave dit eget projekt ud af tingene. Det er sjovt.*
> ***Dennis:*** *Det tror jeg, mig og Ole er enige i. Jeg har ikke tænkt mig at bruge denne her uddannelse, tror jeg ikke. Jeg gider ikke sidde i en bank resten af livet fx. Så jeg ser det lidt som bare for at have noget. Så synes jeg, det er en meget god uddannelse at have. Jeg synes, man lærer meget omkring mange ting.*
> ***Morten:*** *Den er også adgangsgivende til meget.*
> ***Ole:*** *Det er også bare fedt at opbygge sit eget og få det til at lykkes.*
> (Mandlige studenter, finansøkonomuddannelsen)

Alternative karriereveje: At arbejde sig op

En anden årsag til, at mange af de mandlige studenter overvejer at blive selvstændige, er, at de oplever det som en reel og indbringende karrierevej. Mange kan således fortælle om familiemedlemmer, venner og kendte erhvervsfolk, der har haft succes med at starte deres eget. Fælles for dem er, at de ikke har behøvet en uddannelse. Det, der har skabt deres succes, er, at de har haft "den rigtige ide på det rigtige tidspunkt":

> ***Dennis:*** *Jeg tænker på alle de mennesker, der er blevet så store uden at have en uddannelse. Lars Larsen fx.*
> (Mandlig student, finansøkonomuddannelsen)

> ***Eskild:*** *Der er jo rigtig mange, der sidder og har en hel vild fed ide til et eller andet, som de tror, at andre mennesker vil blive glade for. Og hvis bare den ide den er god nok, så kan du jo tjene kassen på det. Om det er forskellige internet gimmick-hjemmesider, facebook-ideudvikling eller et eller andet produkt, som du tænker, det kan verden da ikke leve uden, så kan du jo tjene styrtende med penge på det, hvis bare det er tilpas relevant for verden. Og så behøver du ikke den store uddannelse for at kunne komme igennem med det.*
> (Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

> ***Jonas:*** *Jeg har set eksempler på, at man kan nå rigtig langt uden uddannelse. Jeg har en kammerat, som har gået på landbrugsskolen og så til den afsluttende prøve, som gjaldt det hele. Der fik han kopieret en opgave, og så dumpede han de der 3½ år. Og så fik han arbejde ved Kvik-køkkener og blev salgschef der. Og nu er han så ansat for et hollandsk firma, så han er salgschef for hele Skandinavien. Han har ikke en skid. Intet.*
> (Mandlig student uden uddannelse, Skive).

De mandlige studenter oplever således, at der er attraktive karriereveje og jobmuligheder, der ikke kræver en uddannelse. Enten ved at være iværksætter eller selvstændig. Eller ved – som eksemplet med ved vennen, der blev slagschef i Kvik-køkkener – at arbejde sig op inden for en virksomhed eller en branche. Herunder karriereveje og jobs, som de aktuelle uddannelsesudbud kun i begrænset omfang kvalificerer til. Fx pokerspiller, eventmager og facebook-udvikler.

Både de kvindelige og de mandlige studenter har talrige eksempler på klassekammerater og familiemedlemmer, der har arbejdet sig op i alt fra supermarkedskæder til computerfirmaer, teleselskaber og olieselskaber. Fælles for disse personlige eksempler er, at de tjener "styrtende med penge" og sidder i betroede stillinger – uden at have en uddannelse. Og fælles for dem er, at de er mænd. Også når de kvindelige studenter fortæller om mennesker, de kender, der har arbejdet sig op, så er de i alle tilfælde mænd. At arbejde sig op er ikke en vej, man kan gå som kvinde:

Interviewer: *Kan kvinder også arbejde sig op efter gymnasiet?*
Nanna: *Altså vi kunne jo også godt arbejde os op med computere, det kunne vi jo godt. Men personligt er jeg bare en dør til det.*
Eva: *Det kan godt være at hele den der it-alder ting den måske bare tilbyder mændene nogle muligheder, som kvinderne ikke har – altså vi kunne jo også godt, hvis vi bare gjorde det, men det er måske ikke en af de ting, der interesserer os så meget.*
Interviewer: *Men man kunne også arbejde sig op fx. i en cafe eller en forretning?*
Nanna: *Men jeg bliver også bare ved med at tænke, at det er godt at have noget at falde tilbage på.*
(Kvindelige studenter, statskundskab)

Når de kvindelige studenter ikke overvejer at blive selvstændige eller at arbejde sig op, så er det først og fremmest fordi, de ikke oplever, at disse karriereveje giver dem tilstrækkelig med tryghed og sikkerhed i ansættelsen. For dem er det vigtigt at få en videregående uddannelse, sådan at de har papir på deres kvalifikationer og dermed har noget "at falde tilbage på", hvis der skulle opstå recession på arbejdsmarkedet. De mandlige studenter lægger ikke på samme måde vægt på at have papir på deres kvalifikationer. For dem er det vigtigste at få succes med at realisere deres egne ideer og projekter. Derfor er de, som Eva påpeger, på nogle punkter bedre til at klare sig i den "it-alder", som samfundet er på vej ind i, hvor netop evnen til innovation og iværksætteri vægtes højt.

Denne tendens slår også igennem for de studenter, som ønsker en karriere inden for et kreativt erhverv. I flere af disse brancher er den primære karrierevej at etablere sig som autodidakt og derefter arbejde sig op. Men hvor nogle af de mandlige studenter overvejer at blive autodidakte, så anser de kvindelige studenter dette for at være risikabelt. Det kommer blandt andet til udtryk i Thors og Carolines fortællinger. De ønsker henholdsvis en fremtid inden for musikbranchen og filmbranchen. Mens Thor planlægger at starte sit eget band og derefter "tage det hen ad vejen", så planlægger Caroline, at hun vil søge ind på film- og medievidenskab på Københavns Universitet til trods for, at hun er bevidst om, at en universitetsuddannelse ikke er den bedste vej til en karriere i filmbranchen. Et uddannelsesbevis vil imidlertid gøre hende mere tryg og sikker i forhold til fremtiden:

Thor: *Musikbranchen er lidt anderledes. Man kan meget bedre gøre noget i det små. Lave et band, tjene nogle penge. Sådan meget mere køre det hen ad vejen. Det er ikke så meget det er med, at der bare er den skole, som man bare skal ind på. Man kan meget bedre tage det hen ad vejen. Så man behøver ikke have den der med, at NU går jeg serious. Man kan bedre tænke, at fedt, hvis der er nogle penge, det er fint nok, men det skal være sjovt. Og så ved jeg ikke med penge – det har jeg ikke tænkt så meget på.*
(Mandlig student, Den Rytmiske Daghøjskole)

Caroline: *Det er meget sjovt, fordi hvis man ligesom vil noget i filmbranchen, så er KU ikke rigtig vejen. Så skal man starte med et runnerjob og så arbejde sig opad. Men det er jeg stadig for bange til at springe ud i. Fordi nogle gange skal man være runner i 4-5 år. Det kan jeg bare ikke. Også min lærer snakker meget om, at så kan man gå et halvt år uden job. Også det der med, at du ikke har en rutine. Jeg kan godt lide, man har en fast indkomst, så man kan strukturere sin arbejdsdag og i det hele taget sin dag. Det der med at leve i usikkerhed, det bryder jeg mig i ikke om. Det er lidt mere trygt at have et bevis, som man ved er noget værd. I stedet for at skulle arbejde sig op. Så skal man have et vist drive. Det andet er mere trygt. Så ved du ligesom, der er noget.*
(Kvindelig student uden uddannelse, København)

Behov for praksislæring

Interessen for at udrette noget hænger for mange af mændene sammen med en interesse for at afprøve og lære noget i praksis. For mange af de mandlige studenter hænger deres motivation og interesse for at uddanne sig således sammen med konkrete job- og praktikerfaringer. Fx erhvervspraktik i folkeskolen, erhvervsarbejde efter gymnasiet eller kendskab til bestemte erhverv via familiemedlemmers arbejde. To af de mandlige studenter, der har valgt at tage erhvervsuddannelse efter gymnasiet, har valgt en VVS-uddannelse, fordi de kender dette arbejde fra deres respektive bedstefædre og har gode minder om, hvordan de som børn hjalp til i værkstedet og lærte værktøjet at kende.

Praktik og praktisk erfaring har således en signifikant betydning for mange af de mandlige studenter i forhold at afklare, hvilken videregående uddannelse de vil søge ind på. Det gælder blandt andet de mænd, der enten er startet på læreruddannelsen, eller som overvejer at søge ind på en pædagogisk uddannelse. Deres uddannelsesinteresser stammer i alle tilfælde fra konkrete erfaringer med pædagogisk arbejde, fx som pædagogmedhjælper, lærervikar eller træner. For nogle får de positive erhvervserfaringer dem ligefrem til at ændre på deres oprindelige uddannelsesplaner. Det gælder blandt andet Rasmus, som efter gymnasiet troede, han skulle have et kontorarbejde. Et job som pædagogmedhjælper betød imidlertid, at han blev opmærksom på, at han godt kunne lide at arbejde med børn. Denne erfaring fik ham til at søge ind på læreruddannelsen. Historien vidner om, at det erhvervsarbejde, som studenterne har efter gymnasiet, kan have stor betydning for, hvilken videregående uddannelse de vælger:

Marcus: *Jeg har arbejdet som afløser i en børnehave, og så har jeg været i sfo-praktik. Jeg har prøvet lidt af hvert – det er sådan set det, jeg godt kunne lide. Når man selv får lov lige at prøve at komme ud og have det mellem hænderne.*
(Mandlig student uden uddannelse, Skive)

Rasmus: *Jeg tænkte, at jeg hellere måtte komme i gang med et eller andet, og så blev det læreruddannelsen, selvom jeg aldrig nogensinde havde regnet med, at jeg skulle søge ind her. Det var mere tilfældigt – det var fordi jeg havde været rigtig glad for mit arbejde som pædagogmedhjælper. Jeg syntes, det havde været fedt det, jeg havde lavet de sidste to år. Så tænkte jeg, så kunne jeg lige så godt fortsætte i samme boldgade. Jeg havde ellers troet, det var noget mere kontoragtigt, jeg skulle lave.*
(Mandlig lærerstuderende).

Tilsvarende er der flere af de mandlige studenter, der har fået deres interesse for en bestemt uddannelse i forbindelse med en erhvervspraktik i 9. klasse. Navnlig erhvervspraktik inden for politiet har gjort stort indtryk på flere af studenterne. For det første giver praktikken giver en personlig erfaring med, hvad det vil sige at bestride et konkret job. Det gør det muligt "at mærke efter", om det er et job, man selv kunne have lyst til at have. Samtidig giver en erhvervspraktik et konkret indblik i, hvad arbejdet som fx politibetjent indebærer. Dermed bliver det tydeligt og konkret, hvad det er for en arbejdssituation, man kommer ud i, når man engang er færdiguddannet. Det er blandt andet noget, der vægtes højst af Kim. For ham er det vigtigt at vide, hvad hans uddannelse kan bruges til, og ikke vælge en uddannelse, hvis erhvervssigte er diffust:

Interviewer: *Hvad med det der politi? Er det en drengedrøm?*
Kim: *Det går langt, langt tilbage. I 9. klasse der var jeg i praktik derinde. Der sagde jeg jo også, at jeg gerne ville være betjent, men jeg tror, at det først var, da jeg kom i praktik derinde, at det sådan rigtig gik op for mig, at det virkede spændende, og det virkede som noget, jeg gerne ville.*
Interviewer: *Betyder det noget, om man kan vide noget om jobbet i praksis – fx at man har mulighed for at komme i praktik?*
Kim: *Det synes jeg betyder en del, at jeg ved noget om den arbejdsplads, jeg kommer til at ende på. Mange af mine venner de er begyndt på noget, der hedder humanistisk informatik. Jeg ved endnu ikke, hvad de kommer til at lave, når de bliver færdige. For mig der betyder det noget at vide, hvad man kommer til at ende med.*
(Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

Vigtigheden af at kunne afprøve erhvervsinteresser i praksis får gruppen af mandlige lærerstuderende til at efterlyse muligheden for erhvervspraktik i gymnasiet. For dem er erhvervspraktik en oplagt måde at afklare sit fremtidige uddannelses- og karrierevalg på. Både i forhold til at afklare, hvilket erhverv man godt kunne tænke sig at arbejde inden for. Men i lige så høj grad i forhold til at afklare, hvad man ikke kan tænke sig at arbejde med. For, som Kasper er inde på, så havde han måske ikke valgt at søge en økonomuddannelse, hvis han havde haft konkret kendskab til, hvad jobbet som revisor egentlig indebærer:

Lasse: *Praktik i 9. klasse det fik jeg rigtig meget ud af, for jeg havde gået og tænkt, det kunne være sjovt med tømrer og sådan noget. Så prøvede jeg det i praktik, ej det gad jeg sgu ikke alligevel. Jeg har også prøvet elektriker, ej det gider jeg heller ikke. Så fik jeg ligesom udelukket håndværk. Det blev lidt for kedeligt og for ensomt. Så prøvede jeg politibetjent og uhu! Jeg var meget i praktik.*
Interviewer: *Mangler der praktik i gymnasiet?*
Kasper: *Gymnasiet og handelsskolen det er jo ikke fikseret på, hvad job du skal have, det er bare, du skal have en videreuddannelse. Om du læser økonomi – det er jo ikke sådan, du så tager ud og ser et revisionsfirma.*
(Mandlige lærerstuderende)

Endelig peger flere af de mandlige studenter på, at de synes, de videregående uddannelser generelt er for lange og giver for lidt mulighed for at afprøve tingene i praksis. Det betyder, at det i nogle tilfælde kan virke uoverskueligt eller ligefrem demotiverende at skulle starte på videregående uddannelse. Et eksempel er Morten, som har fem års erhvervserfaring, inden han søger ind på uddannelsen som finansøkonom - dels som selvstændig forpagter af en tankstation, dels som manager af en bar. Han havde håbet på at kunne lære noget om innovation og iværksætteri på sin uddannelse, men indtil videre er det kun blevet lidt løs snak i en undervisningstime. Flere mandlige studenter giver derfor udtryk for, at de mangler uddannelser, der gør det muligt at kombinere erhvervsarbejde og uddannelse, og hvor det i højere grad er muligt at bruge de erhvervserfaringer, de har i forvejen:

Johan: *Jeg synes bare, uddannelserne er for lange. De er frygtelig lange. Det kunne da være fedt, hvis man kunne tage en masse forskellige uddannelser og ikke skulle bruge halvdelen af ens liv på det. Sådan så en uddannelse måske tog 1½-2 år i stedet for de der 3½. For så ville det være mere overskueligt at skulle sidde på skolebænken og skulle tage en uddannelse. Det kunne også være, det kunne få mig til at tage en mere boglig uddannelse, hvis ikke jeg skulle bruge 3½ år – at jeg kun skulle bruge 1½-2 år på det. Så kunne det være, motivationen var lidt højere for at begynde på det, for så var der ikke så langt til vejs ende. Jeg synes bare, det er lang tid.*
Marcus: *Hvis det skal tage 4 år for at blive pædagog – for at jeg skal kunne lære det, som jeg laver nu. Det synes jeg er lang tid - for at lære og passe på børn.*
(Mandlige studenter, Skive).

Utraditionelle uddannelsesvalg

De mandlige studenter har på den måde nogle tydelige uddannelsesinteresser, som betyder, at de lægger vægt på at udrette noget og at afprøve tingene i praksis. Samtidig skal de mandlige studenter også forholde sig til en række logikker og forventninger fra omverdenen i forhold til deres uddannelsesvalg. Det betyder i nogle tilfælde, at de får problemer med at forklare og begrunde deres uddannelsesvalg. Det gælder især de mandlige studenter, der træffer et utraditionelt valg af

videregående uddannelse – hvad enten det er utraditionelt i forhold til deres forældres uddannelse eller i forhold til deres køn. I begge tilfælde kan vanskelighederne ved at vælge utraditionelt betyde, at de mandlige studerende har sværere ved at træffe et uddannelsesvalg og er længere tid om det.

Navnlig de mandlige studerende, der har forældre med en universitetsuddannelse, oplever problemer, hvis de ikke selv påtænker at tage en tilsvarende uddannelse. En tendens, der også var tydelig i registerundersøgelsen, hvor mandlige studenter, hvis forældre har job, der kræver videregående uddannelse, eller er topledere, viste sig at have lavere uddannelsesfrekvens end kvindelige studenter med samme familiebaggrund. Dette mønster gør sig også gældende i fokusgruppeinterviewene. Hvor de kvindelige studenter, der kommer fra akademikerfamilier, også selv påtænker at tage enten en lang eller mellemlang videregående uddannelse, er der flere af de mandlige studenter med samme baggrund, der overvejer at gå en helt anden retning (fx. politi, håndværker eller en mellemlang uddannelse).

Disse mandlige studerende oplever imidlertid vanskeligheder i forhold til at forklare og begrunde deres uddannelsesvalg - især over for deres forældre. For i og med at en universitetsuddannelse er det "fineste" og "højeste" niveau i uddannelsessystemet, bliver det svært for forældrene at forklare, hvorfor man ikke vil gå samme vej. Det må blandt andre Karl sande. Han starter med at vælge en universitetsuddannelse, men dropper ud efter kort tid, fordi han ikke føler, uddannelsen er den rette for ham. Han overvejer i stedet at søge ind på læreruddannelsen, men er i tvivl om hvorvidt hans forældre vil synes, at det er en tilstrækkelig "fin uddannelse". For folkeskolelærer kan alle jo blive:

> ***Interviewer:*** *Hvorfor lige litteraturvidenskab?*
> ***Karl:*** *Begge mine forældre de har uddannelse, min mor har læst nordisk, så det har altid været lidt hjælp. Men det var sgu ikke noget for mig. (...) Min far er i en fin stilling osv. Det er måske ikke lige hans ønske, at man skulle være lærer. Men så når vi snakker om det – jeg skal jo ikke være sådan et business-menneske, det er jo slet ikke mig. Og det kan de jo godt se, men det er nok det ydre, som man lige skal overvinde, før man virkelig tør gå ind i det her lærerfag. Og så tror jeg også den der, hvis man ikke kan blive andet, så kan man altid blive lærer, den tror jeg måske hænger lidt over læreruddannelsen.*
> (Mandlig student uden uddannelse, Skive).

Ekstra svært bliver det for de mandlige studenter, der kommer fra en akademikerfamilie, men som selv ønsker at tage en håndværkeruddannelse. Selvom flere fortæller, at de allerede fra starten af gymnasiet overvejede at vælge en håndværkeruddannelse, så oplevede de ikke, at det var et muligt valg for dem. For i deres familie bliver man studenter og tager universitetsuddannelser. Det er ikke en forventning, som formuleres direkte af forældrene. I stedet er det noget, de mærker i den kultur, der er i familien omkring uddannelse, og de symboler, det viser sig gennem. Fx forældrenes studenterhuer. Boglige uddannelser fremstår derfor den eneste legitime uddannelsesvej.

Det er blandt andet noget, der kommer til udtryk i interviewet med de mandlige studenter, der har valgt at starte på en erhvervsuddannelse. Ud af fire interviewpersoner kommer de tre fra familier, hvor forældrene har akademikeruddannelser. De har alle haft store vanskeligheder og brugt langt tid på at nå frem til, at deres uddannelsesinteresser går i retning af en erhvervsuddannelse. Også efter at de er startet på uddannelsen, oplever flere af dem forsat, at de med deres valg

har "skuffet" deres forældre:

> ***Thomas:*** *Min mor og far de har så begge to akademiske uddannelser. Og det er måske derfor, at gymnasiet kom ind over, for de synes, at det skulle med ind også.*
> ***Jakob:*** *Jeg har været rigtig præget af det. I kraft af, at jeg har følt et forventningspres om, at jeg skulle ud og have en videregående uddannelse. Det er ikke altid noget, der bliver sagt. Men jeg kan bare huske, fra jeg var helt lille, da jeg gik i de små klasser, så så jeg mine forældres studenterhuer. Og så får man den der med, at sådan en får du også en dag. Det var ret usagt, at det var bare sådan, det var.*
> ***Søren:*** *Der var forventninger om, at man gik i gymnasiet. Og så var der også forventninger om, at man gik videre. Det var sådan mere løst.*
> ***Interviewer:*** *Hvordan mærkede du de forventninger?*
> ***Søren:*** *Det kan man se på min far. Han er sådan lidt skuffet og ryster på hovedet. Men jeg tror, han har valgt at leve med det.*
> (Mandlige studenter på EUD)

Samme tendens gør sig gældende for de mandlige studenter, der overvejer at vælge en uddannelse inden for et område, der traditionelt opleves som et "kvindefag" (fx pædagog eller lærer). Også denne gruppe oplever forklaringsproblemer, når de skal begrunde og legitimere deres valg af videregående uddannelse. Flere af dem fortæller således, at de har måttet forholde sig til fordomme – både fra andre og dem selv – fx om, at pædagog er "et kvindearbejde", og at jobbet som lærer "ikke er noget mandejob". Det har gjort det vanskeligt for dem at træffe et utraditionelt valg, ligesom det betyder, at de generelt er længere tid om at afklare deres uddannelsesvalg.

Flere af de mænd, der vælger kønsutraditionelt, forsøger derfor at begrunde deres uddannelsesvalg ved at fremhæve særlige jobfunktioner og karriereveje inden for faget, der i højere grad forbindes med traditionelt maskuline egenskaber. Fx at arbejde med kriminelle unge eller at stile efter en ledelsesfunktion. Ved at fremhæve disse særligt "mandlige" karriereveje søger de at få deres valg af videregående uddannelse til at fremstå mere legitimt. Nogle eksempler er:

> ***Marcus:*** *Altså det er fx ikke vuggestue, jeg gider og sidde med. Jeg vil hellere i en SFO, hvor der er nogle børn, hvor man kan lave noget – sådan lidt en pin-pon med dem, hvor man kan lave noget sjov med dem, og hvor de også kan forstå noget. I stedet for det bare er nogen, der skal hjælpe dem i tøjet.*
> ***Karl:*** *Jeg tror, det kan blive en fordel. Jeg tror, der er mange, der gerne vil have en mandlig lærer.*
> ***Interviewer:*** *Oplever du også det som vikar?*
> ***Karl:*** *Ja, de siger også, de kunne godt bruge en mand – én nogle af alle de balademagere kunne se lidt op til.*
> (Mandlige studenter uden uddannelse, Skive)

Interviewer: *Hvad er det, du tænker er interessante job i forhold til at blive pædagog?*
Asif: *Det er nok at arbejde med unge og projekter og sådan noget. Ikke at sidde i en børnehave, for det har jeg ikke tænkt mig. Der er masser af projekter ude i Valby og Nørrebro. Der skal nok komme en masse. Også inde i fængsler, der foregår også rigtig meget.* (Mandlig student med anden etnisk baggrund).

Kapitel 6

Perspektiver og anbefalinger

Hvem er i fare for ikke at få en videregående uddannelse?

Både registeranalysen og analysen af de ti fokusgruppeinterviews har overordnet set påvist en række forskelle i forhold til de mandlige og kvindelige studenters forløb. Både i forhold til, hvordan studenternes forløb udvikler sig efter gymnasiet, og i forhold til, hvordan henholdsvis de mandlige og de kvindelige studenter forholder sig til og begrunder deres valg af videregående uddannelse.

Nogle af forskellene er **strukturelle** og handler om, hvordan henholdsvis de mandlige og kvindelige studenter forholder sig til det optagelsessystem og uddannelsesudbud, der er i forhold til de videregående uddannelser. De kvindelige studenter har i højere grad fokus på at tilpasse deres forløb til de muligheder, der aktuelt er i uddannelsessystemet. Mens de mandlige studenter i højere grad lægger vægt på også at kvalificere og udvikle sig udenfor uddannelsessystemet.

Andre forskelle er **kulturelle** og relaterer sig til forskelle i de forestillinger, som de mandlige og kvindelige studenter har i forhold til hvordan det normale livsforløb ser ud, og hvad de oplever som henholdsvis attraktive og risikable karriereveje. For de kvindelige studenter fremstår en videregående uddannelse som den eneste vej efter gymnasiet, mens de mandlige studenter godt kan se andre veje til et succesfuldt liv.

Forskellene i de to køns forløb og overvejelser i årene efter gymnasiet er ikke i sig selv problematiske, men kan forklare nogle af de forskelle i uddannelsesinteresser og karriereplaner, som præger studenternes forløb efter gymnasiet. Undersøgelsen har imidlertid indkredset en række grupper, der har en særlig risiko for ikke at få en videregående uddannelse. Det drejer sig om:

- De mandlige studenter, der "går i stå" i forbindelse med en uddannelsespause, og som ikke formår at "sparke sig selv i gang". Mange er skoletrætte og har svært ved at indkredse en interesse i forhold til uddannelse og arbejde. Tilsvarende har de mandlige studenter, der har et lavt karaktergennemsnit, en øget sandsynlighed for ikke at komme i gang med en uddannelse (jf. registerundersøgelsen). Det er i dag overladt til disse studenter selv at komme videre - både i forhold til uddannelsessystemet og i forhold til at få et ufaglært arbejde, mens de afklarer deres uddannelsesvalg. De har derfor både en risiko for ikke at få en videregående uddannelse og for at blive marginaliseret på arbejdsmarkedet.

- Også de mandlige studenter, der i udgangspunktet vælger at gøre karriere uden for uddannelsessystemet, kan på sigt være i risikozonen i forhold til ikke at få en videregående uddannelse. Det gælder blandt andet de mænd, der satser på enten at blive selvstændige, at arbejde sig op inden for en virksomhed eller branche eller at blive autodidakte inden for et kreativt erhverv. Fælles for dem er, at det kan blive vanskeligt for dem at komme tilbage til uddannelsessystemet efter mange år på arbejdsmarkedet.

- Tilsvarende giver de mænd, der lægger vægt på at prøve og lære ting i praksis, udtryk for, at de mangler muligheder i uddannelsessystemet. Både i forhold til at afprøve og afklare deres valg i praksis, men også for i højere grad at kunne kombinere uddannelse og erhverv. Denne gruppe studenter kan derfor være demotiverede – både i forhold til at søge en uddannelse og i forhold til at gennemføre den.

- Endelig er det vigtigt at understrege, at også de kvindelige studenter oplever vanskeligheder i forbindelse med valget af videregående uddannelse, og at det i nogle tilfælde gør det svært for kvinderne at gennemføre en videregående uddannelse. Kvinderne giver således udtryk for, at de føler sig meget pressede i forhold til at tage en videregående uddannelse. Det fører i flere tilfælde til, at kvinderne får problemer med stress, eller at de vælger at starte på en uddannelse, de ikke er afklarede om. Navnlig i forbindelse med frafald, personlige problemer eller stress er der en risiko for, at kvinderne går i stå og ikke kommer videre i uddannelsessystemet.

- Undersøgelsen har haft et særligt fokus på de mandlige studenter med anden etnisk baggrund. Analysen har imidlertid ikke identificeret særlige risici for denne gruppe studenter. Studenterne med anden etnisk baggrund er generelt meget motiverede og målrettede i forhold til at tage en uddannelse, ligesom de har fokus på at komme relativt hurtigt i gang med en videregående uddannelse. Registerundersøgelsen viste dog, at de etniske studenter af begge køn har en forhøjet risiko for at falde fra de uddannelser, de starter på. En forklaring kan være, at de ligesom de kvindelige studenter ser formel uddannelse som den eneste vej, og at de kan derfor opleve problemer, hvis deres planer ikke holder.

Hvordan kan de mandlige studenters uddannelsesfrekvens øges?

Undersøgelsen peger for det første på et behov for at **kvalificere studenternes pauseår**. Fokus i uddannelsespolitikken har først og fremmest været på at styrke hovedvejen igennem uddannelsessystemet, hvilket for studenterne indebærer at starte på en videregående uddannelse

senest efter to år. Men særligt de mandlige studenter har vanskeligheder ved denne vej. Enten fordi de ikke er parate, ikke er motiverede, eller fordi de har fokus på andet end at uddanne sig.

Løsningen er ikke at øge kravene til og kontrollen med de unges uddannelsesvalg. Det vil først og fremmest forstærke den modstand, som en del af studenterne i forvejen har i forhold til kravet om, at man skal planlægge sit uddannelsesvalg. I stedet er der behov for at udvikle nye vejledningstilbud. Både i form af særlige tilbud til de mandlige studenter, der er tilgængelige, når de er motiverede og har brug for dem. Men også særlige vejlednings- og beskæftigelsestilbud til de studenter, der enten er gået i stå, ikke kan finde et job, eller som er faldet fra en videregående uddannelse. Disse studenter er i dag i vidt omfang overladt til sig selv. Der kan derfor være brug for, at både Studievalg og de kommunale jobcentre styrker kontakten til denne gruppe samt udvikler nye tilbud - gerne i samarbejde.

For det andet viser undersøgelsen et behov for at **evaluere det nuværende optagelsessystem** i forhold til, hvad det betyder for studenternes uddannelsesfrekvens. Det politiske fokus har indtil nu ligget på at begrænse de studerendes tidsforbrug. Spørgsmålet er imidlertid, om optagelsessystemet er en medvirkende faktor til, at en stor gruppe studenter ikke kommer i gang med en videregående uddannelse. Fx betyder den såkaldte 1,08 regel, at studenter, der ikke starter inden for to år, får svært ved at komme tilbage til uddannelsessystemet. Optagelsessystemet kan på den måde være med til at skabe nye restgrupper i uddannelsessystemet. Samtidig er det vigtigt at se på, om de specifikke adgangskrav, navnlig i forhold til matematik, kan være med til at udelukke kvindelige ansøgere fra at søge uddannelser inden for blandt andet det naturvidenskabelige og merkantile område.

For det tredje viser undersøgelsen et behov for at **udvikle nye uddannelsestilbud**, der øger sammenhængen og fleksibiliteten i uddannelsessystemet, og som i højere grad tager højde for især de mandlige studenters behov for at prøve tingene i praksis og kombinere uddannelse og arbejde. Fx tilbud rettet mod de studenter, der vælger at forsætte på en erhvervsuddannelse. Samt tilbud rettet mod de studenter, der har været på arbejdsmarkedet i en årrække, men som ønsker at komme tilbage i uddannelsessystemet.

Dette kræver også en bedre anerkendelse og inddragelse af de erfaringer, som disse studenter har med sig fra arbejdsmarkedet. Det er værd at bemærke, at især de mandlige studenter er opmærksomme på nogle udviklinger på arbejdsmarkedet, som uddannelsessystemet kun i begrænset omfang forholder sig til. Fx muligheden for at blive iværksætter, autodidakt eller arbejde sig op. Inddragelsen af studenternes joberfaringer kan derfor også være med til at skærpe uddannelsessystemets fokus på aktuelle udviklingstendenser på arbejdsmarkedet.

Det kan også være med til at udvide især mændenes muligheder i uddannelsessystemet. Generelt set oplever de mandlige studenter færre muligheder i uddannelsessystemet, end de kvindelige studenter gør. Det skyldes især, at en stor gruppe kvinder vælger en mellemlang videregående uddannelse – mens disse uddannelser kun i begrænset omfang vælges af mænd. Der er behov for at udvikle mellemlange uddannelser inden for andre fagområder også samt for at gøre de eksisterende mellemlange videregående uddannelser til et mere attraktivt valg for mændene.

For det fjerde er der behov for at udvikle **nye læringsformer og undervisningstilbud i gymnasiet.** Gymnasiets fagudbud retter sig først og fremmest mod universitetsuddannelserne. Men

gymnasiet skal også kvalificere til mellemlange og korte videregående uddannelser – samt for en stor gruppes vedkommende til en erhvervsuddannelse. Samtidig skal undervisningen i højere grad have fokus på at fremme de unges motivation for videre uddannelse. Alt for mange studenter – ikke mindst mandlige – oplever at blive skoletrætte i løbet af gymnasiet.

Der er derfor brug for pædagogiske tilbud, der i højere grad griber de unges motivationer. Både i gymnasiet og i overgangen til en videregående uddannelse. Blandt andet er der behov for at udvikle undervisningstilbud, der imødekommer de især mandlige studenters interesse for praktisk læring og iværksætteri (men som også kan motivere de kvindelige studenter). Fx. undervisning i iværksætteri, øget mulighed for erhvervspraktik og for at tage fag på en erhvervsuddannelse. Endelig er der behov for undervisningstilbud inden for især matematik, der i særlig grad imødekommer kvindernes læringstilgange og motivation.

Endelig peger undersøgelsen på et behov for, at **kvalificere de unges fremtidsforestillinger**. Viden om fremtidige karrieremuligheder samt forestillinger om "det normale livsforløb" har stor betydning for både mænds og kvinders uddannelsesvalg. I mange tilfælde trækker de unge imidlertid på kønsstereotype forestillinger om, hvad hhv. mænd og kvinder kan. Der er derfor behov at kvalificere – og udfordre – studenternes forestillinger om deres fremtidige karriere. Fx via styrket karrierevejledning i gymnasiet, projektuger om "det kønsopdelte arbejdsmarked" eller lignende, som giver studenterne mulighed for at sætte deres overvejelser om uddannelse og karriere i et kønsmæssigt perspektiv.

Bilag A

Udvalg og sammensætning af fokusgrupper

Sammensætningen af fokusgrupperne

I forbindelse med projektets kvalitative del er der i alt gennemført 10 fokusgruppeinterviews med i alt 40 studenter. 15 kvinder og 25 mænd. Af de mandlige studenter havde syv af interviewpersonerne en anden etnisk baggrund. Det enkelte interview har haft mellem tre og seks deltagere.

Alle interviews er gennemført i løbet af foråret 2011. Tre af interviewene er blevet gennemført med studenter, der er startet på hhv. en kort videregående uddannelse (finansøkonom), en mellemlang videregående uddannelse (læreruddannelsen) og en universitetsuddannelse (statskundskab). Derudover er der blevet gennemført et fokusgruppeinterview med mandlige studenter, der efter deres studentereksamen har påbegyndt en erhvervsuddannelse (EUD). De øvrige seks interviews er med studenter bosiddende forskellige steder i landet, der (endnu) ikke er påbegyndt en videregående uddannelse.

Oversigt over fokusgruppeinterviews

	Videregåendeuddannelse	Køn	Herkomst	Gym.retning	Rekruttering
1.	Ikke i gang	M	Dansk	Blandet	Aalborg
2.	Ikke i gang	M	Dansk	Blandet	UU Skive
3.	Ikke i gang	K	Dansk	HF/HHX	UU Skive
4.	Ikke i gang	K	Dansk	Blandet	København/Slagelse
5.	Ikke i gang	M	Dansk	STX	Rytmisk daghøjskole
6.	Blandet	M	Ind/eft	Blandet	Ishøj HHX, snowballing
7.	+ LVU	K	Dansk	Blandet	Statskundskab København
8.	+EUD	M	Dansk/blandet	Blandet	TEC, bygge og anlæg
9.	+MVU	M	Dansk	Blandet	Læreruddannelsen Metropol
	+ KVU	B	Dansk/Blandet	Blandet /KVU	Finansøkonomuddannelsen, Niels Brock

Sammensætningen af de ti fokusgrupper er både sket på baggrund af strategiske og pragmatiske overvejelser. Strategisk er sammensætningen af grupperne sket med henblik på at kunne undersøge de tendenser og spørgsmål, som blev rejst i registeranalysen. Samtidig har det også været nødvendigt at tage en del pragmatiske hensyn for overhovedet at kunne rekruttere det ønskede antal studenter.

Navnlig de studenter, som på interviewtidspuntet ikke er i uddannelse, har det vist sig yderst vanskeligt at få kontakt til. De gymnasiale uddannelser er ikke i systematisk kontakt med deres tidligere elever, og mange netværk og mailgrupper for gamle elever er ikke opdaterede. Tilsvarende har det ikke været muligt at rekruttere interviewpersoner via det formelle vejledningssystem. UU-centrenes pligt til opsøgende vejledning ophører i det øjeblik, den unge har gennemført en ungdomsuddannelse – hvad alle studenter jo har. Og den vejledning om videregående uddannelse, som tilbydes af de syv regionale studievalgscentre, foregår anonymt og frivilligt og uden nogen form for registrering af de vejledningssøgende. Heller ikke de kommunale jobcentre har en særlig pligt til at registrere, hvor mange af de unge arbejdsløse der har en gymnasial uddannelse.

Undersøgelsen vidner derfor om, at gruppen af studenter, der enten holder pause eller ikke forsætter på en videregående uddannelse, udgør en relativt overset gruppe, som ikke er i systematisk kontakt med hverken vejlerede, beskæftigelsessteder eller uddannelsessteder. Derfor er det også en gruppe, som der mangler overblik over og viden om.

I stedet har vi måttet udtænke og afprøve alternative rekrutteringsveje så som:

- Personlige netværk til vejledere og undervisere – både på formelle uddannelser og på fx. højskoler. Fælles for dem er, at de er tæt på de unge og har kunnet formidle invitationen videre.

- Kontakt til virksomheder med mange ufaglærte ansatte (fx, Post Danmark, Netto og Ikea). Virksomhedspolitikker og manglende registrering af de ansattes uddannelsesbaggrund har dog gjort det vanskeligt at formidle interviewinvitationer ad den vej.

- Adresser fra direct mail kampagnen, som Undervisningsministeriet og Videnskabsministeriet gennemførte i 2010[1] . Vi har via Datatilsynet fået lov til at genbruge adresserne og har sendt interviewinvitationer til unge i to udvalgte byer: Aalborg og Slagelse.

- Snowballing, hvor interviewpersonerne selv inviterer andre unge til at deltage i interviewene. Dette har været en central rekrutteringsform – både i forhold til at få et tilstrækkeligt deltagerantal til interviewene, men særligt i forhold til at få kontakt til studenter med anden etnisk baggrund.

Trods bestræbelserne er der grupper af studenter, som vi ikke har fået kontakt med. Blandt andet kan der være nogle af de mere sårbare unge, som ikke har haft lyst til at stille op til et interview. Tilsvarende kan der være nogle af de studenter, der har valgt helt alternative veje, som vi ikke umiddelbart er kommet i kontakt med.

Præsentation af de 40 interviewpersoner

Det er i gennemsnit tre år siden, studenterne blev færdige i gymnasiet, og de har efterfølgende haft meget forskellige forløb. Nogle er startet på en videregående uddannelse, andre er ikke, og nogle har været startet, men er faldet fra igen.

Alle interviewpersoner har indledningsvist udfyldt et spørgeskema med baggrundsoplysninger. Svarene herfra viser, at der er en stor spredning, både i forhold til karaktergennemsnit, forløb efter gymnasiet samt gymnasieretning. Dog er der kun to af interviewpersonerne, der har en HTX-uddannelse bag sig (se skemaet omkring baggrundsoplysninger nedenfor)

Også deres forældres jobs spænder bredt. Deres mødre arbejder således som blandt andet skoleinspektør, mikrobiolog, programmør, bankassistent og hjemmehjælper. Mens fædrene arbejder som blandt andet musiker, lektor, salgschef, selvstændig købmand, blikkenslager og flyttemand.

1 I forbindelse med kampagnen blev der sendt breve til alle studenter, der ikke senest fire år efter deres afsluttende eksamen er påbegyndt en videregående uddannelse, med en opfordring til at søge ind på en videregående uddannelse.

Baggrundsoplysninger, interviewpersoner

		Procent	Antal
Køn	Mand	68%	27
	Kvinde	33%	13
Hvilket år blev du student?	2005	5%	2
	2006	15%	6
	2007	15%	6
	2008	33%	13
	2009	25%	9
	2010	8%	3
Gymnasieretning	STX	53%	21
	HF	18%	7
	HHX	25%	10
	HTX	5%	2
Været i gang med andre uddannelser efter gymnasiet	Nej	78%	31
	Ja én	20%	8
	Ja, mere end én	3%	1
Studentereksamensgennemsnit på 7-trinsskalaen	2-4,3	18 %	7
	4,4-5,6	23 %	9
	5,7-6,9	18 %	7
	7-8,2	20 %	8
	8,3-12	23 %	9

Litteraturliste køn og uddannelsesvalg

Aarhus Kommune (2011): *Evaluering af projektet: Drenges liv og læring*. Videncenter for Pædagogisk Udvikling, Børn og Unge, Aarhus Kommune i samarbejde med DPU, Aarhus Universitet.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2011 a): *Unge uden uddannelse går en usikker fremtid i møde*. Notat 18. maj 2011

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2011 b): *Piger bryder den sociale arv – drenge gør det modsatte*. Notat af 16. april 2011

Baagøe Nielsen, Steen & Sørensen, Aase Reick (2004): *Unges valg af uddannelse og job – udfordringer og veje til det kønsopdelte arbejdsmarked*. Center for Ligestillingsforskning, Roskilde Universitetscenter.

Baagøe Nielsen, Steen red. (2011): *Nordiske mænd til omsorgsarbejde! En forskningsbaseret erfaringsopsamling på initiativer til at rekruttere, uddanne og fastholde mænd efter finanskrisen.* Center for velfærd, profession og hverdagsliv, Roskilde universitet

Brown, Rikke mfl (2010): *Læringsmiljø på hhx – resultater fra et forskningsprojekt*. Erhvervsskolernes Forlag

Demant, Jakob (2006): *Fokusgruppen – spørgsmål til fænomener i nuet*. I Bjerg, Ole & Villadsen, Kaspar (red): Sociologiske metoder. Samfundslitteratur.

Epstein, Debbie (1998): *Real Boys don't work. Underachievement, Masculinity and the Haressment of sissies.* In Epstein et al: *Failing Boys? Issues in Gender and Achievement*, Open University Press.

EVA (2005): *Køn, karakterer og karriere. Drenge og pigers præstationer i uddannelse,* Danmarks Evalueringsinstitut

EVA (2009): *Blik for køn i pædagogisk praksis*. Notat fra Danmarks Evalueringsinstitut.

Gilliam, Laura (2009): *De umulige børn og det ordentlige menneske,* Aarhus Universitetsforlag .

Hansen, Erik Jørgen (2005): *Køn og uddannelse; I Køn, karakterer og karriere. Drenge og pigers præstationer i uddannelse,* Danmarks Evalueringsinstitut

Hasse, Cathrine (2002): *Kultur i bevægelse. Fra deltagerobservation til kulturanalyse – i det fysiske rum.* Samfundslitteratur.

Henningsen, Inge (2007): *De kønsopdelte uddannelser og det kønsopdelte arbejdsmarked.* LO-dokumentation 1/2007, p. 57-1009, LO Storkøbenhavn

Henningsen, Inge (2010): *At springe over hvor gærdet er højest,* I Ungdomsforskning årgang 9, nr 3 & 4, december 2010

Hutters, Camilla (2004): *Mellem lyst og nødvendighed – en analyse af unges valg af videregående uddannelse*. Ph.d. afhandling. Forskerskolen for Livslang Læring, Roskilde Universitet

Illeris, Knud (2006): *Læring,* Roskilde Universitetsforlag

Johnson, Richard (2010): *Jag bryr mig inte!* I Ungdomsforskning årgang 9, nr 3 & 4, december 2010

KOT (2010): *Hovedtal 2010*. Den Koordinerede Tilmelding 2010

Katznelson, Noemi & Pless, Mette (2007): *Unges veje mod ungdomsuddannelserne. Tredje rapport om unges uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse.* Center for Ungdomsforskning, DPU, Aarhus Universitet

Klausen, Trond Beldo (2007): *Et spørgsmål om klasse*. Ph.d-afhandling , Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet

Kohli, Martin (2007): *The Institutionalization of the Life Course. Looking Back to Look Ahead.* Research in Human Development, Vol 4, p. 253 -271.

Knudsen, Ann- Elisabeth (2005): *Hjerneudvikling og kønsforskelle. I Køn, karakterer og karriere. Drenge og pigers præstationer i uddannelse*, Danmarks Evalueringsinstitut

Kryger, Niels (1988): *De skrappe drenge*. Unge pædagoger

Ligestillingsministeriet (2010): Perspektiv og handleplan 2010

Ligestillingsministeriet (2011): Perspektiv- og handleplan 2011

Munk, Martin D. (2008): *Køn, social mobilitet og social reproduktion. maskulin dominans og kvindernes indtog i uddannelsessystemet*. Dansk Pædagogisk tidsskrift, Vol 56(2), p. 26-35

Munk, Martin D. (2009): *Drenge er de nye tabere*. I Kvinden og samfundet, Vol.125, nr. 4, p. 10-13.

Nielsen, Mette Lykke (2010): *Taberdrenge og vinderpiger?* I Ungdomsforskning årgang 9, nr 3 & 4, december 2010

NIKK (2005): *Køn, ligestilling og skole 1990-2004*. Nordisk Institut for Kundskab om kønn

Niles, Spencer G & Harris-Bowlsbey, JoAnn (2002): *Career Development Interventions in the 21st Century*, Merrill Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey

Nordberg, Marie (2010): *Berättelser om skolarbeta, manlighet och coolhet*. I Ungdomsforskning årgang 9, nr 3 & 4, december 2010

Nordahl, Bertill (2005): *Den kvindelige pædagog og lærer – om kønnets betydning hos den professionelle, når man arbejder med piger og drenge-børn*. Forlaget Nielsens

Patton, Wendy & Lokan, Jan (2001): *Perspectives on Donald Super's construct of Career maturity*. International Journal for Educational and Vocational Guidance. Vol 1, p 31-48, 2001

Pless, Mette (2009): *Udsatte unge på vej i uddannelsessystemet*. Ph.d.afhandling, Dpu, Aarhus Universitet

Simonsen, Birgitte (1993): *Konsekvenser af det husmoderløse samfund. Unges forhold til arbejdsliv og forsørgelse*. Roskilde Uiversitet

Skolverket (2006): *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsvalg*. Rapport 287, Skolverket

Staunæs, Dorthe (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv*. Samfundslitteratur

Thomsen, Jens Peter (2008): *Social differentiering og kulturel praksis på danske universitetsuddannelser*, Ph.d.afhandling Forskerskolen i Livslang Læring, Roskilde Universitet.

Willis, Paul E. (1977): *Learning to Labour. How do working class kids get working class jobs?*. New York, Columbia Press

Uni-C, Statistik og analyse (2010): *Profilmodel 2009. Fremskrivninger af en ungdomsårgangs uddannelsesniveau*. Notat 24. november 2010

Universitets- og Bygningsstyrelsen (2010): *Hvor længe venter de studerende inden de begynder på en videregående uddannelse? Og hvad laver de imens?* Eurostudent, Analysenotat 2, december 2010

Zlotnik, Gidion (20059: *Kendsgerninger og konsekvenser. I Køn, karakterer og karriere. Drenge og pigers præstationer i uddannelse, Danmarks Evalueringsinstitut*

Aarhus Kommune (2011): *Evaluering af projektet: Drenges liv og læring*. Videncenter for Pædagogisk Udvikling, Børn og Unge, Aarhus Kommune i samarbejde med DPU, Aarhus Universitet.

Center for
Ungdomsforskning,
Danmarks Pædagogiske
Universitetsskole,
Aarhus Universitet

Tuborgvej 164
2400 København NV
Tel 8888 9074
Fax 8888 9922
www.cefu.dk